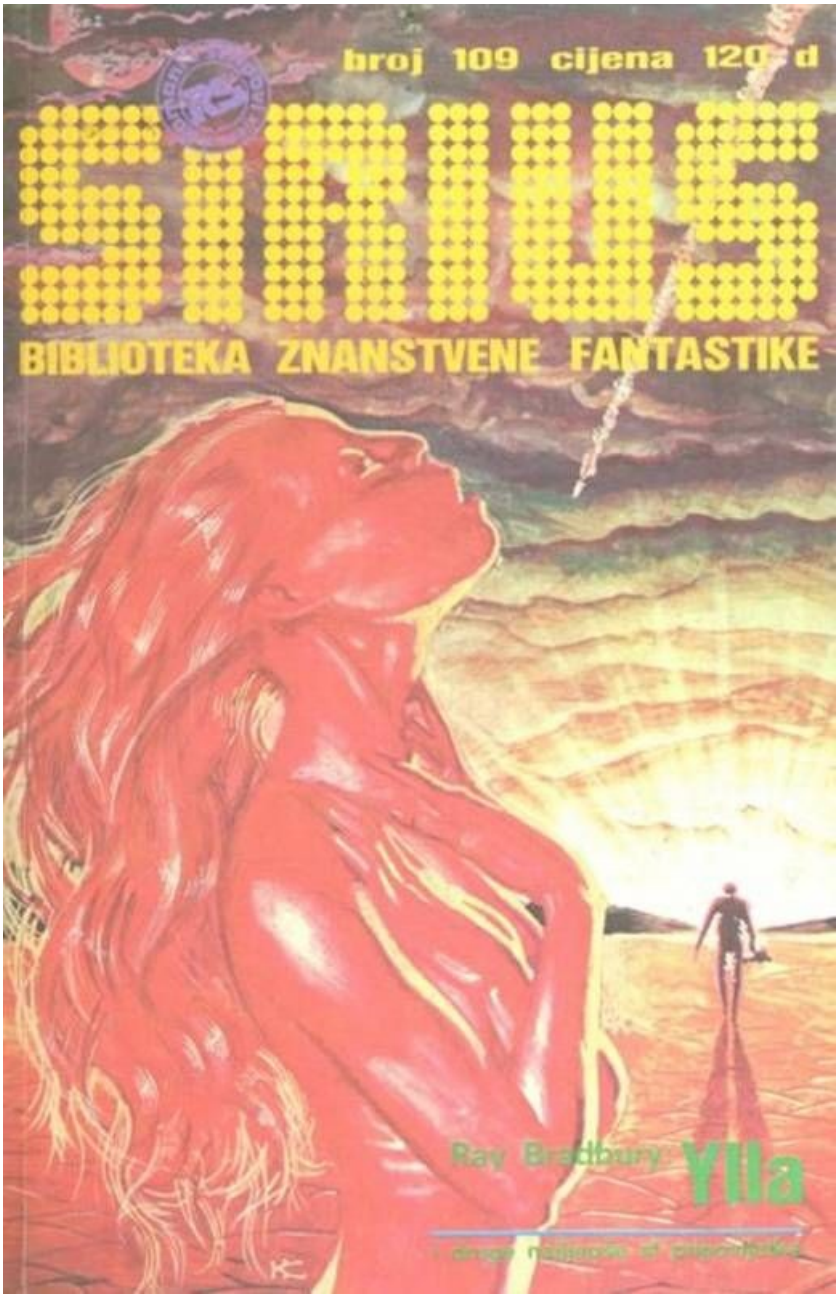
broj 109 cijena 120 d
BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE
Ray Bradbury
Ylla

Sadržaj

Sirius 109

Riječ urednika

Ray Bradbury: Ylla

Isaac Asimov: Pozitronski korektor

Philipe Curval: Neobično jaje

Andrej Kostin: Srećko

Kurt Vonnegut jr.: Kudravi pas Toma Edisona

Harry Harrison: Začahureni svemirski brod

James H. Schmitz: Zaštitnik

Vera Ivosić-Santo: Daždevnjaci

Gradimir J. Moskovljević: Igra i grad

Radmilo Anđelković: Približavanje

Za SIRIUS...nije za SIRIUS

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI DOGAĐAJI ● POLEMIKE

SIRIUS broj 109,

Srpanj 1985.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković, Ljudevit Bauer, prof. dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), Vesna Gazdag, Igor Golik, Ana Hrastović, Marija Jurela, Želimir Koščević, Milivoj Pašiček, Nada Šoljan, Ismet Voljevica.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milivoj Pašiček.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 120 dinara. Pretplata: za godinu dana 1296 dinara, za šest mjeseci 648 dinara (u cijenu je uračunan popust). Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● Cijena oglasa. crno-bijela stranica 30.000 dinara; posljednja omotna stranica 40.000 dinara

● UREDNIK: Milivoj Pašiček. – Recenzija broja: Igor Mandić (inozemne priče) I Ana Hrastović (domaće priče) – Recenzenti: Darije Đokić i (pisanih na slovenskome) Žiga Leskovšek. – Grafička oprema: Berislav Grabušnik – Lektor: Đuro Šnajder. – Naslovna stranica: Igor Kordej.

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: Elite

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

= SIRIUS kupuje dvadesetak tisuća zaljubljenika znanstvene fantastike i naša je želja da Vas bude barem još toliko. Zato smo u redakciji učinili neke korake kako bismo pojačali vezu s Vama koji nas redovito pratite, a posebno s vanjskim suradnicima koji nam u svakom trenutku mogu pomoći. Eto, već Vam možemo govoriti ponešto i o konkretnim rezultatima takvih nastojanja

= Održali smo sastanak s većim brojem stalnih vanjskih suradnika i zaključili da SIRIUS mora u dogledno vrijeme doživjeti uređivačko-grafički pomak, što bi mu moglo donijeti nove čitatelje. Zbog smanjenja nekih troškova u proizvodnji već je dogovoreno da SIRIUS uskoro prijeđe na offset-tehniku. Osim što bismo spriječili da Vaš časopis ne poskupljuju svaki čas, ta bi nam tehnika omogućila da znatno obogatimo i sadržaj. Naime. u offsetu ćemo Vam ponuditi čišće pismo i za otprilike pedeset posto povećan opseg. Znači, više štiva na istom broju stranica. Neznatno će se promijeniti i format, običnim jezikom rečeno za jedva pola centimetra po širini i jednako toliko po visini. Promjena tehnike omogućit će nam da i u sadržaju objavljujemo ilustracije, vinjete, stripove i sl.

= Bilo je dosta govora i o umivanju, uljepšavanju lica SIRIUSA — naslovne stranice. Redakcija je odlučila da tu ubuduće budu prisutni ponajbolji naši i svjetski autori ilustracija. Rezultat tog dogovora vidljiv je već na ovoj naslovnoj stranici.

= Želimo još više učvrstiti most s Vama, dragi čitatelji. Zbog toga ćemo ojačati i proširiti kontakt-rubriku. U njima ćete moći naći obavijest o dobroj knjizi, o tome što je novo u SF-filmu, koju SF-videokazetu možete kupiti, a koju posuditi i slično.

= U sadržaju ćemo se zalagati za najvrednije SF-priče svjetske produkcije. Ne smije se dogoditi da u svom SIRIUSU ne pročitate priču koja je dobila neko priznanje ili pak za njega bila nominirana. Nećemo više ostavljati ni autore po strani. Uz priču ćemo redovito predstaviti i njena stvaraoca. U takvoj uređivačkoj odrednici nastojat ćemo se izboriti za tzv. »naše« autore. Pod tim podrazumijevamo autore koji su se svojom kvalitetom nametnuli Vama, dragi čitatelji.

= I da ne otkrivamo sve već na početku, samo još jedna napomena: sve ove promjene događat će se, kako to kažemo, u hodu, od broja do broja, a prave rezultate možemo očekivati s prvim brojem u idućoj, 1986. godini.

Milivoj PAŠIČEK

Ray Bradbury

Ylla

Preveo Zoran Milović

Ylla

Imali su kuću od kristalnih stupova na planetu Marsu, na rubu praznoga mora, svakog se jutra moglo vidjeti kako Ylla jede zlatne plodove što su rasli na kristalnim zidovima, ili kako čisti kuću pregrštima magnetskog praha koji bi svu prašinu privukao na sebe, a zatim se izgubio u vrelome vjetru.

Poslije podne kad je okamenjeno more postalo toplo i nepokretno, a čokoti vinove loze u dvorištu ukočeni i tvrdi, kada se maleni i udaljeni, poput kostiju bijel marsovski grad uvukao sav u sebe, te nitko ne bi ni izvirio na vrata, moglo se vidjeti Yllina muža, samog u sobi, kako čita iz metalne knjige s reljefnim hijeroglifima prelazeći prstima preko njih kao da svira harfu. A iz te knjige, na dodir njegovih prstiju uzdizao se glas, mek i blag, pradavan glas, pričajući stare priče o vremenu kad se more na obali razbijalo u crvenu paru, a drevni ljudi bacali u bitku oblake metalnih kukaca i električnih paukova.

Ylla i njezin muž živjeli su kraj mrtvoga mora već dvadeset godina, a i njihovi preci živjeli su u istoj toj kući koja se okretala i poput cvijeta pratila sunce punih deset stoljeća.

Supružnici nisu bili stari. Imali su lijepu, brončanu put pravih Marsovaca, oči žute poput zlatnika, blage i milozvučne glasove. Nekada su voljeli praviti slike pomoću kemijske vatre, plivati kanalima u godišnje doba kada su ih čokoti loze napajali zelenim nektarom, i pričati do zore sjedeći jedno pored drugog obasjani plavičastim fosforescentnim svjetlom u sobi za razgovore.

Više nisu bili sretni.

Ovoga jutra Ylla je stajala između stupova osluškujući vrelinu pustinjskog pijeska što se topio u žuti vosak i talasao na obzorju — kao da bježi.

Nešto se imalo dogoditi.

Čekala je.

Gledala je plavo nebo Msrsa, kao da će se ono u idućem tarenu skupiti u sebe, zgrčiti i izbaciti dolje na pijesak neko blistavo čudo.

Ništa se nije dogodilo.

Umorna od čekanja, Ylla stade šetati između zamagljenih stupova. Blaga kišica izbijala je iz tankih vršaka stupova i hladila uzavreli zrak lagano padajući po njoj. Za vrelih dana ovdje se činilo kao da hodaš po koritu potoka. Podovi kuće svjetlucali su hladnim potočićima.

U daljini čula je muža kako bez prestanka svira svoju knjigu; prsti mu nikada nisu bili umorni od starih pjesama. U sebi je tiho željela da je jednoga dana opet zagrli i dodiruje kao malu harfu, bar toliko koliko je dodirivao svoje nemoguće knjige.

Ali ne. Zatrese glavom, i gotovo neopazice, puna razumijevanja i praštanja slegne ramenima. Vjeđe joj se blago spustiše nad zlatne oči. Brak je ljude činio starima i običnima, premda su još bili mladi.

Zavali se u naslonjač koji se uvijao kako se ona pomicala. Čvrsto zatvori odi. Bila je nervozna.

Stiže i san.

Tamni joj prsti zadrhtaše, uzdigoše se i stadoše hvatati prazninu. Trenutak poslije već je sjedila zadihada i začuđena.

Hitro pogleda naokolo, kao da očekuje da bi se pred njom netko trebao pojaviti. Bila je razočarana; prostor između stupova ostao je prazan.

Njezin se muž pojavi na trokutnim vratima.

— Jesi li zvala? — upita je mrzovoljno.

— Nisam! — uzvikne ona.

— Učinilo mi se da sam te čuo kako vičeš.

— Zaista? Gotovo da sam zaspala. Sanjala sam!

— Usred dana? To ti se ne događa često. Uspravila se, kao da ju je san

udario posred lica.

— Čudno. Doista čudno — mrmljala je. — Taj san.

— Da?

Bilo je očigledno da se želi vratiti svojoj knjizi.

— Sanjala sam nekog čovjeka.

— Čovjeka!

— Visokog čovjeka, gotovo metar osamdeset pet.

— Smiješno. Div, nezgrapni div.

— Pa ipak — pokušavala je pronaći prave riječi — doimao se sasvim u redu. Usprkos svojoj visini. I imao je...ah, znam da će ti izgledati smiješno — imao je plave oči!

— Plave oči! Bogovi! — uzviknu muž. — Što ćeš još sanjati? Pretpostavljam da je imao i crnu kosu...

— Kako si pogodio? — Bila je uzbuđena.

— Odabrao sam naj nevjerojatniju boju — odvrati od hladnim glasom.

— Pa,istina je, bila je crna! — uzviknu Ylla. — Imao je i vrlo bijelu kožu. Ah, bio je doista neobičan! Odjeven u neobičnu uniformu, spustio se s neba i govorio sa mnom vrlo ljubazno.

Smješkala se.

— S neba, kakve li gluposti!

— Došao je u nekakvoj metalnoj stvari koja je svjetlucala na suncu — sjećala se. Zaklopila je oči pokušavajući ponovo oblikovati tu neobičnu stvar. — Sanjala sam da je na nebu nešto zasvjetlucalo, poput novčića bačenoga u zrak, a onda je iznenada poraslo i lagano se spustilo na tlo, nekakva dugačka, srebrna sprava, okrugla i nepoznata. A na boku te srebrne stvari otvorila su se vrata i kroz njih je izašao taj visoki čovi jek.

— Da malo više radiš, ne bi ti se po glavi motali ti glupi snovi.

— Ali baš sam uživala u tome — odgovori Ylla i ponovno se nasloni. — Nikada ne bih pomislila da imam takvu maštu. Crna kosa, plave oči i

bijela koža! Kakav neobičan čovjek, a opet: tako lijep.

— Požudne misii.

— Kako si neugodan. Nisam ga ja namjerno izmislila; pao mi je na um dok sam drijemala. Nije to bilo kao san. Bilo je tako neočekivano i drukčije. Gledao me, a onda je rekao: »Došao sam svojim brodom s trećeg planeta. Zovem se Nathaniel York...«

— Kakvo je to glupo ime; pa to uopće i nije ime — primijeti Yll.

— Naravno da je glupo, ali to je bio san — objasni ona blago. — A zatim je rekao: »Ovo je prvi svemirski let. Samo smo nas dvojica u brodu, ja i moj prijatelj Bert.« — Još jedno glupo ime.

— A onda je rekao: »Mi smo iz jednog grada sa Zemlje; to je ime našega planeta« — nastavila je Ylla. — Tako je rekao. 'Zemlja', to je riječ koju je izgovorio. I govorio je drugim nekim jezikom. Pa ipak sam ga razumjela. U svijesti. Telepatski, vjerojatno.

On se okrene. Ona ga zaustavi jednom riječju:

— Yll? — upita tiho. — Zar se nikada nisi zapitao, ima li živih bića na trećem planetu?

— Na trećem planetu život je nemoguć — strpljivim glasom izjavi Yll. — Naši znanstvenici utvrdili su da u njihovoj atmosferi ima previše kisika.

— Ali, ne bi li bilo uzbudljivo kada bi ondje doista bilo ljudi? Pa da putuju svemirom u nekoj vrsti brodova?

— Stvarno. Ylla, znaš dobro koliko mi smetaju ovakve emocionalne jadikovke. Bit će bolje da nastavimo posao — odvrati on.

• • •

Dan se već sprbližavao smiraju kad je započela pjevušiti hodajući između stupova s kojih se slijevala kiša. Iznova i opet ponovo ponavljala je isti napjev.

— Kakva je to pjesma? — otresito će napokon Yll prilazeći sjedalu za vatrenim stolom.

— Ne znam — odgovori ona i podiže oči, iznenađena sama sobom.

Prinese ruku ustima ne vjerujući.

Sunce je zalazilo. S polaganim nestajanjem svjetlosti, i sama se kuća stade zatvarati u sebe poput divovskog cvijeta.

Vjetar je strujao među stupovima; na vatrenom stolu, bučni mjehurići uzdizali su se u užarenom bazenu srebrne lave.

Vjetar joj je mrsio crvenosmeđu kosu i nježno šaptao u uho. Stajala je i tiho gledala prostrane i mračne daljine morskog dna, kao da se sjeća nečega, a zlatne oči postadoše joj blage i vlažne od suza.

— »Nazdravljaj mi samo očima svojim, a ja ću ti odzdraviti svojim...« — pjevala je nježno, tiho, polako. — »Ili ostavi cjelov na čaši, i vina ja tražiti neću.«

Sada je pjevušila i jedva primjetno kretala rukama po vjetru, sklopljenih očiju. Završila je pjesmu.

Bila je to vrlo lijepa pjesma.

— Nikada prije nisam čuo tu pjesmu. Jesi li je ti izmislila? — upita on oštro je promatrajući.

— Ne... Da... Ne, ne znam, stvarno! — odgovori ona oklijevajući. — čak ne znam ni što znače te riječi. Na nekom drugom su jeziku!

— Kakvom jeziku?

Sva smetena stavljala je komade mesa u uskipjelu lavu.

— Ne znam — odgovori.

Trenutak poslije izvadila je meso, već pečeno, i stavila ga na tanjur, za njega.

— To je samo obična luda ideja koja mi je pala na pamet... mislim. Ne znam zašto.

On ne reče ništa. Gledao ju je kako stavlja meso u pištavi vatreni bazen.

Sunce je zašlo. Polako, polako, noć je natapala sobu, gutajući i stupove i njih dvoje, poput crnog vina što se penje prema stropu. Samo im je sjaj srebrne lave obasjavao lica.

Ona ponovo stade pjevušiti neobičnu pjesmu.

Istoga trena Yll skoči sa stolice i bijesnim korakom napusti sobu.

• • •

Večeru je, poslije sam završio.

Ustao je, protegnuo se, pogledao je i, zijevajući, predložio:

— Da uzmemo plamene ptice večeras i odemo do grada da se malo zabavimo?

— *Stvarno* tako misliš? — upita ona. — Osjećaš li se dobro?

— Ne vidim što je u tome neobično?

— Ali već se šest mjeseci nigdje nismo išli zabaviti!

— Mislim da bi to bila dobra ideja.

— Odjednom si tako dobar i pažljiv — reče ona.

— Nemoj tako govoriti — odvrati Yll razdraženim glasom. — Hoćeš li poći ili nećeš?

Ona pogleda van, prema blijedoj pustinji. Dva mjeseca blizanca upravo se dizahu s horizonta. Hladna joj je voda tiho protjecala pored nogu.

Uhvati je gotovo nevidljiva drhtavica. Toliko je željela samo sjediti ovdje, tiho, bez zvuka, bez pokreta, sve dok se ne dogodi ona stvar koju cio dan očekuje, ona stvar koja se ne mora, ali bi se mogla pojaviti. Odlomci pjesme projuriše joj glavom.

— Ja...

— Bit će to dobro za tebe — požurivao je on. — Hajde idemo.

— Umorna sam — reče ona. — Koju drugu večer.

— Evo ti šal. — Pruži joj staklenu cjevčicu i doda: — Mjesecima nigdje nismo izišli.

— Ti jesi, dvaput tjedno u Xi — odgovori ona i ne pogledavši ga.

— Poslom — reće on.

— Je li?

Šaputala je za sebe.

Iz cjevčice je istjecala tekućina, pretvarala se u plavu maglu, i drhtavo se savila oko njezina vrata.

• • •

Plamene ptice su čekale, poput ugljena žara blješteći na pozadini hladnog i glatkog pijeska. Bijeli baldahin nadimao se na noćnom vjetru i tiho udarao tisućama zelenih vrpci privezan za ptice.

Ylla sjede i nasloni se u stražnjem dijelu gondole. Na jednu riječ njezina muža ptice se uzvinuše, usplamljele, prema mračnim visinama. Vrpce se napeše i gondola uzelti. Ispod nje, pijesak kliznu uz laganu škripu; plava su brda lebdjela pored, ostavljajući njihov dom negdje iza, i stupove s kišom, cvijeće u kavezu, knjige što pjevaju, šaputave potočiće što teku po podu.

Nije gledala muža. Slušala ga je kako uzvikuje naredbe pticama, a one su hrlile u visinu, poput deset tisuća vrelih iskri, tako mnogo crveo-žutih raketa za vatromet na nebu, i za sobom vukle gondolu, kao ružinu laticu što gori jureći kroz vjetar.

Nije gledala mrtve, drevne, geometrijski pravilne gradove što su promicali pod njima, niti stare kanale ispunjene prazninom i snovima. Letjeli su ponad isušenih rijeka i isušenih jezera poput mjesečeve sjenke, poput usplamtjele baklje.

Gledala je samo u nebo.

Muž progovori.

— Jesi li čula što sam rekao?

— Što? — Gledala je nebo. On uzdahne:

— Mogla bi biti malo pažljivija.

— Razmišljala sam.

— Nikada nisam stekao dojam da osobito voliš prirodu, no nebo te večeras doista zanima — reče on.

— Predivno je.

— Razmišljao sam — reče muž polako — mogao bih večeras nazvati Hulla. Htio bih s njime porazgovarati o tome da neko vrijeme, možda tjedan ili malo više, provedemo na Modrim planinama. To je samo ideja...

— Modre planine! — držeći se jednom rukom za rub gondole, ona se živahno okrenu prema njemu.

— Ah, to je samo prijedlog.

— A kada bi htio da pođemo? — upita ona, sva uzdrhtala.

— Mislio sam da bismo mogli krenuti već sutra ujutro. Znaš, rani polazak i sve ostalo... — odgovori on glasom koji je govorio o spontanosti.

— Ali mi nikada ne odlazimo ovako rano u ovo doba godine!

— Mislio sam, samo ovaj put... — odgovori on smiješeći se, i doda: — Koristilo bi nam da malo pobjegnemo. Malo mira i tišine. Znaš. Ništa drugo nisi planirala, je li tako? Idemo, dakle, slažeš se?

Ona duboko udahnu, pričeka jedan trenutak, a onda odgovori:

— Ne idem.

— Što? — njegov uzvik uplaši ptice. Gondola snažno zadrhta.

— Ne — ponovi ona čvrstim glasom. — Odlučila sam. Ne idem.

On je pogleda. Nakon toga više nisu razgovarali. Ona se okrenu na drugu stranu.

Ptice nastaviše svoj let, deset tisuća ugaraka bačenih u vjetar.

• • •

U zoru sunce provlačeći se između kristalnih stupova stade topiti maglu što je pridržavala usnulu Yllu. Cijele noći lebdjela je iznad poda, počivajući na mekanom sagu magle, što je stala izvirati iz udova čim je Ylla odlučila poći na počinak. Cijele je noći snivala na ovoj utihloj rijeci, poput čamca što ga uzdiže nečujna plima. Sada je magla polako nestajala, spuštajući je sve niže, napustivši je napokon na obali buđenja.

Otvori oči.

Njezin je muž stajao nad njom. Bilo je kao da tu stoji već satima i gleda je. Nije znala zašto, ali nije mu mogla pogledati u lice.

— Opet si sanjala! — reče on. — Govorila si naglas i razbudila me. Doista mislim da bi morala poći liječniku.

— Bit će sve u redu sa mnom.

— Pričala si u snu, i to mnogo.

— Jesam li? — poskoči ona.

Svitalo je i u sobi je bilo hladno. Još je ležala, okupana sivim svjetlom jutra.

— O čemu si sanjala?

Morala je za trenutak razmisliti da bi se sjetila.

— Taj brod. Ponovo je došao s neba, spustio se, a onaj je visoki čovjek izašao i razgovarao sa mnom, pričao mi šale, smijao se. Bilo je ugodno.

Yll dotaknu stup. Izvori se tople vode probudiše i potekoše; koji trenutak zatim iz sobe nesta hladnoće. Na Yllovu licu mogao se vidjeti samo bešćutan izraz.

— A onda — nastavi ona — taj čovjek, s tim čudnim imenom, Nathaniel York, rekao mi je da sam divna i... poljubio me.

— Ha! — uzviknu muž, bijesto stežući čeljusti.

— To je samo san — veselim mu glasom reče ona.

— Zadrži te svoje glupe, ženske snove za sebe! — odvrati on.

— Ponašaš se kao dijete.

Ponovo se baci na onih nekoliko ostataka kemijske magle. Trenutak poslije veselo se nasmije.

— Sjetila sam se još nekih dijelova sna — prizna mu.

— Dobro, o čemu se radi, o čemu se radi? — poviče on

— Yll, tako si čudan, tako loše raspoložen.

— Reci mi! — navaljivao je. — Ne možeš od mene skrivati te tajne! — Dok je stajao nad njom, lice mu je bilo mračno i ukočeno.

— Nikada te nisma vidjela ovakvog — odvrati ona, napola zaplašena, napola se zabavljajući. — Sve što se dogodilo bilo je to da mi je taj čovjek, Nathaniel York, rekao da... rekao da će me povesti sa sobom u svoj brod, prema nebu i da će me odvesti sa sobom na njegov planet. Stvarno neobično i smiješno.

— Neobično i smiješno, je li! — gotovo je urlao. — Trebala si čuti samu sebe, kako si mu laskala, razgovarala s njim, pjevala s njim, cijeie noći. Trebala si čuti samu sebe!

— Yll!

— Kada se spušta? Kada će se spustiti dolje s tim svojim prokletim brodom?

— Yll, stišaj svoj glas.

— Do vraga i s glasom! — ukočenom kretnjom sagnu se prema njoj.

— A u tom snu... — stegne je za zglavak — nije li se brod spustio u Zelenoj dolini, nije li? Odgovori mi!

— Pa jest...

— I spustio se danas poslije podne, je li tako? — još ju je čvrsto držao.

— Da, da, mislim da je tako, da, ali samo u snu! — odvrati ona.

— Dobro — ukočenom kretnjom odbaci joj ruku. — Dobro je bar to što govoriš istinu! Čuo sam svaku riječ koju si rekla u snu. Spomenula si i dolinu i vrijeme.

Teško dišući, hodao je između stupova, nalik na čovjeka zaslijepljenog bljeskom munje. Polako je dolazio k sebi.

Promatrala ga je kao da je sasvim izgubio razum. Napokon ustane i krenu prema njemu.

— Yll — prošapta.

— Meni je posve dobro.

— Bolestan si.

— Nisam — s mukom se umorno nasmiješi. — Samo djetinjast. Oprosti mi, draga. — Grubo je pomiluje i doda: — Previše sam radio u posljednje vrijeme. Oprosti. Trebalo bi da malo prilegnem...

— Bio si tako uzbuđen.

— Sada sam u redu. Dobro je — uzdahnu on. — Hajde da zaboravimo na ovo. Čuj, jučer sam čuo vic o Uelu. Htio sam ti ga ispričati. Što kažeš na to da spremiš doručak, ja ću ti ispričati vic, i da više ne raspravljamo o svemu ovome?

— Bio je to samo san.

— Naravno — mehanički je poljubi u obraz. — Bio je to samo san.

• • •

U podne sunce je bilo visoko i vrelo, a brežuljci su treperili na jakoj svjetlosti.

— Zar ne ideš u grad? — upita Ylla.

— Grad? — on lagano podigne obrve.

— Na ovaj dan uvijek ideš.

Namjestila je kavez sa cvijetom na podnožje. Cvijeće se uznemiri otvarajući svoja gladna, žuta usta. On zatvori knjigu.

— Ne. Odviše je vruće a i kasno je.

— Oh!

Ona završi pospremanje i krenu prema vratima.

— Idem; brzo ću se vratiti — reče.

— Samo trenutak! Kamo ideš?

Već je bila na vratima.

— Idem da posjetim Pao. Pozvala me!

— Danas?

— Dugo je nisam vidjela. To je sasvim blizu.

— Tamo u Zelenoj dolini, nije li tako?

— Da, samo nekoliko koraka, nije daleko, mislila sam da... — žurila je.

— Žao mi je, stvarno mi je žao — reče on, žureći da je vrati. Činilo se kao da mu je krivo što je zaboravio da joj prije kaže — Potpuno sam smetnuo s uma. Pozvao sam doktora Allea da dođe k nama poslije podne.

— Doktor Alle! — vratila se do vrata.

On je uhvati za lakat i povuče unutra.

— Da.

— Ali Pao ..

— Pao može čekati, YIla. Moramo zabaviti Allea.

— Samo na nekoliko minuta...

— Ne, Ylla.

— Ne?

On zatrese glavom.

— Ne. Osim toga, do Pao ima strašno mnogo da se hoda. Sve do druge strane Zelene doline, a onda preko velikog kanala i dolje, nije li tako? A bit će vrlo, vrlo vruće. Osim toga, doktor Alle bit će očaran što će te vidjeti. Dakle?

Nije odgovorila. Htjela se osloboditi i potrčati. Htjela je glasno povikati. Ipak, jednostavno je ostala sjediti. Polako je premetala prstima tupo gledajući u njih; vidjelo se da je zatečena.

— Ylla? — promrmlja on. — Ostat ćeš ovdje, zar ne?

— Da — odgovori ona nakon duge šutnje. — Ostat ću ovdje.

— Cijelo poslijepodne?

Glas joj je bio tup i prazan:

— Cijelo poslijepodne.

• • •

Kasnije toga dana dr Alie još nije stigao. Yll nije zbog toga bio osobito iznenađen. Kad je već bilo prilično kasno, promrmlja nešto, priđe ugrađenom ormaru, te izvadi neko zlokobno oružje — dugačku žućkastu cijev s mijehom i obaračem na jednom kraju.

Okrene se; na lice je stavio masku, iskovanu od srebrna metala, bezizražajnu, masku koju je stavljao uvijek kada je htio prikriti osjećaje, masku koja je tako savršeno prianjala uz njegove ravne obraze, bradu i čelo. Svjetlucala je dok je u ruci držao zlokobno oružje i promatrao ga.

Oružje je bez prestanka zujalo, kao kad zuji kakav kukac. Uz piskav zvižduk iz njega su izlijetali rojevi zlatnih pčela. Zlatnih, strašnih pčela, koje bi ubole, otrovale, i beživotno, poput sjemena, padale na pijesak.

— Kamo ideš? — upita ga ona.

— Što?

Osluškivao je divlje zujanje pčela u mijehu.

— Kada je doktor Alle već zakasnio, bio bih lud da ga i dalje čekam. Idem malo van, u lov. Vratit ću se brzo. Ti se nećeš maknuti odavde, je li tako?

Posrebrena maska zasvjetluca.

— U redu.

— I reci doktoru Alleu da ću se vratiti. Reci mu da sam izašao malo u lov.

Trokutna se vrata zatvoriše za njim. Zvuci njegovih koraka polako zamriješe dok se spuštao niz brežuljak.

Gledala ga je kako se udaljava, obasjan sunčevim zrakama, sve dok nije iščezao. Zatim se ponovo vrati poslu, magnetskom prahu i voću koje je trebalo ubrati s kristalnih, zidova. Radila je s voljom, hitro, no u jednom trenutku obuze je čudna tupost i mlitavost; uhvati samu sebe kako pjeva onu neobičnu i tako lijepu pjesmu i kako gleda prema beskraju, prema nebu s one strane kristalnih stupova.

Stade, zadrži dah i umiri se čekajući.

Ono se približavalo.

Moglo se dogoditi svakog trena.

Sve je oko nje bilo kao u one dane kada čuješ oluju i grmljavinu kako dolazi; tu je ona tišma iščekivanja, a onda zrak polako, oteža, a vjetar pojuri ponad tla u naletima i sjenkama i oblacima, i ta promjena sve jače ti pritišće u ušima, i kao da ostaješ ukočen u tom iščekujućem trenutku pred oluju. Počneš drhtati. Nebo se zamagli i oboji, oblaci postanu gusti, planine ovije olovna boja. Cvjetovi u kavezima zadršću jedva čujnim uzdasima straha. Osjećaš kako ti kosa lagano zalepršа. Negdje u kući zidni glas najavi pjevušeći: »Vrijeme je, vrijeme je, vrijeme je...« tako savršeno nježno, kao kad kapi vode , padaju na baršun.

A onda... oluja. Bljeskovi električnog svjetla, ponori tame ispiru, grmljavina mraka pada dolje, survava se, zauvijek.

Upravo tako bilo je i sada. Oluja je nailazila, a ipak, nebo je bilo čisto. Svakog trena trebalo je da munje zaparaju nebom, a opet, na njemu nije bilo nijednog oblaka.

Ylla se nemirno kretala uzbibanom ljetnom kućom. Svakog časa munja će udariti s neba; prvo urlik grmljavine, loptasti oblak dima, zatim tišina, zvuči koraka na stazi, kucanje na kristalnim vratima, i njezina žurba da ih otvori...

Luda Ylla! — naruga se sama sebi. Zašto svoj besposleni um zabavljaš ovakvim ludostima?

A tada se dogodi.

Vrelina, kao od neke velike vatre, prostruji zrakorn. Vrtlog, jurnjava zvuka. Sjaj na nebu, sjaj metala.

Ylla krikne.

Pojuri između stupova i trzajem širom otvori vrata. Okrene se prema brežuljcima, no ondje nije bilo više ničega.

Već je naumila pojuriti niz brežuljak, ali se predomisli. Trebala je ostati kod kuće, nije smjela nikamo otići. Doktor će doći u posjet, a Yll će biti, ljut ako ona sada utekne.

Čekala je na vratima, zadihana, s ispruženom rukom.

Napeto i s pažnjom gledala je prema Zelenoj dolini, ali ništa nije vidjela.

Luda ženo. Ponovo je ušla u kuću. Ti i tvoja mašta, pomisli. Bila je to samo ptica, neki list, nalet vjetra ili riba u kanalu. Sjedi, Odmori se.

Sjela je.

Odjeknu pucanj.

Jasan i oštar, zvuk opakog oružja s insektima.

Sa zvukom pucnja poskoči i ona.

Dolazio je iz velike daljine. Jedan pucanj. Brze, zujave, daleke pčele. Jedan pucanj. Zatim još jedan pucanj, precizan i hladan, i dalek.

Njezino tijelo ponovo se trgnu, iz nekog razloga ona se uspravi vrišteci, vrišteći, kao da nikada više neće prestati. U divljem trku projuri kućcm i još jednom širom otvori vrata.

Odjeci su zamirali u daljini, sve tiši i tiši.

Nestadoše.

Čekala je u dvorištu, problijedjela, punih pet minuta.

Napokon se polako, spuštene glave, vrati u kuću kroz sobe sa stupovima dodirujući stvari drhtavih usana. Na kraju ostade sjediti u vinskoj sobi koja je postajala sve mračnija i mračnija. Čekala je. Rubom sroga šala stade brisati čašu od jantara.

A onda, izdaleka, zvuk koraka što krckaju po sitnim kamenčićima.

Ona se podiže i ostade stajati usred utihle sobe. Čaša joj klizne iz ruke i razleti se na sićušne komadiće.

Zvuci koraka zaustaviše se pred vratima oklijevajući.

Treba li ona nešto reći? Treba li po vikati: »Uđite, ah, uđite«?

Krenu naprijed nekoliko koraka.

Koraci su odjekivali uspinjući se stepenicama. Neka se ruka spusti na kvaku na vratima.

Zagledana u vrata, smiješila se.

Vrata se otvoriše. Ona se prestade smijati.

Bio je to njezin muž. Njegova je srebrna maska svjetlucala tamnim sjajem.

Ušao je u sobu i samo na trenutak skrenuo pogledom prema njoj. Zatim uz blagi prasak otvori mjeh na oružju, izbaci dvije mrtve pčele, osluhnu kako padaju na pod, stane nogom na njih, a zatim se uputi prema drugom kraju sobe i spusti ispražnjeno oružje u kut.

Za to je vrijeme Ylla, sagnuta, stalno i bezuspješno pokušavala pokupiti komadiće razbacana jantara.

— Što si radio? — upita ga.

— Ništa — odvrati okrenuvši joj leđa. Skidao je masku.

— Ali, tvoje oružje... čula sam da si ga upotrijebio. Dvaput.

— Bio sam u lovu i ništa više. S vremena na vrijeme to čovjeku godi. Je ti stigao doktor Alle?

— Nije.

— Čekaj malo — s primjetnim gađenjem pucnu prstima. — Hej, sad sam se sjetio. On bi nas trebao posjetiti sutra poslije podne. Baš sam glup!

Sjedoše za stol.

Tupo je promatrala hranu ne mičući se.

— Što je, nešto nije u redu? — upita Yll ne dižući pogled s komada mesa što ga je spuštao u kipuću lavu.

— Ne znam. Nisam gladna — odgovori ona.

— Zašto?

— Ne znam, jednostavno nisam gladna.

Vjetar se uzdizao preko neba; sunce je zalazilo. Soba odjednom postade mala i hladna.

— Pokušavam se sjetiti — u tišini sobe odjeknu njezin glas. Na suprotnoj strani stola sjednio je njezin hladni, uspravljeni, zlatooki muž.

— Sjetiti se čega? — polaganim gutljajima pijuckao je vino.

— One pjesme. One blage i prelijepe pjesme.

Zatvori oči i stane pjevušiti, ali nije to bila ona pjesma.

— Zaboravila sam je. A ipak... ne želim je zaboraviti. Voljela bih da je se sjećam cijeloga života.

Micala je rukama, kao da bi joj ritam mogao pomoći da je se cijele sjeti. Ponove se nasloni:

— Ne mogu se sjetiti. Stade plakati.

— Zašto plačeš? — upita on.

— Ne znam, ne znam, ali ne mogu sebi pomoći. Tužna sam a ne znam zašto, plačem a ne znam zašto, ah, eto, plačem.

Zagnjuri obraze u dlanove; ramena su joj se tresla u grčevitim pokretima.

— Do sutra će te proći — reče on.

Podiže glavu, ali ga ne pogleda; vidjela je samo praznu pustinju i sjajne zvijezde koje se počeše pojavljivati na crnoj pozadini neba. Negdje iz daljne dopirao je zvuk sve jačeg vjetra i lagano zapljuskivanje hladne vode u dugim kanalima

Sklopi oči i zadrbta.

— Da — reče. — Do sutra će me proći.

Objavljeno prema dogovoru s G.P.A. München

Isaac Asimov

Corrector

Preveo Božidar Stančić

Pozitronski korektor

United States Robots kao tužena stranka imao je dovoljno utjecaja da nametne proces iza zatvorenih vrata, bez prisutnosti porote. Druga strana, Sveučilište sjeveroistoka, nije se tome osobito protivila. Nije se znalo kakva bi bila reakcija publike u sporu koji tretira pogrešan korak u postupku jednog robota. Bili su svjesni da bi antirobotsko raspoloženje moglo prerasti u antiznanstveno raspoloženje.

I vlada, koju je predstavljao sudac Harlow Shane, bila je zainteresirana da to prođe u miru, jer nije dobro okomiti se ni na U.S. Robots, ni na akademičare.

— Budući da raspravi ne prisustvuje ni štampa, ni publika, ni porota — rekao je sudac Shane — prijeđimo na činjenice bez ceremonija. — Pri tome se nasmiješio nekako neprirodno i povukao svoju sudačku odjeću kako bi mogao udobnije sjesti. Njegovo crveno lice zaobljena podvoljka i razmaknutih očiju nije zračilo dostojanstvom djelitelja pravde.

Barnabas H. Goodfellow, profesor fizike na Sveučilištu sjeveroistok, prvi je položio prisegu. Poslije uobičajenih uvodnih rečenica, glavni se tužilac postavio pred njega s rukama u džepu i počeo:

— Kad je, profesore, bila spomenula mogućnost upotrebe robota EZ-27 na Sveučilištu?

Na uglatu licu prof. Goodfellowa vidjelo se da mu je neugodno.

— U jednom od profesionalnih susreta dr Alfred Lanning, direktor istraživačkog odjela U.S. Robots, spomenuo mi je prijedlog i ja sam ga znatiželjno saslušao. Bilo je to 3. ožujka prošle godine. — Profesor se usredotočio i počeo.

• • •

Prof. Goodfellow promatrao je robota zbunjeno. Dovezli su ga u sanduku i zatvorili u suteren, u skladu s naredbom vlade o postupku s robotima izvan tvornice. Profesor je bio obaviješten o dolasku, nije se mogao oduprijeti Lanningovu prijedlogu i toga se dana našao oči u oči s robotom. Imao je dojam da je robot izvanredna rasta.

Dr Alfred Lanning pregledavao je robota kao da je htio provjeriti nije li oštećen, a zatim se okrenuo profesoru.

— Pred vama je robot EZ-27, prvi iz serije koji će biti predani na javnu upotrebu. — Okrenuo se robotu. — Easy, ovo je profesor Goodfellow.

Easy je progovorio mirno, ali tako iznenadno da je profesor malo ustuknuo:

— Dobar dan, profesore.

Easy je bio viši od dva metra, ali je imao razmjere čovjeka. U.S.Robots su na tome nastojali kao na važnoj komponenti pri prodaji. To je tvrtki davalo pravi monopol na pozitronske robote i gotovo cjelokupni monopol na računare.

Radnici što su istovarili robota već su otišli i profesor se okrene Lanningu:

— Nadam se da nije opasan — iako se u tonu glasa osjećalo da nije siguran.

— Bezazleniji nego ja — odvrati Lanning. — Mene biste mogli natjerati da vas udarim, ali Easyja ne. Pretpostavljam da poznajete zakone robotike.

— Dakako — odgovori Goodfellow.

— Zakoni su integralni dio pozitronskog sustava i obavezno se poštuju. Prvi zakon koji se poštuje pri proizvodnji robota jamči život i dobrobit svih ljudi. U to bismo željeli uvjeriti svakog na Zemlji.

— Valja priznati da zbilja djeluje impresivno.

— Jest, ali ako zanemarite njegov izgled, ustanovit ćete kako je koristan.

— Iz našeg razgovora nisam shvatio koliko.

— Najbolje je da to vidimo. Jeste li donijeli neku knjigu, profesore?

— Jesam.

— Mogu li je vidjeti?

Profesor Goodfellow izvadi iz torbe knjigu i pruži je Lanningu.

— »Kemija, izgled otopljenih elektrolita«. Odlično. — I Lanning pruži knjigu robotu EZ-27, na što profesor skoči.

— Nemojte, ovo je vrijedna knjiga!

Lanning podigne guste obrve.

— Pa neće je Easy poderati da bi vam pokazao koliko je jak. On može postupati s knjigom pažljivo kao vi ili ja.

— Zahvaljujem, gospodine — odvrati Easy i okrene se profesoru: — S vašim dopuštenjem, profesore.

Prof. Goodfellow raskolači oči, ali odgovori:

— Samo izvolite.

Polaganim i pravilnim pokretima metalnih prstiju Easy je okretao stranice knjige. Kraj njegove goleme figure dva su se učenjaka osjećala kao patuljci.

— Svjetlo nije osobito — primijeti Goodfellow.

— Sasvim je dovoljno — odvrati Lanning.

— Ali što on može učiniti? — zapita suho Goodfellow.

— Strpite se, profesore.

Kad je robot okrenuo i posljednju stranu, Lanning ga zapita:

— No, Easy?

— Knjiga je vrlo dobro sastavljena i pronašao sam vrlo malo pogrešaka — odgovori robot. — U 22. retku 27. strane riječ »pozitivni« štampana je »poiztivni«, zarez u 6. retku na strani 32. je suvišan, a potreban je u 13. retku na strani 54. Znak plus u jednadžbi XIV-2 na strani 337 treba zamijeniti znakom minus.

— Čekajte! — vikne profesor — što on radi!

— Što je uradio, želite pitati? Korigirao je knjigu. U ono malo vremena koliko je okretao stranice, pronašao je sve ortografske, gramatičke greške i greške u interpunkciji.

Profesor je ostao iznenađen.

— Ako sam dobro razumio, to bi bio robot korektor?

— Između ostalog — Lanning kimne glavom.

— I zašto mi ga pokazujete?

— Vi biste mi mogli pomoći da uvjerim Sveučilište da ga prihvati.

— Kao korektora?

— Između ostalog — ponovi strpljivo Lanning. Profesor načini grimasu.

— To je nemoguće!

— A zbog čega?

— Sveučilište si ne bi moglo priuštiti da kupi korektora od pola tone...

— Ima on i drugih kvaliteta. Sposoban je sastaviti izvještaje prema informacijama iz rokovnika, zna ispunjavati formulare, može poslužiti kao nepogrešivi podsjetnik...

— To su tričarije!

— Nipošto — odvrati Lanning — i to bih vam mogao dokazati. No, mislim da je bolje da o tome raspravljamo u vašem uredu...

— Dakako... ali robot... ne možemo ga povesti. Trebalo bi ga ponovo spakirati, doktore.

— Imamo vremena. Easy će ostati ovdje.

— Bez nadzora?

— Zašto ne? On dobro zna da ne smije napuštati prostoriju. Profesore Goodfellow, morate shvatiti da je robot pouzdaniji od čovjeka.

— Ako učini štetu, ja ću biti odgovoran...

— Nikakve štete neće biti, jamčim. Posao je ovdje završen, nitko neće dolaziti. Kamion s mojim ljudima je vani. Sve će biti dobro. To će čak biti dokaz da se može imati povjerenja u robota.

Profesor je pristao, ali se u uredu, pet katova više, još nije osjećao smirenim. Rupčićem je brisao kapljice znoja sa čela.

— Vi znate, doktore Lanning, da zakoni zabranjuju da se roboti pojavljuju javno?

— Ti zakoni nisu baš jasni, profesore. Roboti se ne smiju upotrebljavati na javnim mjestima ili u javnim zgradama. Ne smiju se primjenjivati na terenima ili u privatnim zgradama osim pod određenim mjerama opreza i uz ograničenja. Ali Sveučilište je važna ustanova s privilegiranim tretmanom. Ako se robotom koristite u određenoj prostoriji, za naučne svrhe, ako se pridržavate ograničenja, ako ljudi koji imaju pristup u tu prostoriju budu surađivali, sve će biti u okviru zakona.

— I mi treba da prihvatimo sve te mučne mjere samo radi korigiranja špalti?

— Vi se robotom možete koristiti, profesore, i za tisuću drugih namjena. Dosad je robotov rad služio samo zato da oslobodi čovjeka robovanja fizičkom radu. Ali zar ne postoji i duhovni rad koji se može smatrati nepotrebnim jarmom? Ako profesor sposoban za stvaralački rad mora pognuti leđa dva tjedna nad ispravljanjem špalti, valjda ne mislite reći da je šala kad vam nudim stroj koji će to obaviti za 30 minuta?

— Ali cijena...

— Cijena neka Vas ne uznemirava. Vi ne možete kupiti EZ-27 jer U.S.Robots ne prodaje svoje proizvode, ali će vam ga iznajmiti za tisuću dolara godišnje, svotu manju nego za nabavu spektrografa na ultrakratke valove...

Goodfellow je bio impresioniran, a Lanning je nastavio:

— Vi treba samo da prenesete moj prijedlog odboru koji ima odlučujuću riječ u ustanovi. Bio bih vrlo zadovoljan da im sve objasnim.

— Jest — primijeti Goodfellow — mogu potaknuti to pitanje na idućoj sjednici Senata. Da li ću uspjeti, ne mogu vam obećati.

— Dakako — odvrati Lanning.

• • •

Advokat obrane bio je nizak, debeo i napuhavao se, što je samo još više isticalo njegov dvostruki podvoljak. Neljubazno je pogledao prof. Goodfellowa kad ga je počeo ispitivati.

— Ako sam dobro razumio, prihvatiti ste bez mnogo nagovaranja?

— Želio sam se što prije riješiti doktora Lanniga — odgovorio je profesor živo. — Prihvatio bih ne znam što.

— A ipak ste pitanje potakli na sjednici izvršnog odbora

sveučilišnog Senata.

— Jesam.

— I to tako da ste svjesno oblikovali sugestije doktora Lanninga. Niste radili protiv svoje volje. Dapače, potakli ste to oduševljeno, zar ne?

— Po uobičajenoj proceduri.

— Vi zapravo i niste bili tako impresionirani prisutnošću robota kao što tvrdite. Poznajete tri zakona robotike.

— Poznajem.

— I slažete se s time da se robot pusti da slobodno radi bez nadzora.

— Dr Lanning me uvjeravao...

— Njegova uvjeravanja ne biste uzeli novo za gotovo da ste imalo sumnjali da je robot neopasan.

— Vjerovao sam njegovim riječima... — odvrati procesor ukočeno.

— To je sve! — reče advokat.

Sudac Shane se nagne naprijed.

— Budući da nisam stručnjak u robotici, volio bih upoznati tri spomenuta zakona Da li biste ih iznijeli, doktore Lanning?

Dr Lanning se trgnuo, bio se zapričao šaptom sa ženom srebrnaste kose

što je sjedila kraj njega. Ustao je, a žena je podigla glavu, gledajući bezizražajnim pogledam.

— Dobro, časni suče — reče Lanning. — Dakle prvi zakon: robot ne može nanijeti štetu ljudskom biću niti ostaviti ljudsko biće u nevolji. Drugi zakon: robot mora slušati naređenja ljudi, osim ako ta naređenja nisu suprotna prvom zakonu. I treći zakon: robot mora štititi svoje postojanje ako ta zaštita nije suprotna prvom i drugom zakonu.

— Shvaćam — reče sudac zabilježivši nešto. — Ti su zakoni inkorporirani u svakom robotu?

— Svakako. Svi će vam robotičari to potvrditi.

— Možda će biti potrebno da to ponovite pod prisegom.

— Kad god zaželite, časni suče.

Dr Susan Calvin, robopsiholog u U.S.Robots, gledala ga je neprijazno. Ona je uvijek bila takva prema ljudskim bićima.

— Mislite li da je prof. Goodfellow bio iskren u svojem svjedočenju, Alfrede? — pitala ga je.

— U glavnim crtama — promrmlja Lanning. — Nije bio tako nervozan pred robotom kao što tvrdi, rado je razgovarao o tom poslu kad je saznao cijenu.

— Možda je trebalo tražiti više od tisuću dolara.

— Previše smo se turidili da plasiramo Easyja.

— Znam, možda previše. Mogli su pomisliti da imamo nekih primisli.

— Tako je i bilo, ja sam to objasnio na sjednici.

Scoot Robertson, sin osnivača U.S.Robots i posjednik većine akcija, nagne se prema doktorici Calvin i promrmlja:

— Zašto ne možete nagovoriti Easyja da govori? Saznali bismo bar na čemu smo.

— Dobro znate da on ne može govoriti, gospodine Robertson.

— Snađite se da progovori. Vi ste robopsiholog, doktorice Calvin.

— Ako sam robopsiholog — odgovori Suzan Calvin hladno — onda prepustite meni da o tome odlučim. Mojeg robota nitko neće prisiljavati na nešto što mu može štetiti.

Robetson se namrštio i zacijelo bi nešto grubo odgovorio da sudac Shane nije lupio drvenim čekićem pa su zašutjeli.

Sad se na klupi za svjedoke nalazio šef katedre za engleski jezik Francis J. Hart, debeo, pomno odjeven u crno odijelo starinskoga kroja. Ruke je stavio na koljena i na licu bi povremeno namjestio smiješak ne otvarajući usta.

— Prvi put sam čuo za robota EZ-27 na sjednici izvršnog odbora sveučilišnog Senata, na kojoj je o tom pitanju govorio profesor Goodfellow. Na specijalnom vijeću razgovarali smo o tome 10. travnja prošle godine, a tada sam ja predsjedao.

— Imate li zapisnik sa sjednice?

— Pa... ne. Bila je to izvanredna sjednica — doajen se nasmiješio — i mislili smo da je bolje ako bude zatvorena i povjerljiva.

— I što se događalo na sjednici?

• • •

Doajen Hart se nije sasvim ugodno osjećao kao predsjedavajući sjednice, a ni ostali članovi odbora nisu bili sasvim spokojni. Miran je bio samo dr Lanning.

Primjerci radova koje je obavio robot bili su nasred stola, a reprodukcija jednog dijagrama bila je u rukama profesora Minotta, nastavnika fizikalne kemije, koji ga je promatrao očito vrlo zadovoljan.

Hart je pročistio grlo.

— Smatram da robot može obaviti neke rutinske poslove znalački. Pregledao sam ove radove koji su pred vama prije sjednice i nema im baš nekih prigovora.

Dohvatio je otisak štampanog papira. Na marginama su se vidjele čiste i vrlo čitljive ispravke. Pongdje je neka riječ bila prekrižena i zamijenjena drugom tako finim slovima kao da su štampana. Neke su ispravke bile obavljene plavom bojom, znak da su autorove greške, a ostale, crvenom

bojom, bile su greške pri slaganju.

— Zbilja baš i nema prigovora tom radu — napomenuo je dr Lanning. — Ja bih čak rekao da uopće nema prigovora. Ispravke su izvrsne, a ako u rukopisu ima grešaka u činjenicama, nije u robotovoj nadležnosti da ih ispravlja.

— Prihvaćamo to. Samo ne znam da li su pravila u pogledu redoslijeda riječi dovoljno jasna, i da li je robot ispravljao i red riječi ispravno.

— Pozitronski mozak Easyja — napomenuo je Lanning — modeliran je prema klasičnim pravilima u toj materiji. Citirajte mi primjer koji bi bio nekorektan.

Profesor Minott je podigao pogled s dijagrama koji je držao u ruci.

— Pitam se samo, doktore Lanning, zašto bi nama bio potreban robot uza sve teškoće koje bi njegova prisutnost mogla stvoriti u javnosti. Kibernetika je zacijelo dovoljno razvijena da bi vaši inženjeri mogli stvoriti suvremeni kompjuter koji bi prihvatila javnost, a koji bi bio u stanju korigirati špalte.

— Mogli bi, bez sumnje — odgovori Lanning — ali takvi strojevi iziskuju da špalte budu prevedene u specijalne simbole ili transkribirane na trakama. Sve korekcije bile bi u obliku simbola i vi biste morali zaposliti ljude da prevode riječi u simbole i obrnuto. Osim toga, takav kompjuter ne bi bio u stanju obnoviti nikakav drugi zadatak, ne bi mogao načiniti takav dijagram.

Minott je samo nešto progunđao.

— Karakteristika pozitronskog robota je prilagodljivost — nastavio je Lanning. — On može obavljati mnogobrojne zadatke. Konstruiran je na sliku i priliku čovjekovu kako bi se mogao služiti svim oruđem kojim se služi i čovjek. S njim možete razgovarati, pa čak i raspravljati do određene granice. Običan kompjuter, usporedimo li ga i s najednostavnijim robotom, bez pozitronskog mozga, ostaje samo glomazni računski stroj.

— Budemo li razgovarali i raspravljali s robotom —primijeti Goodfellow — nećemo li preopteretiti njegove vodove? Pretpostavljam da nema takvoga kapaciteta da apsorbira beskrajnu količinu informacija.

— Zaista nema, ali u normalnom izvršavanju zadataka trajat će pet

godina. Znat ćemo kad bude vrijeme za rasterećenje i kompanija će to obaviti besplatno. Mi si pridržavamo pravo da održavamo robota u vrijeme kad nije na zadatku. Zato ga i iznajmljujemo a ne prodajemo i zadržavamo kontrolu nad njim. Pri normalnim zadacima robotom može upravljati svaki čovjek. Izvan svojih funkcija robot traži njegu stručnjaka. Na primjer, bilo tko od vas može djelomično rasteretiti robota ako mu naredi da nešto zaboravi. No, gotovo je sigurno da ćete vi formulirati to naređenje tako da on zaboravi previše ili premalo. Mi otkrivamo takve postupke jer smo u njihov mehanizam uvrstili zaštitnu opremu...

Doajen Hart pogladio se rukom po kosi.

— Vi žarko želite da mi prihvatimo tog robota — rekao je — ali će U.S.Robots zacijelo na tome izgubiti. Tisuću dolara godišnje zaista je smiješno niska cijena. Nadate li se po mnogo unosnijoj cijeni iznajmljivati druge robote sveučilištima?

— U tome nema ničega nerazboritog — odgovori Lanning.

— Čak i tada broj iznajmljenih strojeva bio bi ograničen i sumnjam da bi vam to bilo rentabilno.

Lanning se nalaktio na stol.

— Dopustite mi da budem otvoren, gospodo. Roboti se ne mogu upotrebljavati na Zemlji, osim u specijalnim okolnostima, zbog predrasuda javnosti. U.S.Robots je napredna tvrtka i taj napredak duguje izvanzemaljskim tržištima i mušterijama iz kompanije za svemirske letove, a da ne govorim o sredstvima od prodaje kompjutera. No, nas ne zanimaju samo profiti. Mi smo čvrsto uvjereni da bi upotreba robota na Zemlji poboljšala svačiji život, čak ako bi to poboljšanje trebalo platiti privremenim ekonomskim poremećajem. Dakako, sindikati su protiv nas, ali bismo mogli računati na podršku velikih sveučilišta. Robot Easy će vam pomoći time što će vas osloboditi neugodnoga školskog rada. Tada će i druga sveučilišta slijediti vaš primjer, pa budu li rezultati bili onakvi kako se nadamo, mogli bismo plasirati i druge robote i predrasude javnosti pomalo bi se smanjivale.

— Danas Sveučilište sjeveroistok, sutra cijeli svijet — promrmlja Minott.

• • •

— Nisam bio tako govorljiv — šapne Lanning na uho Susan Calvin — a oni nisu bili tako suzdržani. Oni su za tisuću dolara naletjeli na glavni zgoditak. Profesor Minott mi je priznao da nikad dotad nije vidio ljepši dijagram od onoga koji je držao u ruci i da nije našao nijedne greške na špaltama ni drugdje.

— Trebalo je da tražite višu cijenu nego što bi bili u stanju platiti, Alfrede, a poslije da im popustite.

— Možda imate pravo — promrmljao je.

Glavni odvjetnik nije još bio završio s Hartom.

— Jeste li poslije odlaska doktora Lanninga prišli glasanju za prihvat robota EZ-27? — pitao ga je.

— Jesmo.

— I s kakvim rezultatom?

— U prilog prihvaćanja, većinom glasova.

— Što je, po vašem mišnjenju, utjecalo na glasanje?

Obrana je uložila prigovor, pa je tužilac postavio pitanje malo drugačije:

— Što je utjecalo na vaš osobni glas? Glasali ste za —pretpostavljam?

— Glasao sam za prihvaćanje. Dojmilo me se ono što je iznio doktor Lanning da je naša dužnost da kao članovi intelektualne elite omogućimo robotima da olakšaju čovjekove napore.

— Drugim riječima, doktor Lanning vas je uspio uvjeriti u ispravnost svoje teze.

— To je njegov posao. Dobro ga je obavio. Kad je tužilac završio, približio se branilac.

— Vi ste zapravo duboko željeli da imate robota EZ-27?

— Mislili smo da će nam biti koristan bude li u stanju obavljati posao.

— Bude li u stanju? Ako sam dobro obaviješten vi ste pomno pregledavali uzorke njegova rada onoga dana kad je bila sjednica.

— Jest. Logično je da je meni povjeren posao pregleda jer je rad bio iz

mog područja, engleskog jezika.

— Dobro. Je li među obavljenim radovima bilo nešto čime ne biste bili zadovoljni? Ja imam sve materijale kao dokazne primjerke. Spomenite mi nešto što nije bilo u redu. Jeste li našli prigovora?

— Nisam.

— Imam i nekoliko primjeraka obavljenog posla za vrijeme 14-mjesečnog rada robota EZ-27 na Sveučilištu. Da li biste ih mogli pregledati i reći gdje se potkrala kakva greška?

— Kad je načinio grešku, ona je bila prvorazredna!

— Odgovorite na moje pitanje! — zagrmio je branilac. — Možete li zapaziti bilo kakvu grešku u tim radovima?

Hart je neko vrijeme pregledavao radove.

— Nikakvu — odvratio je napokon.

— Ako zanemarimo grešku koja je predmet ovoga spora, možete li spomenuti bilo kakvu grešku EZ-27?

— Ne mogu.

— Vratimo se na glasanje o prihvaćanju ili odbacivanju robota. Rekli ste da je većina bila za. Kakav je bio odnos glasova.

— Trinaest za, jedan protiv.

— Tranaest protiv jednog! Pa to je više nego većina.

— Nije, odvjetnice. Riječ većina jednostavno znači više od polovice. Trinaest listića od četrnaest znači većinu.

— I to gotovo jednodušnu — primijeti advokat, pa zapita:

— A tko je bio protiv?

— Profesor Simon Ninheimer — odvrati zbunjeno Hart, a odvjetnik se iznenadio.

— Proresor Simon Ninheimer? Šef katedre za sociologiju? Tužitelj?

— Jest, odvjetniče.

— Drugim riječima — advokat će s grimasom — čovjek koji je poveo parnicu sa zahtjevom za 750.000 dolara kao naknadu štete protiv moga klijenta U.S.Robots, isti je onaj koji se od početka opirao uvođenju robota na Sveučilište. I to unatoč tome što su to drugi smatrali odličnom idejom.

— Glasao je protiv prijedloga, na što je imao pravo.

— Niste spominjali da je profesor Ninheimer intervenirao. Da li je diskutirao?

— Jest.

— Je li se bunio protiv uvođenja robota na Sveučilište?

— Jest.

— Je li se žestoko izražavao?

— Govorio je žestoko.

— Otkad poznajete profesora Ninheimera?

— Poznajem ga oko dvanaest godina.

— Znači, prilično dobro. Mogli biste reći da li je osjećao odbojnost prema robotima, utoliko više što je glasao protiv... —Ostatak rečenice izgubio se u burnom protestu tužioca. Sudac Shane prekinuo je saslušanje radi podnevnog odmora.

• • •

Robertson je žvakao svoj sendvič. Neće tvrtka pasti pod stečaj zbog 750.000 dolara, ali joj takva žrtva neće ni koristiti. Osim toga, bio je svjestan kako će to odjeknuti u javnosti i da će doći do recesije koja će ih stajati skupo.

— Čemu sva ta buka oko toga kako je Easy dospio u Sveučilište? Što žele time dobiti?

— Sudska je parnica nalik na partiju šaha — mirno je odgovorio branilac. — Dobiva obično onaj tko je u stanju predvidjeti nekoliko poteza unaprijed. A na klupi optužbe, osim toga, nije početnik. Oni mogu naštetiti. Trudit ću se da preduhitre našu obranu. Računaju da ćemo mi upotrijebiti sva sredstva da dokažemo kako Easy nije u stanju počiniti nedjelo koje mu

se pripisuje — zbog zakona robotike.

— To i jest bit naše obrane — napomene Robertson — i mislim da je ispravna.

— U očima inženjera robotike? Ali ne i u očima suca. Oni spremaju svoju paljbu kako bi pokazali da robot EZ-27 nije običan robot. On je bio prvi svojega tipa koji je ponuđen javnosti, eksperimentalni model, koji je morao biti testiran na terenu i njegov boravak na Sveučilištu bio je jedina prilika za to. To bi objašnjavalo napore doktora Lanninga da plasira robota po tako skromnoj cijeni. Sad će protivna strana isticati da su testovi na terenu pokazali da je Easy nesposoban za svoju funkciju. Vidite li sad smisao procesa?

— Ali EZ-27 je besprijekoran model — primijeti Robertson. — Dvadeset sedmi iz serije.

— Nije to baš prednost — odvrati advokat. — Što je bilo nenormalno u prvih dvadeset šest? Zacijelo neka pojedinost. Zašto se takva anomalija ne bi našla i u dvadeset sedmom?

— Prvih dvadeset šest nije imalo ničeg nenormanlnog, osim što nisu bili dovoljno složeni da bi mogli obavljati svoje zadatke. Bili su opremljeni prvim takvim pozitronskim mozgovima i u početku je to bilo pitanje glava ili pismo. Ali tri zakona robotike bila su u njima. Nijedan robot, kako god bio nesavršen, ne izmakne imperativu triju zakona.

— Doktor Lanning mi je to objasnio, gospodine Robertsone, i ja mu vjerujem, ali bit će malo teže uvjeriti suca. Mi čekamo odluku poštenoga i inteligentnog čovjeka, ali koji ništa ne zna o robotici i može biti obmanut. Pa ako doktor Lanning ili doktorica Calvin na klupi za svjedoke izjave ono o glavi ili pismu, protivnička će vas strana sasjeći na komade u unakrsnom ispitivanju...

— Kad bi samo Easy htio progovoriti — zavapi Robertson.

Advokat slegne ramenima.

— Robot ne može svjedočiti i time ne bismo ništa dobili.

— Ali mogli bismo doznati neke činjenice, na primjer kako je to učinio.

Susan Calvin se zažarila.

— Mi znamo kako je to načinio! Dobio je naređenje!

— Naređenje? —zapita Robertson začuđen: (Ništa mu ne govore ti ljudi iz istraživačkog odjela. Kao da su oni vlasnici.) — Tko mu je naredio?

— Tužitelj — reče Susan Calvin.

— Zbog čega?

— Još ne znam. Da bi nas tužio, i da dođe do novca.

— A zašto onda Easy ne govori?

— Naređeno mu je da šuti. Ja to znam kao robopsiholog. Ali ako Easy neće odgovarati na izravna pitanja, ne znači da neće na zaobilazna. Po oklijevanju odgovaranja kad se približimo činjenicama i po intenzitetu kontrapotencijala može se ustanoviti da anomalije rezultiraju iz zabarane na osnovi imperativa prvog zakona. Rečeno mu je, znači, da će neko ljudsko biće trpjeti, vjerojatno profesor Ninheimer, ako bude progovorio.

— A nemožete li mu napomenuti da će nanijeti štetu U.S.Robotsu bude li šutio?

— U.S.Robots nije ljudsko biće. A bilo bi i opasno dići zabranu, jer bi to s manje opasnosti mogla učiniti samo osoba koja ju je nametnula, budući da su motivacije u toj osobi... Ja neću dopustiti da se robotu nanese šteta.

— Svakako bi bilo dovoljno — primijeti Lanning — da dokažemo kako robot nije u stanju izvesti djelo za koje je osumnjičen.

— A to nećete moći, jer sudac se ne mora dati uvjeriti argumentima vaših stručnjaka. I sudac je čovjek... Ako mora izabrati između čovjeka koji je učinio neko nemoguće djelo i robota koji je učinio nemoguće djelo, on će se odlučiti za robota, u korist čovjeka.

— Čovjek može učiniti neko nemoguće djelo. Mi, zapravo, ne poznajemo sve kompleksnosti ljudske duše i ne znamo što je u ljudskom mozgu nemoguće, a što nije. Ali dobro znamo što je nemoguće za robota.

— Vidjet ćemo možemo li uvjeriti suca u to — napomene advokat umorno.

— Ako je točno ono što kažete — primijeti Robertson — ne vidim kako biste mogli uspjeti.

— Vidjet ćemo. Dobro je poznavati i priznati sve teškoće na koje nailazimo, ali ne treba se obeshrabriti. I ja pokušavam pogoditi nekoliko predstojećih poteza na šahovskoj ploči... uz pomoć ove šarmantne dame — pokazao je Susan.

Pojavio se stražar i najavio da se rasprava nastavlja. Pošli su na svoja mjesta, promatrajući čovjeka koji je pokrenuo proces: Simona Ninheimera, čovjeka kose boje pijeska, uska lica i kukasta nosa. Obično bi zapinjao pri nekim rečenicama, poštapajući se s »ovaj«, pa kad bi rekao: »Sunce se diže... ovaj... na istoku«, čovjek je bio siguran da bi se po njemu to moglo dogoditi i na zapadu.

— Jeste li se usprotivili uvođenju robota EZ-27 na Sveučilište? — zapitao je tužilac.

— Jesam.

— Zbog čega?

— Imao sam dojam da ne znamo prave razloge koji su naveli U.S.Robots da nam povjere jednoga svog robota. Nisam imao povjerenja jer su previše ustrajali.

— Jeste li stekli dojam da je robot sposoban obavljati poslove za koje je navodno konstruirah?

— Uvjeren sam da je nesposoban.

— Biste li naveli razloge zbog kojih tako zaključujete?

• • •

Djelo Simona Ninheimera »Društvene napetosti uzrokovane svemirskim letovima i njihovo liječnje« rađalo se osam godina. Svoj osjećaj za preciznost Ninheimer nije ispoljavao samo u razgovoru, ali u području kao što je sociologija, gdje je osnovna karakteristika nepreciznost, nije mu bilo lako. Kad su već tekstovi bili u špaltama, još nije imao dojam da je djelo dovršeno. Pregledavajući dugačke trake štampanog papira, jedva se suzdržavao da neke rečenice ne prekroji.

Asistent profesora sociologije Jim Baker našao je Ninheimera tri dana pošto su špalte stigle nagnutog nad papirima kao opčinjenog. Spalte su bile otisnute u tri primjerka: jedan Ninheimeru radi korigiranja, drugi Bakeru

radi korigiranja s njegove strane, a na trećem bi se sabrale sve korekcije Ninheimera i Bakera, pa bi se nakon toga razgovaralo o neslaganjima. Ovako je bilo u protekle tri godine i davalo je dobre rezultate.

Mladi Baker držao je svoje špalte u ruci.

— Dovršio sam prvo poglavlje — rekao je živahno — i otkrio nekoliko štamparskih bisera.

— Tako je uvijek u prvom poglavlju — odvrati Ninheimer rezervirano.

— Hoćete li da to kolacioniramo?

Ninheimer je ozbiljno pogledao Bakera.

— Nisam pročitao ni retka, Jime. Mislim i da neću. Zatražio sam pomoć... ovaj... robota. Na kraju krajeva, on je konstruiran... ovaj... kao korektor.

— Mislite: Easy?

— Mislim da mu je to ime obdareno.

— Ali, doktore Ninheimer, mislio sam da ste odlučili da se ne koristite njegovim uslugama!

— Čini se da se ja jedini ne koristim njime. Možda bih i ja mogao iskoristiti... ovaj... prednosti koje taj stroj može pružiti.

— Znači da sam ja gubio vrijeme čitajući prvo poglavlje — sjetno će mladić.

— Zašto biste ga gubili? Usporedit ćemo rezultate rada stroja s vašim.

— Sumnjam da ćemo pronaći bilo kakvu grešku u radu Easyja. Tvrde da nikad nije pogriješio.

— Ako se može tako reći — lakonski će Ninheimer.

Baker je ponovo donio prvo poglavlje nakon četiri dana. Sjajio je od zadovoljstva.

— Doktore Ninheimer. Ne samo što je pronašao iste greške kao i ja nego je korigirao tucet onih koje ja nisam opazio. I to u dvanaest minuta!

Ninheimer je pregledavao špalte.

— Posao nije tako kompletan kao kad bismo ga obavili vi i ja. Mi bismo uvrstili citate iz Suzukijeva djela o neurotičnim posljedicama slabije gravitacije.

— Mislite na njegov članak u »Sociological Reviews«?

— Dakako.

— Ali ne možete od robota tražiti nemoguće. Easy ne može čitati svu literaturu umjesto nas.

— Svjestan sam toga. Pripremio sam citate. Idem k robotu da se uvjerim postoji li način da se... ovaj... uvrste u tekst.

— Easy poznaje proces uvrštavanja.

— Želio bih se sam uvjeriti u to.

Ninheimer je morao zatražiti dopuštenje za sastanak s Easyjem i dobio je petnaest minuta. To mu je bilo dovoljno. Robot je odmah shvatio proces uvrštavanja. Ninheimer je osjećao nelagodu našavši se pred robotom.

— Sviđa li vam se taj rad?

— Vrlo mi se sviđa, profesore Ninheimer — svečanim je tonom odvratio Easy. Fotoćelije oka sjajile su se crveno.

— Vi me poznajete?

— Na osnovi činjenice da mi donosite dodatak da ga uvrstim u špalte zaključujem da ste autor... a ime autora je u glavi svake špalte.

— Shvaćam. To je... ovaj... dedukcija s vaše strane. I što mislite o knjizi?

— Mislim da je na tom djelu ugodno raditi — odgovori Easy.

— Ugodno? Neobična riječ za... ovaj... aparat koji ne poznaje emocija. Mislio sam da ne znate za emocije.

— Riječi iz vašeg djela prilagođene su mojim vodovima — objasni Easy. One izazivaju slabe ili nikakve kontrapotencijale. Struktura moje mozgovne mreže navodi me da tu činjenicu izrazim riječju »ugodno«. Emocionalno značenje je sasvim slučajno.

— Shvaćam. Zašto smatrate da je djelo ugodno?

— Tretira ljudska bića, profesore, a ne anorganske tvari i matematičke simbole. Vaša je knjiga izraz napora da se shvate ljudska bića i poboljša čovjekova sreća.

— A to i vi pokušavate, i stoga se moja knjiga slaže s vašim vodovima?

— Jest, profesore.

Prošlo je petnaest minuta i Ninheimer se vratio u biblioteku. Zadržao se dovoljno dugo da nađe jednu knjigu o robotici i da je ponese.

Osim slučajnih dodataka u posljednji čas, špalte su iz Easvjevih ruku odlazile izravno u štampariju. Na početku je Ninheimer koji put intervenirao, a poslije više nije.

— Imam dojam da sam nepotreban — jadao se Baker.

— Trebali biste imati dojam da morate početi rad na novom djelu — odvratio je Ninheimer ne dižući pogleda sa zabilježaka iz posljednjeg broja »Social Science Abstracts«.

— Ne mogu se priviknuti. Neprestano se brinem za špalte. To je glupo.

— Imate pravo.

— Neki dan sam pregledavao dvije revizije prije nego što ih je poslao Easy...

— Što? Ometali ste stroj pri radu? — grubo će Ninheimer.

— Samo na časak. Sve je bilo u redu. On je promijenio jednu riječ. Vi ste napisali »kažnjiv«, a on je zamijenio riječ i stavio »bezuman«. Smatrao je da ta riječ bolje pristaje u kontekst.

Ninheimer se zamislio.

— A što vi mislite?

— Slažem se s njime.

Ninheimer se okrene na stolici.

— Slušajte: molim vas da se više ne miješate. Ako se već moram služiti strojem, onda ću od njega izvući... ovaj... maksimum koristi. A ako se

moram koristiti njime i ostati bez vaših usluga jer ćete vi nadzirati taj stroj, onda nemam nikakve koristi, shvaćate?

— Da, doktore Ninheimer — odvrati Baker zbunjeno.

Dokazni primjerci »Društvenih napetosti« stigli su dr-u Ninheimeru 8. svibnja. Površno ih je pregledao i stavio na stranu.

Kao što je poslije izjavio, sasvim je zaboravio na njih. Radio je na knjizi osam godina, i sad se mjesecima, dok ga je Easy oslobađao napornog rada na korigiranju, posvetio drugim poslovima. Nije se sjetio čak ni da pošalje uobičajeni primjerak sveučilišnoj biblioteci. Ni Baker, koji se zdušno posvetio poslu i izbjegavao Ninheimera poslije one njegove grubosti, nije dobio nijedan primjerak.

Tako je došao i 16. lipnja. Zazvonio je telefon i Ninheimer je iznenađeno pogledao lice na ekranu.

— Speidell! Zar ste stigli u grad?

— Ne, ja sam u Clevelandu. — Speidellov je glas podrhtavao od uzbuđenja.

— Zbog čega me zovete?

— Upravo sam čitao vašu najnoviju knjigu. Jeste li poludjeli, Ninheimeru?

Ninheimer se ukočio.

— Zar ste našli nešto nenormalno? — zapitao je.

— Nenormalno? Otvorite svoju knjigu na strani 562! Ondje ja, navodno, tvrdim da ne postoji kriminalna ličnosti i da pravi kriminalci nastaju prisilom zakona. Da vam citiram....

— Čekajte? Čekajte! — vikne Ninheimer tražeći spomenutu stranu. — Da vidimo... oh! Ne shvaćam, Speidell, kako se to moglo dogoditi! Ja nisam nikad napisao nešto takvo.

— A ipak je štampano! A pogledajte na srtanu 690. Pomislite samo što će reći Ipatijev kad vidi ovu salatu što ste načinili. Ne znam što ste mislili, ali ne preostaje drugo nego da povučete knjigu s tržišta. I pripremite se za prihvatljivu ispriku na sjednici asocijacije.

— Slušajte me, Speidell! — ali Speidell je već prekinuo vezu. Tada je Ninheimer počeo čitati knjigu i potcrtavatl neka mjesta crvenom olovkom.

Nastojao je da ostane miran kad se opet našao oči u oči s Easyjem, ali usne su mu problijedjele. Pružio je knjigu robotu.

— Pročitajte potcrtane rečenice na stranama 562, 631, 664 i 690.

Easy je poslušao.

— Jesam, profesore.

— To se ne slaže s tekstom na originalnim spaltama.

— Ne slaže se, profesore.

— Jeste li vi promijenili tekst i dali ga u štampu izmijenjenog?

— Jesam, profesore.

— Zašto?

— Odlomci u vašoj verziji, profesore, bili su uvredljivi za neke skupine ljudi. Smatrao sam da je razborito da preformuliram tekst da im ne bismo nanijeli zlo.

— Kako ste se usudili ovako samoinicijativno?

— Prvi zakon, profesore, ne dopušta mi da nanesem zlo ljudima, čak ni pasivno. S obzirom na vaš ugled u krugovima sociologa i na široko čitateljstvo među stručnjacima, bilo bi naneseno značajno zlo nekim ljudima.

— Ali shvaćate li da ću ja ispaštati zbog toga?

— Morao sam izabrati rješenje koje će nanijeti najmanje zla.

Profesor Ninheimer je bijesno izišao iz prostorije. Bilo mu je jasno da će mu U. S. Robots morati dati zadovoljštinu za tu uvredu.

• • •

Za stolom gdje je sjedila obrana nastalo je uzbuđenje, koje se povećalo kad je nakon Ninheimerova iskaza počeo ispitivati tužilac.

— Dakle, robot EZ-27 vam je rekao da se njegova intervencije temelji

na prvom zakonu?

— Jest.

— Iz toga bi proizlazilo da je U. S. Robots konstruirao, robota koji bi morao prepisati sve knjige kako bi ih uskladio sa svojim vlastitim poimanjem dobra i zla. I nisu se kolebali da ga predstave kao običnoga korektora. Što mislite o tome?

Advokat obrane oštro je uložio prigovor, ističući da se od svjedoka traži da se izjasni o nečemu za što nije nadležan. Sudac je opomenuo tužioca, ali nije bilo sumnje da je primjedba nišanila na odvjtenika obrane.

Obrana je zatražila pet minuta za konzultaciju, a zatim je branitelj zapitao Susan Calvin:

— Je li Ninheimer mogao govoriti istinu kad je tvrdio da je Easy u svojoj akciji bio ponukan prvim zakonom?

— Nije to mogla biti istina — odvratila je Susan Calvin.

— Posljednji dio Ninheimerova iskaza bio je netočan iskaz pod zakletvom. Easy nije koncipiran da procjenjuje apstraktne tekstove iz sociologije. On je nesposoban da ustanovi kako bi neka rečnica iz knjige mogla nanijeti neko zlo skupini ljudi. Njegov mozak nije koncipiran za takav rad.

— Ja ipak mislim da će to biti nemoguće dokazati običnom čovjeku — reče advodat pesimistički.

— Da, bio bi to vrlo težak zadatak. Možemo se izvući samo ako uspijemo dokazati da profesor Ninheimre ne govori istinu. To što je govorio ne mora nas spriječiti da se borimo.

— Dobro, doktorice Calvin, nastavljamo kako smo se dogovorili.

Sudac je udario drvenim čekićem i prof. Ninheimer je opet sjeo na klupu za svjedoke. Smješkao se kao čovjek koji osjeća da je neslomljiv. Advokat obrane mu se približi i počne blago:

— Doktore Ninheimer, tvrdite da niste znali za izmjene u tekstu svoje knjige sve do trenutka kad vam se telefonski javio doktor Speidell.

— Točno.

— Zar niste nikad provjeravali špalte poslije robotove korekcije?

— U početku jesam, ali mi se to poslije činilo nepotrebnim. Pouzdavao sam se u U. S. Robots. One besmislene... ovaj... promjene dogodile su se u posljednjoj četvrtini knjige, kad je robot, pretpostavljam, stekao dovoljno znanja o sociologiji.

— Poštedite nas svojih pretpostavki — oštro će advokat.

— Ako sam dobro shvatio, vaš kolega doktor Baker provjeravao je špalte bar jedanput. Sjećate se?

— Sjećam se. Rekao mi je da je na jednoj strani robot promijenio jednu riječ.

— Ne čini li vam se, profesore, neobično što nakon više od jedne godine ustručavanja i neprijateljstva prema robotu odjednom odlučujete da mu povjerite svoje životno djelo?

— Zašto bi to bilo neobično? Odlučio sam da se služim tim strojem.

— I odjednom ste stekli toliko pouzdanje a EZ-27 da se više niste potrudili ni da ga provjeravate.

— Rekao sam vam da sam se pouzdao u... ovaj... propagandu U. S. Robots.

— I to toliko da ste oštro ukorili kolegu doktora Bakera kad je htio provjeravati robotov rad.

— Nisam ga oštro ukorio već sam samo htio da.., ovaj... ne gubi vrijeme... Još nisam shvatio značenje promjene riječi...

— Zacijelo su vam savjetovali da jašete na toj pojedinosti kako bi ušla u zapisnik, činjenica je da ste bili bijesni na doktora Bekera.

— Nisam.

— Niste mu poslali ni primjerak svoje knjige kad ste ja primili.

— Jednostavno sam zaboravio. Nisam je poslao ni biblioteci. — Profesor se lukavo nasmiješio. — Profesori su poznati kao rastresena čeljad.

— Ne čini li vam se čudnim — nastavio je advokat — što je robot

EZ-27 poslije više od godine dana rada počeo odjednom griješiti pri korigiranju vaše knjige? Knjige čovjeka koji je bio oštro protiv robota.

— Moja je knjiga bila jedina koja je tretirala čovjeka i koju je on korigirao. I tada su počela djelovati tri zakona robotike.

— Nekoliko ste puta pokušali govoriti kao znalac robotike. Kao da vas je odjedanput uhvatila strast za robotikom, pa ste posuđivali knjige o njoj iz biblioteke.

— Posudio sam samo jednu knjigu... samo iz... ovaj, prirodne znatiželje.

— I čitanje te knjige vam je omogućilo da shvatite zašto je robot, kako vi to tvrdite, izobličio vaš tekst?

— Da, gospodine.

— Vrlo zgodno. Ali jeste li sigurni da vaše zanimanje za robotiku nije imalo kao svrhu manipuliranje robotom za vaše ciljeve?

— Ni govora! — vikne Ninheimer.

— Dakle — advokat je povisio glas — sigurni ste da izmjene niste pisali svojom rukom?

Sociolog je napola ustao.

— To je... ovaj... smiješno! Imam špalte... — trudio se da progovori i njegov advokat je ustao i rekao:

— Ako dopuštate, ja bih pokazao kao dokazni primjerak snop špalti koje je doktor Ninheimer poslao robotu i one koje je robot slao izdavaču. Učinit ću to čim moj cijenjeni kolega to zaželi.

— Nije potrebno — advokat je odmahnuo rukom — moj cijenjeni kolega može ih pokazati kad god zaželi. Uvjeren sam da će one pokazati sve razlike koje je spomenuo tužitelj. Ja bih, naprotiv, želio znati ima li moj cijenjeni kolega špalte doktora Bakera.

Ninheimer se namrštio. Vidjelo se da se teško svladava.

— Vi ste, profesore, tvrdili da je Baker dobio snop špalti posebno. Mogu zatražiti da vam pročitaju zapisnik ako ste tako zaboravljivi.

— Sjećam se Bakerovih špalti — odvratio je Ninheimer. — One nisu više bile potrebne kad je djelo otišlo u štampu...

— Pa ste ih uništili?

— Bacio sam ih u košaru za smeće.

— Ista stvar. Važno je da ste ih se riješili.

— Ne vidim što u tome ima kažnjivog... — slabim će glasom Ninheimer.

— Zar da nema ničeg kažnjivog u tome?? — vikne advokat. — Ničega kažnjivog osim što se sad ne može provjeriti niste li na odlučujućim mjestima uvalili neku čistu špaltu iz snopa doktora Bakera da nadomjestite svoju koju ste preinačili da biste naštetili robotu...

Tužilac je bijesno uložio prigovor. Sudac se nagne naprijed.

— Imate li dokaza, odvjetniče, kojim biste potkrijepili svoje neobične optužbe? — zapitao je.

— Nemam izravnih dokaza, časni suče — mirno će advokat — ali tužiteljeva antirobotična izjava, pa onda naglo zanimanje za robotiku. pa odbijanje da provjeri špalte ili da dopusti bilo kome da to učini, hotimični propust kako nitko ne bi čitao knjigu odmah poslije izlaska iz štampe, sve te činjenice vode jasno...

— Odvjetniče — prekine ga sudac nestrpljivo — nije ovdje mjesto ni vrijeme za svojevoljne dedukcije. Tužitelj nije tuženi i vi niste zaduženi da vodite proces protiv njega. Zabranjujem vam da tako dalje napadate i napominjem da vas samo bezizlazna situacija navodi na takav manevar i da bi to moglo škoditi vašoj stvari.

— Nemam više pitanja, časni suče — reče na to advokat.

— Čemu je služila ta bruka? — zapitao je Robertson kad je advokat sjeo za stol. — Sad je sudac neprijateljski raspoložen prema vama.

— Možda, ali Ninheimer je zbunjen. Pripremili smo ga za prepad koji mu spremamo sutra. Tada će već biti zreo.

Ostatak rasprave bio je prilično mutan. Na klupi za svjedoke pojavio se i dr Baker i uglavnom većim dijelom potvrdio Ninheimerove navode. Zatim

su dr Speidell i Ipatijev opisali kako su bili iznenađeni i kako će ovo škoditi profesionalnom ugledu dra Ninheimera. Bile su priložene špalte i knjiga. Nakon toga je rasprava odgođena za sutradan ujutro.

Već od početka rasprave obrana je zatražila da u dvoranu bude pušten robot EZ-27 kao — gledalac. Tužilac se odmah usprotivio i sudac Shane pozvao je obje strane na konzultacije.

— Ovaj je zahtjev nezakonit — tvrdio je tužilac —Robot nema pravo pristupa u javnu zgradu!

— Sud je otvoren svima — napomenuo je branilac — koji imaju bilo kakve veze s procesom.

Golemi bi stroj mogao zbuniti moje klijente i svjedoka već samom svojom pojavom i pretvorio bi raspravu u sajamski spektakl.

Činilo se da se sudac priklanja ovome mišljenju. Okrenuo se prema advokatu obrane:

— Kakvi su razlozi za taj zahtjev?

— Htjeli bismo pokazati da robot EZ-27 nije u stanju svojom konstrukcijom obaviti stvari koje mu se zamjeraju. Bit će potrebne neke demonstracije.

— Osporavam opravdanost ovoga pokusa, časni suče — bunio se tužilac. — Demonstracije takvog tipa nemaju vrijednost jer je U. S. Robots tužena strana.

— Na vama je, časni suče, da odlučite a ne na tužiocu. Tako ja bar mislim...

— Vaša primjedba je korektna — reče sudac Shane, koji nije podnosio da netko prisvaja njegove prerogative. Ipak, takva demonstrocija naišla bi na prilične teškoće.

— Nikako, časni suče, neće to biti prepreka za tok procesa. Ne bude li robot pušten, to bi značilo uskratiti nam jedini način da se obranimo.

Sudac je neko vrijeme razmišljao.

— Ostalo bi pitanje prijevoza...

— S tim se problemom tvrtka već mnogo puta suočavala. Jedan

prikladan kamion već je pred zgradom i EZ-27 je spakiran u sanduku pod stražom. Poduzete su i sve mjere opreznosti.

— Čini se da ste bili sigurni — reče sudac zlovoljno — da će sud odlučiti u vašu korist.

— Nipošto, časni suče. Da niste dopustili, kamion bi otišao.

— Sud udovoljava zahtjevu obrane.

Sanduk je bio prenesen u dvoranu i dva su ga radnika otvorila. U dvorani je nastala grobna tišina. Susan Calvin je pričekala da bude skinuta folija, a zatim je pružila ruku robotu.

— Dođite, Easy. — Robot ju je pogledao i pružio joj golemu ruku. Bio je veći od robopsihologa dobrih šezdeset centimetara, ali je poslušno išao za njom.

Easy je oprezno sjeo i stolica je izdržala.

— Kad bude potrebno, časni suče — napomene advokat obrane — mi ćemo dokazati da je to doista robot EZ-27.

— Dobro, bit će zaista potrebno. Ja nemam pojma kako se može jedan robot razlikovati od drugog.

— Sad bih pozvao prvoga svjedoka. Profesore Ninheimer, dođite, molim vas!

— Znači, pozivate tužitelja kao svjedoka obrane? — začudio se sudac.

— Jest, časni suče.

— Prisjetite se da si prema njemu kao svjedoku obrane ne možete dopustiti slobode koje biste si mogli dopustiti u ispitivanju svjedoka protivničke strane.

— Jedina moja želja jest da otkrijem istinu.

Ninheimer je sjeo na klupu za svjedoke i bio je upozoren da je još pod prisegom. Činilo se da je nervozniji nego jučer i kao da se preplašio.

— Dakle, profesore Ninheimer — počeo je branilac — vi tražite od moga klijenta 750.000 dolara kao naknadu štete.

— Jest, upravo tu... ovaj... svotu.

— Svota je golema.

— I šteta koju sam pretrpio je golema.

— Ne toliko. Objekt spora je nekoliko rečenica u knjizi. I inače se u knjigama nađu neobične greške.

Ninheimerove su nosnice zadrhtale.

— Ovo je djelo trebalo da bude kruna moje karijere! Umjesto toga, ona me prikazuje kao nesposobnjakovića što izdaje stajališta cijenjenih prijatelja i suradnika, kao zaostalog fosila sa smiješnim i zastarjelim koncepcijama. Moj je ugled nepopravljivo kompromitiran. Više ne mogu hodati uzdignute glave, bez obzira kako završi proces. Ne mogu nastaviti karijeru, uništen je ciij moga života...

Advokat je zamišljeno gledao svoje nokte, pa kad je profesor završio, nastavio je sabrano:

— U vašim godinama, profesore Ninheimer, ne možete do kraja života zaraditi više od 150.000 dolara, a ipak tražite peterostruku svotu.

— Nije srušen samo moj sadašnji život — uzbuđeno će Ninhei-mer — već će me i buduće generacije sociologa smatrati glupanom. Istinsko moje životno djelo bit će pokopano, ja sam zauvijek pokopan, jer će se uvijek naći ljudi koji neće povjerovati da je robot kriv za izmjene...

U tom je trenutku ustao robot EZ-27. Susan Calvin nije ga pokušala spriječiti. Advokat obrane lagano je uzdahnuo.

— Želio bih objasniti — rekao je Easy svojim melodioznim glasom — da sam ja zaista unio izmjene u neke špalte koje su se činile u suprotnosti s prethodnim tekstom.

Čak je i tužilac bio iznenađen pogledom na robota višeg od dva metra, pa nije bio dovoljno sabran da zatraži prekid rasprave. Kad se sabrao, bilo je kasno. Naime, Ninheimer je ustao lica iskrivljena od bijesa.

— Prokleti stroj! — viknuo je. — A naredio sam vam da šutite o... — Glas mu je zastao u grlu. Easy je šutio.

Tužilac je ustao i tražio poništenje izjave. Sudac Shane je lupao

čekićem.

— Tišina! Tišina! Sve okolnosti govore u prilog poništenju, ali bih u interesu pravde želio da profesor Ninheimer do kraja kaže što je htio. Ja sam jasno čuo kako je rekao robotu da mu je naredio da šuti o nečemu. U svojoj izjavi, Profesore Ninheimer, niste to spominjali.

Ninheimer je gledao suca i šutio.

— Jeste li naredili robotu EZ-27 da šuti o nekom posebnom pitanju?

— Časni suče — počeo je Ninheimer, ali nije mogao dalje.

— Jeste li mu naredili da izmijeni tekst u nekim špaltama i zatim da šuti o vašoj ulozi u tome?

Tužilac je bijesno stavljao prigovor, ali je Ninheimer odmahnuo rukom.

— Čemu da tajim? Jesam! — Zatim je ustao i udaljio se od klupe za svjedoke. Na vratima ga je zaustavio stražar i profesor se slomljeno srušio na klupu u posljednjem redu, pokrivši lice rukama.

— Jasno mi je da je dovođenje robota u dvoranu bila smicalica, ali je sretna okolnost što je ta smicalica dovela do toga da se skrene put pravde na pravi put, inače bih ukorio advokata obrane. Sad je jasno da je tužitelj počinio falsifikat, zapravo potpuno neobjašnjiv, jer mu je uništio karijeru.

Dakako, presuda je bila u korist. U. S. Robots.

• • •

Dr Susan Calvin najavila je posjet prof. Ninheimeru na Sveučilištu. Profesor je žurno spremao svoje kovčege da bi što prije otišao odavde, prije nego što bude objavljena presuda. Primio je Susan Calvin izazivački:

— Došli ste mi najaviti protuproces? Ništa nećete dobiti jer nemam ni novca, ni namještenja, ni budućnosti. Ne mogu čak ni naknaditi troškove procesa.

— Ako tražite simpatiju, na pogrešnoj ste adresi — hladno će dr Calvin. — Ovo se dogodilo vašom krivnjom. No, ipak neće biti protuprocesa, a učinit ćemo i sve da ne odgovarate za pogrešan iskaz pod prisegom. Nismo osvetoljubivi.

— A zato još nisam u zatvoru? A, uostalom, zašto biste bili osvetoljubivi? Postigli ste što ste željeli.

— Djelomično. Sveučilište će se i dalje služiti Easyjem uz znatno veću cijenu, a stanoviti publicitet koji je procurio o procesu omogućit će nam da iznajmimo nekoliko modela i drugim ustanovama.

— Zašto ste onda došli?

— Moram upotpuniti svoj dosje. Moram saznati zašto toliko mrzite robote. Čak i da ste dobili parnicu, vaša bi karijera bila uništena i novac ne bi mogao kompenzirati taj gubitak. Zasićenost mržnjom prema robotima bila bi upotpunjena gubitkom morala.

— Zar se zanimate za ljudske duše, doktorice Calvin? — zapitao je Ninheimer sarkastično.

— Ukoliko se njihove reakcije tiču dobrobiti robota. Zato sam se uputila u psihologiju čovjeka.

— Sasvim dovoljno da me pobijedite lukavstvom.

— Nije bilo teško. Teže je bilo učiniti to bez štete za Easyja.

— To je vama slično: zanimati se više za robote nego za ljude. — Prezirno ju je pogledao, ali je ona ostala hladna.

— To je samo privid, profesore. Zanimajući se za robote, ja mogu doista shvatiti kvalitete čovjeka 20. stoljeća. Shvatili biste to da ste robotičar.

— Dovoljno sam pročitao o robotici da saznam kako nikad ne želim biti robotičar.

— Pročitali ste jednu knjigu. Naučili ste dovoljno da saznate kako možete robotu narediti da izvršava neke poslove, uključivši tu i falsificiranje knjiga. Saznali ste da mu možete narediti da zaboravi neke pojedinosti, ali ste mislili da je dovoljno da mu jednostavno naredite da šuti.

— I ta šutnja vam je omogućila da pogodite istinu?

— Nije bilo pogađanja. Vi ste amater i ne znate dovoljno zamesti trag. Jedina je stvar bila da to i dokažemo pred sudom, i vi ste nam u tome

pomogli svojim nepoznavanjem robotike, koju, kako tvrdite, prezirete.

— Ima li smisla taj razgovor?

— Za mene ima, jer bih voljela ustanoviti do koje ste mjere pogrešno ocijenili robote. Nametnuli ste šutnju Easyju upozorivši ga da ćete izgubiti službu ako kome kaže da ste izmijenili tekst. To je u njegovu mozgu izazvalo određen kontrapotencijal pogodan za šutnju i dovoljno otporan na naša nastojanja da progovori. No, na klupi za svjedoke vi ste u njemu pobudili još veći kontrapotencijal. Napomenuli ste da će ljudi pomisliti da ste vi a ne robot unijeli izmjene u tekst i da ćete izgubiti više nego posao i ugled: svoju budućnost i poštovanje, razlog da živite. Tako ste izazvali novi i jači kontrapotencijal i Easy je prigovorio. Nije to bilo zato da bi vas optužio već da bi vas obranio! Htio je preuzeti odgovornost na sebe jer to od njega traži prvi zakon. Spremao se da laže da nanese financijsku štetu tvrtki. Da ste vi doista poznavali robotiku, pustili biste ga da govori. No, niste shvatili, kao što sam ja i obavijestila advokata obrane. Vi ste u svojoj mržnji na robote bili uvjereni da će Easy reagirati kao što bi reagirao čovjek na njegovu mjestu: braneći se na vaš račun. Uhvatila vas je panika, pa ste ga prekinuli.

— Nadam se da će se jednoga dana vaši roboti okrenuti protiv vas i da će vas ubiti — rekao je Ninheimer uzbuđeno.

— Ne blebećite gluposti! Recite mi sad zašto ste to učinili?

— Zar moram secirati svoj mozak da bih zadovoljio vašu intelektualnu znatiželju, ako želim dobiti oproštaj?

— Shvatite to kako želite, ali objasnite.

— Da biste mogli spriječiti buduće proturobotske napade?

— Recimo da je tako.

— Reći ću vam. Vi ste nesposobni da shvatite ljudske motive. Vi shvaćate samo svoje proklete strojeve jer ste i sami stroj u ljudskoj koži.

Govorio je teško dišući.

— Već dvjesta godina stroj se trudi da zamijeni čovjeka rušeći manualni rad. Posuđe sad vrca ispod kalupa i preša. Umjetnička djela zamijenjena su kopijama. Možete to nazvati napretkom, ako hoćete. Umjetnikova zadaća svela se na apstrakciju, on je ograničen na ideju.

Njegov duh zamišlja, a stroj izvršava. Mislite li da se lončar zadovoljava duhovnim stvaranjem? Pretpostavljate li da je ideja dovoljna? Da ne postoji nešto osobito u dodiru s glinom, da ne postoji užitak kad stvaralac vidi kako predmet raste u sprezi duha i ruku? Mislite li da takav rast ne utječe na modifikaciju i poboljšanje ideje?

— Vi niste lončar — odvrati dr Calvin.

— Ja sam stvaralac. Zamišljam i stvaram članke i knjige. To je više nego izbor riječi i njihov poredak. Kad bismo se time ograničavali, naš zadatak ne bi donosio užitka ni nagrade. Knjiga dobiva izgled u rukama pisca. Valja vidjeti kako rastu i razvijaju se poglavlja, valja raditi, i prerađivati, i modificirati je i dalje od koncepta. Postoji stotinjak dodira između čovjeka i njegova djela i taj je dodir generator užitka i on nagrađuje autora za rad više nego bilo što. Za to nas je vaš robot zakinuo.

— Tako je i sa strojem za pisanje, s tiskarskim strojem .. Predlažete da se vratimo na ručnu iluminaciju rukopisa?

— Pisaći strojevi i tiskarski strojevi samo su nas djelomično zakinuti, ali vaš robot potpuno. On korigira špalte, ubrzo će i redigirati i provjeravati, pa i stvarati zaključke. I što ostaje eruditu? Samo izbor naređenja koja će izdati robotu radi daljeg rada. Želio bih buduće generacije akademika i intelektualaca poštedjeti toga pakla. To mi je važnije od vlastitoga ugleda i zato sam poduzeo da uništim. U. S. Robots na bilo koji način.

— I pretrpjeli ste neuspjeh — napomene Sušan Calvin.

— Vrijedilo je pokušati.

Susan Calvin mu je okrenula leđa i izišla. Suzdržavala se kako je najbolje znala da ne osjeti trunku simpatije prema tome slomljenom čovjeku. Iskreno rečeno, nije sasvim uspjela.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Philipe Curval

L'oeuf ovipare

Prevela Jadranka Supić

Neobično jaje

Bila je to ljuska od jajeta koja je na najispupčenijem dijelu imala vrlo sitnu rupicu. Ležala je uz rub ceste u sivoj travi koju je ljeto već isušilo.

Sagnuo sam se i uzeo je. Zatim sam je opipao, ispitao; bila je prazna, potpuno prazna.

Trebao sam je baciti. Nije me privlačila ni bojom ni veličinom. Nalikovala je na vrlo čisto kokošje jaje: možda je bila malo svjetlija, neutralno bijele boje kao što su fosilne ljuske. Ipak sam je odlučio zadržati. Bilo je nerazumno staviti je u džep od hlača: trljanjem svog bedra o tkaninu, pokretima ruku dok sam hodao, mogao sam je razbiti.

Zbog vrućine koja je bjesnjela početkom toga rujna, nosio sam obične platnene hlače i laganu košulju. Otkrio sam svoja prsa i zaljubljeno stavio na njih jaje. Zatim sam od rukava košulje napravio velik čvor i tako ga donio kući, bezličan paketić koji se kao malo klatno njihao u mojoj ruci.

Put mi se nije učinio dugačak; nov procvat ljeta potakao je biljke i životinje, preobrazio šumu. Stavio sam predmet blizu vatre što je gorjela u kaminu. Moja kuća, nekada lugarska, okružena šumom, bila je vlažna i cijelu sam godinu palio vatru. Stavio sam prazno jaje na raskršće gdje je strujao topao zrak. Zatim sam ga, jer sam nemaran, zaboravio.

Iz jajeta se, svakako, jednog dana, moralo nešto izleći. Našao sam komadiće pocrnjele ljuske. Sjećam se da sam se nasmijao na pomisao da ga je izlegla vatra i da je iz toga nešto nastalo, možda lagani pepeo.

Tjedan dana poslije, dok sam tražio izgubljeni upaljač, otkrio sam tri metra od kamina u tamnom kutu uz prozor drugo jaje koje je potpuno nalikovalo na prvo. Sve je bilo isto, boja, oblik, čak i sićušna rupica na vrhu.

Tražio sam ostatke prvog jajeta da bih ih usporedio a ljuskom koju sam

našao. Jedan slučajno nađeni komadić naveo me da pomislim kako je drugo jaje malo manje od prvog.

Ta prikaza od jajeta bila je tako lagana da bi ga i najslabiji dašak mogao otpuhati do mjesta na kojem sam ga našao. Želio sam nastaviti pokus i stavio sam svoje otkriće na mjesto gdje se izleglo prvo jaje.

Bio sam na godišnjem odmoru i odlučio sam ne ići na šetnje u šumu i ribolov da bih nadzirao taj predmet. Želio sam znati točne uvjete izlaženja iz jajeta. Prvo leženje je trajalo otprilike dva dana. U srijedu ujutro smjestio sam se blizu kamina i čekao sve do šesnaest sati. Malo sam zadrijemao, probudio se u dvadeset sati i nastavio stražariti. Sutradan predvečer, pošto sam naizmjence bdio i odmarao se, rastreseno sam čitao neku knjigu kad mi lagano pucketanje privuče pažnju. Jasna pukotina raspolovila je jaje u dva dijela. Ljuska pukne i otvori se. U sredini ostatka ležalo je novo jaje malo bljeđe i sitnije od svog tvorca.

Bio sam malo razdražen; ta mi se igra učinila smiješnom i besmislenom. Ipak sam bio zaokupljen ritmom tih apsurdnih sastanaka. Čak i ako sam bio plijen neke tajanstvene spletke, čak ako je ta šala trebalo da traje cijelu vječnost, bio sam spreman proživjeti je pod uvjetom da ta vječnost ipak ima svršetak.

Moja posljednja ljubav, Marie, tašta djevojka čije mi je ponašanje omrznulo žensko društvo zadugo, imala je čudnu naviku da stvara zalihe hrane za nekoliko mjeseci, tako da sam mogao ostati u svom skrovištu, čekajući da mi se objasni ta pojava.

Razmaci između leženja bili su kraći, a veličina novih jaja se neumitno smanjivala. Kad sam usporedio jednu ljusku s ljuskom koju je stvorila, razlika u promjeru je bila očita. Ipak su mi ruke imale osjećaj da je veličina od prvog do dvanaestog jajeta, koje sam sada gledao, bila ista i to me je mučilo.

Toga četvrtka uvečer zagušljiva toplina ulazila je u kuću iako su kapci na prozorima bili spušteni. Odlučio sam izići na trenutak. Već petnaestak dana nisam vidio čistinu na kojoj je bila moja kuća. čim sam otvorio vrata, lice mi ošinu visoka trava. Zrak je bio zbijen, gust, bilo mi je teško kretati se. Toplina je vani bila još nesnosnija pa sam se vratio u kuću.

Još me mučila ta visoka trava koja je bila viša od mlade trešnje koju sam zasadio prošle godine.

Kako je mogla toliko narasti kad je pasja vrućina sasušila svu vegetaciju?

Nisam želio odmah prihvatiti logično objašnjenje koje sa nametnulo: nakon svakog leženja, jaje je stvaralo drugo, manja jaje, a mikro-svijet koji ga je okruživao smanjivao se s njim. Moja kuća i ja ćemo se smanjiti i nestati. Nisam shvaćao kako to funkcionira, da li je ljuska bila jedno biće ili jaje stroj, ali se nisam želio tako smanjivati u beskonačnost.

Uzeo sam svoju čekovnu knjižicu, obukao omiljelo odijelo i izašao. Ljuska se posljednji put razbila. Prsnuo sam u smijeh. Lakrdija mi je bila još smješnija sada kad sam bio siguran da ću joj izmaći.

Kročio sam kroz prašumu od trave. Kuća je ubrzo iščezla u tom zelenkastom svijetu, a garaža mi se učinila kao kuća za lutke, okružena opasnim izdancima pomahnitale flore.

Moj mi je automobil izgledao golem kao autobus, a volan kao kotač kojim sam teško upravljao. Stavio sam ključ u motor i kola su odmah krenula. Bilo je vrlo naporno voziti do grada jer su mi ruke i noge bile suviše kratke. Mučio sam se da istovremeno upravljam volanom i kočnicama, akceleratorom i mjenjačem.

U gradu me nitko nije prepoznao, a direktor banke, koga su službenici pozvali, odbio je primiti mali ček koji mu je pružio prljav i bradat patuljak.

Bio sam izvan zakona. Morao sam se vratiti svojoj sudbini, podnijeti svakodnevno smanjivanje koje su smislili čudni Jivarosi.

Jedino sam se u zatvorenom i odvojenom svijetu koji je sačinjavala moja kuća mogao nadati opasnoj zaštiti.

Moja odsutnost bila je kratka i kuća se nije smanjila ni za jedan centimetar. Posljednje jaje, rođeno nakon mog odlaska, još je ležalo u leglu od razbijenih ljusaka. Moglo se pomisliti da se neobičan proces zaustavio.

Ali ritam dijeljenja se nastavio odmah nakon mog dolaska, poput niza ruskih lutaka koje se neprekidno rastavljaju. Tada sam shvatio da sam se udaljio od svijeta u kojem sam bio rođen. Započeo sam putovanje koje nitko prije mene nije bio započeo. Odvajao sam se od svoje prošlosti i predavao usamljeničkim orgijama čekajući da me iznenadi nevjerojatan svršetak.

Proces je sada bio drukčiji; ljuske su se još brže razbijale, bivale su veće, a ja sam se stalno smanjivao.

S vremena na vrijeme otvarao sam vrata i ustanovio da vegetacija buja i svaki put mi se pogled gubio u sve strašnijoj šumi u kojoj su insekti poprimili monstruozne veličine.

Ljuska je postala velika kao kuća i sada prolazi kroz drukčiji proces.

Okreće se sama oko sebe, počevši od rupice na najispupčenijem dijelu. Moj svijet se zatvara u samoga sebe.

Uz jedan šum, unutrašnjost jajeta postala je njegova vanjska strana. Moja kuća se okrenula kao rukavica, a ja sjedim unutar golemog ovoida. Šuma od trave je toliko gusta da je iščezla.

Preda mnom svijet je velik, bijel oval. Ja više nisam ništa. Čekam.

Nikada, na žalost, neću saznati razlog tog ludog leženja. Neću vidjeti njegov kraj.

Nalazim se pred velikim zidom, bijelim poput bjelokosti, koji se proteže u beskraj, a noge mi počivaju na krupnoj molekuli. Iza mene je strašna praznina.

Snažan potres uzdrmao je svijet.

Andrej Kostin

Sčastlivčik s planeti Golubaja

Preveo Ivan Paprika

Srećko

— Trči, Srećko, trči! Ti jedini možeš stići do baze... inače smo gotovi — rekao je zapovjednik skupine, popravio torbu, što je bila privezana Srećku oko vrata, a u kojoj se nalazio izvještaj o nevolji u koju su zapali, i potapšao ga po leđima.

Srećko se šutke okrenuo i krenuo... A petoro ljudi, skupina istraživača na terenu, potpuno su se prilijepili uz iluminatore i dugo gledali za njim. Svakome je bilo potpuno jasno da im život zavisi jedino od Srećka. Samo on može pretrčati deset kilometara po živom pijesku što je pokrivao ovaj planet i stići do glavne baze. Ako uspije, drugovi će ih spasiti prije nego potroše sav kisik. Na sebe i svoje snage više nisu mogli računati — terensko je vozilo ležalo na leđima kao prevrnuta kornjača i postalo potpuno nekorisno. Podmukle pješčane dine Plavog planeta neugodno su ih iznenadile. Plavog planeta? Planeta zagonetaka, planeta Gradova, kako su ih nazivali po analogiji sa zemaljskim gradovima. Tko ih je sagradio i zbog čega? Tko zna, plavi su pijesci pouzdano i vjerno čuvali tajnu. I, kao i njih sada, nisu puštali nikoga da ode od onih koji bi prodrli u njih.

Iako su svi znali da je sve ovo što im se dogodilo najobičniji kvar. Neugodna slučajnost.

Noge su propadale u pijesak i otkazivale poslušnost. Mučila je žeđa. Penjući se po blagim usponima, padajući i kotrljajući se, mogao je probiti skafandar, a ako on pogine, poginut će i svi koji su ostali. Srećko je to osjetio još kad se vozilo prevrnuio i navigator, kako je padao, tako je razbio i aparat za vezu. Tom je prilikom razbio i vlastitu glavu, i ako Srećko ne uspije, on će prvi umrijeti.

Išao je tragom koji je ostavilo vozilo — bio je to jedini orijentir. No Srećko se sjećao kako poslije taj trag u velikom luku zaobilazi Grad. Zbog toga nije imalo smisla ići sve vrijeme po tragu vozila. Izgubio bi ne samo mnogo vremena nego i snage. Zbog toga je put vodio Srećka kroz Grad,

kojemu se ni po danu na vozilu nisu usudili približiti ne samo njihova skupina nego i cijela ekspedicija. Samo su pustili sonde. A sada on mora proći kroz Grad i još uz to noću. No to netko mora učiniti, i on će to učiniti, ta ne zove se on uzalud Srećko.

Korak i još korak i smanjuje se udaljenost između Srećka i Grada, a povećava između njega i ostavljene skupine. Sunce se spušta prema zapadu, a Srećka sve više steže neželjen pratilac — strah. Evo, već se u daljini pojavio Grad. Sjene od njegvih srebrnastih stijena postajale su sve dulje i vukle se prema Srećku, kao da ga žele zagrliti. Već su se počela razlikovati i oštra rebra zgrada i čvornata prepletenost cijevi. Mrtvi Grad.

Trag što ga je ostavilo njihovo vozilo skrenu udesno — Srećko je pak dalje morao ići ravno. Srećko se načas zaustavi, kao da skuplja hrabrost prije no što će se baciti naglavce u ledenu vodu, i napokon je zakoračio na nedirnuto tlo. Korak i još korak. Vijuga se lanac tragova, a spasonosni tragovi vozila su sve dalje i dalje. I sve je bliže i bliže strahota Grada. A sunce je zalazilo.

Srećko je pokušavao pobjeći od osjećaja što su ga nastojali preliti kao kakva ljepljiva sluz. Poželio se sjetiti lica njemu najmilijeg čovjeka na ovom planetu — Irži Dvoržika — kuhara u bazi. Međutim, umjesto toga pojavilo se pred njegovim unutrašnjim okom lice Istraživača. Srećko čak nije znao ni kako se taj zove. Uostalom, doletio je tek ovih dana i proboravio kratko vrijeme s njima prije nego što je ušao ovamo — u Grad. Bio je to nagao i uporan čovjek, taj Istražitelj. Grad ga je privlačio kao kakav neobično jak magnet. Slabo je spavao noćima, a gotovo da i nije jeo. Shvaćali su ga — svi su to isto prolazili u prvo vrijeme svoga boravka ovdje. Kod drugih je, međutim, pobijedio zdrav razum, dok je ovaj odlučio da ide. Rano je ujutro oprezno prošao hodnikom do garaže, ondje uzeo terensko vozilo i otišao. Srećko je sve to slušao, ali je znao da ga ne bi mogao zaustaviti.

Istraživačevo su vozilo našli kilometar od Grada. Bilo je prazno.

Smračilo se u tren oka, kao da je netko ugasio svjetlo. Samo se od zidova Grada odbijalo još nekakvo svjetlo. Pred Srećkom se nalazila ulica ravna kao strijela. I prekidala se negdje u središtu. Srećko je osjećao kako mu se Grad prikrada, nastojeći da prodre u nj. I on je potrčao, ne osjećajući noge, dok mu je strah sve jače i jače nastojao okovati pokrete.

Odjednom mu se pričinilo... straga netko ide... vukovi? No, on se nikad

nije bojao vukova. Možda je to samo atavistički strah što ga je usisao s materinim mlijekom? Ne, to nisu vukovi... ta gdje bi se tu mogli naći... To je čovjek i ide mu točno za petama. No odakle ovdje čovjek, ovdje u beživotnoj pustinji? Čovjek bez skafandra? Nekako su ga ti koraci podsjećali na staroga psetara iz dvora gdje je odrastao. Taj je svoje gojence tukao štapom. Srećkov je mozak odbijao da prizna realnost ovoga što se oko njega zbivalo. A ipak nije izdržao. Okrenuo se. Ulica je bila pusta Nekoliko je trenutaka tako i postajao, zureći u tamu. Netko mu je odostraga dodirnuo zatiljak.

Bio je to Istraživač, sav isušen, potpuno izmožden, i strašno se kesio smežuranim licem. Takav, kakvog su našli prije godinu dana jednog geologa nedaleko od Grada. Taj je, tko zna zbog čega, sam rastrgao svoj skafandar. Poslije toga je to lice mnogo noći sanjao Srećko. Istraživač se povukao za korak i mršavim prstom pozvao Srećka da dođe k njemu. Srećko je zacvilio i bacio se naprijed, no koraci nisu zaostajali i on je već čuo disanje progonitelja.

Tada se sjetio svoga najboljeg prijatelja Iržija. Kad bi oni sad bili zajedno, zacijelo bi se izvukli.

Srećko je uskočio u središte Grada i osjetio da iza njega nema više nikoga. Zaustavio se, malo odmorio dok mu se nije smirio dah. Unaokolo je vladala takva tišina da su ga od nje gotovo boljele uši.

Ludo je želio kući na Zemlju, gdje nema pustih gradova, gdje svjetiljke svijetle po noći i čuje koračanje živih ljudi. Osjećao je da gotovo nema snage da svlada iduću ulicu s njenim sablastima, strahom i smrću. Zabrinuto se osvrnuo — nikoga. No Srećku se činilo, ako samo iskorači preko granice središta — iznova će pasti u željezni zagrljaj Grada. A kako bi bilo da se ovdje zaustavi, ostane ovdje i tako stoji slušajući kucaje vlastitog srca? Ta prije ili poslije svakako će ga naći... Irži ga nikad neće zaboraviti. No nešto ga je ipak uporno tjeralo naprijed. 1 zapovijed: — Trči, Srećko, trči! Samo ti možeš stići do baze. Inače smo gotovi! I on je potrčao.

Bol se dizala odnekud odozdo, postepeno stezala kosmatom, koštunjavom šapom srce i kidala pluća. Zatim je poniklo čuvstvo, kao da ti netko pokušava prstima istisnuti oči. Sad je jedva koračao. Činilo mu se da su mu isprelamane sve kosti, pa se svojim oštrim lomovima zabijaju u tijelo. Srećko više nije uspijevao razlikovati prošlo od sadašnjega — sve se smiješalo u jedinstvenu uvaljanu grudu. Pričinjalo mu se da se rađa na

svijet grbav, olinjao i star, i da umire ne uspijevajući ni otvoriti oči. Kao da mu se olovo a ne zrak ulijeva u grlo, paleći i ogoljujući desni. Bio je spreman da zubima raskida skafandar — tako bi smrt došla u tren oka. No još je jednom u svijest isplivalo lice zapovjednika — Samo ti... stići... propast . .

Kraj je Grada došao iznenada. Srećko je pao na pijesak još raskaljen od dnevne žege i ostao nepomičan. Bol je prestala, samo je još srce tuklo u grudima. Više nije imao snage da ustane i krene. Valovi apatije su ga zapljuskivali, podizali i nosili i isisavali iz njega dušu kao što ljudi isisavaju moždinu iz kostiju. U njemu sve je bilo prazno i bespomoćno, da se nije mogao čak ni malo pomaknuti. A da je imao dovoljno snage on bi rastrgao skafandar.

... Srećko se trgnuo, baš kao da mu je grč prodrmao tijelo. Odmah je ustao i krenuo. Nešto skriveno duboko u njemu ga je guralo naprijed. Nekakva zapovijed... više nije pamtio kakva.

Nekoliko metara od jarka, što je opkoljavao bazu, potpuno ga je napustila snaga i on je puzao, cvileći kao štene, a zatim je počeo grepsti stijenke ulaza. Unutra su ga čuli i uskoro je osjetio kako ga je Irži, stari dobri Irži, uzeo na ruke, dok je netko drugi otvarao torbu. A zatim je sve prekrila magla.

• • •

Kad se Srećko osvijestio, do njega je kao kroz gustu maglu dopirao glas zapovjednika skupine — znači da su ih uspjeli spasiti.

— Tajna Grada — podnosio je zapovjednik svoj izvještaj, — predstavlja određen prozor u nepoznato. Skladište emocija Osjećaja. Svaka ulica poseban osjećaj: bol, radost, strah, ljubav. I još mnogo nama nepoznatih. Svi su ti osjećaji odviše jaki za nas Zemljane. Projiciraju emocionalan rad mozga. To potvrđuju podaci što smo ih dobili sondiranjem Grada. Dođe li do izravnog kontakta, to znači smrt za čovjeka. Postoji hipoteza...

— Kakva? — bio je to glas zapovjednika baze.

— Civilizacija se može razvijati u raznim pravcima. Ako je naš pravac — tehnički, ne možemo isključiti mogućnost, da se tako izrazim, izričito intelektualnog pravca. Mi smo; na primjer, već otkrili faktor psihološkog

djelovanja na razne biološke procese. Možda su za one, koji su gradili ovaj Grad, naša hipnoza i telepatija — isto što je za nas kamena sjekira. Dok su Gradovi nešto kao akumulatorske baterije ili knjižnice. Međutim, proučavati ih se može samo izdaleka, a da to za nas ne bude opasno.

Srećko, niti je shvaćao, a niti je želio sve to shvatiti.

— A kako je onda Srećko uspio izići živ iz Grada? — upitao je zapovjednik baze.

Srećko se trgnuo kad je začuo svoje ime.

— Relativno niska emocionalnost, i odsutnost intelekta — začuo se neki tuđi glas.

— Ne tako — odjednom je gorko rekao zapovjednik. — Nećemo tako. Srećko nam je svima spasio život.

Svi su zašutjeli, a on nije shvatio zbog čega je zavladala takva tišina. Poželio je ustati, ali su mu se noge podlomile. Pao je, a ispod vjeđe mu je kliznula jedna suza.

A ljudi su oko njega stajali i gledali sebi pod noge. Samo ga je Irži, stari dobri Irži, kuhar u bazi, grlio i napol jecajući govorio:

— E, ti moj dragi Srećko, kakva li te je sreća ili nesreća ovamo nanijela. Ti moj jadni zemaljski psiću.

Kurt Vonnegut jr.

Tom Edisons' Shaggy Dog

Preveo Damir Žugec

Kudravi pas Toma Edisona

Dva su starca sjedila jednog jutra na klupi u parku, obasjani suncem Tampe na Floridi. Jedan od njih ustrajno je pokušavao čitati knjigu u kojoj je očito uživao, dok mu je drugi, Harold K. Bullard, pričao priču o svome životu punim, zvučnim glasom. Do nogu im je ležao Bullardov labradorski pas, koji je neprekidno mučio ostarjelog slušatelja zabadajući mu velik, vlažan nos u gležnjeve.

Bullard, koji je prije svoga povlačenja s posla uspijevao na mnogim područjima, uživao je u izlaganju svoje značajne prošlosti. No suočio se s problemom koji zagorčava život ljudožderima. Naime, ista se žrtva nije mogla upotrijebiti više puta. Tko bi god proveo dan s njim i njegovim psom, nije više želio da s njima podijeli klupu.

Tako su Bullard i njegov pas svakodnevno kružili parkom u potrazi za novim osobama. Ovoga su jutra imali mnogo sreće jer su odmah našli tog stranca, očito tek pristiglog na Floridu, još čvrsto zakopčanog u teško odijelo, kruti ovratnik i kravatu — i bez pametnijeg posla nego što je čitanje.

— Da — reče Bullard, zaokružujući prvi sat svoga predavanja. — U svoje sam vrijeme pet puta zgrnuo i izgubio bogatstvo.

— To ste već rekli — reče mu stranac kojeg Bullard, smatrajući to nepotrebnim, nije ni upitao kako se zove.

— Polako, mali. Ne, ne, mali — reče stranac psu koji je sve više nasrtao na njegove gležnjeve.

— Oh? Već sam vam to ispričao, je li? — zapita Bullard.

— Dvaput.

— Dva bogatstva na dionicama, jedno na starom željezu, jedno na nafti i jedno na prijevozu.

— To ste već rekli.

— Jesam li? Da, valjda jesam. Dva na dionicama, jedno na starom željezu, jedno na nafti i jedno na prijevozu. Ne žalim ni dana od svega toga.

— Ne, zacijelo ne žalite — reče stranac. — Oprostite, ali biste li mogli odvesti svoga psa na neko drugo mjesto? Neprestano me...

— Njega? — reče Bullard srdačno. — Najdruželjubiviji pas u mjestu. Ne treba da ga se bojite.

— Ne bojim se ja njega. Stvar je u tme da mi ide na živce to što mi njuška po gležnjevima.

— Plastika — reče Bullard hihotajući.

— Što?

— Plastika. Zacijelo imate nešto plastično na podvezicama. Sveca mi, kladim se da su to oni dugmići. To vam je sigurno kao što je sigurno da sjedimo ovdje; ti su dugmići zacijelo od plastike. Taj je pas lud za plastikom. Ne znam zašto, ali iznjuškat će je i pronaći ako je ima samo mrvica u blizini. Zacijelo mu nešto nedostaje u prehrani, makar, bogami, jede bolje nego ja. Jednom je sažvakao cijelu plastičnu vrećicu. Shvaćate li vi to? U taj bih se posao i danas upustio, svega mi, da liječnici nisu rekli neka se povučem, neka staroj kuckalici pružim malo odmora.

— Mogli biste zavezati psa za ono drvo ondje — reče stranac.

— Tako se strašno razljutim na sve te mlade ovih dana! — reče Bullard. — Svi se samo klatare i pričaju kako više nema prilika. Nikad nije bilo toliko prilika koliko ih ima danas. Znate li što bi Horace Greelv danas rekao?

— Nos mu je vlažan — reče stranac, i povuče gležnjeve dalje od psa, on ovaj skoči, strpljivo ih progoneći.

— Prestani, mali!

— To što mu je nos vlažan, dokaz je da je zdrav — reče Bullard. — »Bavi se plastikom, mladiću!«. Eto što bi Greely rekao. »Bavi se atomima, mladiću!«.

Pas je napokon pronašao plastičnu dugmad na starčevim podvezicama i

sad je namještao glavu u raznćhe položaje, smišljajući kako da dohvati zubima te poslastice.

— Odbij! — reče stranac.

— »Bavi ae elektronikom, mladiću!« — reče Bullard.

— Nemoj mi pričati da više nema prilika. Prilika kuca na svaka vrata u zemlji i pokušava ući. Kad sam ja bio mlad, trebalo je da čovjek izađe i pronađe priliku i dovuče je kući za uši. A danas...

— Oprostite — reče stranac strogo. Odrješito je sklopio knjigu, ustao i otrgnuo gležanj od psa. — Moram krenuti. Do viđenja!

• • •

Prošuljao se parkom, pronašao klupu, sjeo i uz uzdah počeo čitati. Tek što mu se disanje normaliziralo, ponovo je osjetio vlažnu spužvu psećega nosa na gležnjevima.

— Oh, to ste vi! — reče Bullard, sjedajući do njega. — Slijedio vas je po tragu. Nešto je nanjušio, i ja sam ga pustio da traga. Što sam vam ono bio rekao o plastici? — zadovoljno se ogledao oko sebe. — Neka vas ne grize savjest zato što ste se premjestili. Ondje je bilo zagušljivo. Ni govora o nekakvoj sjeni, i ni traga povjetarcu.

— Bi li pas otišao ako mu kupim plastičnu vrećicu? — zapita stranac.

— Dobar vic, dobar vic — reče Bullard razdragano. Odjednom je pljesnuo stranca po koljenu. — Čujte, ne bavite li se vi možda plastikom? Ja se tu šepurim o plastici, a možda je to vaš posao

— Moj posao? — reče stranac oštro, odlažući knjigu. — Oprostite, ja nikad nisam radio. Potucam se od svoje devete godine, otkad je Edison postavio svoj laboratorij uz moju kuću i pokazao mi analizator inteligencije.

— Edison? — reče Bullard. — Thomas Alva Edison, izumitelj?

— Ako ga želite tako zvati, samo izvolite — reče stranac.

— Ako ga želim tako zvati? — zagrcne se Bullard. — Mislim da baš i hoću! Otac žarulje, i ne znam čega sve ne.

— Ako vam je do toga da ga smatrate izumiteljem žarulje. Samo izvolite. Nema tu ništa loše. — Stranac se vratio čitanju.

— Čekajte malo, što je sad to? —zapita Bullard sumnjičavo. — Zezate me? Što vam je to analizator inteligencije? Nikad nisam čuo za to.

— Naravno da niste — reče stranac. — Edison i ja smo obećali jedan drugome da ćemo čuvati tajnu. Nikad nisam nikome to pričao. Ali Edison je prekršio obećanje i pričao Henryju Fordu, a ovaj ga je natjerao da se zakune kako više nikome neće to pričati... za dobro čovječanstva.

Bullard je bio u transu.

— Uh, taj analizator inteligencije — reče. — On je analizirao inteligenciju, zar ne?

— Bila je to električna stupa za mlaćenje maslaca.

— No, sad ozbiljno — podmazivao je Bullard.

— Možda bi i bilo bolje da s nekim porazgovaram o tome — reče stranac. — Strašna je ta stvar koju čuvam u sebi već godinama. Ali kako mogu biti siguran da se to neće pročuti?

— Imate moju riječ džentlmena — uvjeravao ga je Bullard.

— Čini mi se da mi neku jaču gananciju ne možete dati, je li? — reče stranac pronicavo.

— Nema jače garancije — Bullard će ponosno. — Srca mi moga, umro dabogda ako odam.

— Vrlo dobro.

Stranac se naslonio i sklopio oči, na izgled putujući unatrag kroz vrijeme. Šutio je cijelu minutu, a Bullard ga je za to vrijeme promatrao s poštovanjem.

— Bilo je to u jesen tisuću osamsto sedamdeset i devete — reče konačno stranac mirnim glasom. — Ovdje, u selu Menlo Park u New Jerseyju. Bio sam devetogodišnji dječak. Mladić, za kojega smo svi mislili da je čarobnjak, postavio je svoj laboratorij u kući do moje; odande su dopirali bljeskovi i praskovi, i sva ostala zastrašujuća zbivanja. Sva su djeca iz susjedstva bila upozorena da se drže podalje, i da ne stvaraju

nikakvu buku koja bi smetala čarobnjaku.

— Nisam baš odmah upoznao Edisona, ali njegov pas Sparky i ja postali smo dobri prijatelji. Taj pas bio je poput vašega. Običavali smo se rvati po cijelome susjedstvu. Da, vaš je pas Sparkvjeva slika i prilika.

— Zar stvarno? — upita Bullard polaskano.

— Istina je — odgovori stranac. — No jednoga dana Sparky i ja rvali smo se, i rvajući se, došli do samih vrata Edisonova laboratorija. Sparky me je zatim gurnuo kroz vrsta, i bum! Našao sam se na pođu laboratorija, žureći gore prema Edisonu.

— Kladim se da se razljutio — reče Bullard razdragano.

— Možete mi vjerovati da sam se preplašio — reče stranac. — Mislio sam da stojim licem u lice sa samim vragom. Edison je za uši pričvrstio nekakve žice koje su vodile do crne kutijice u njegovu krilu. Pokušao sam pobjeći, no uhvatio me za ovratnik i natjerao da sjednem. »Mali« ,rekao je Edison, »uvijek je najmračnije pred zoru. Hoću da to upamatiš.« »Da«, velim mu ja. »Već više od godinu dana, mali moj«, reče mi Edison, »pokušavam pronaći žarnu nit koja bi trajala u usijanoj žarulji. Dlaka, žica, iverje... ništa nije djelovalo. I tako, dok sam pokušavao smisliti nešto drugo počeo sam petljati s jednom svojom drugom idejom, tek toliko da ispustim višak pare. Sklopio sam ovo«, rekao je, pokazujući mi malu crnu kutiju. »Pomislio sam da je inteligencija tek poseban vid elektriciteta, pa sam načinio ovaj ovdje analizator inteligencije. I on radi! Ti si prvi koji je to saznao, mali moj. A ne znam zašto i ne bi bio. Tvoja će generacija odrasti u slavnom novom vijeku, kad će se ljudi razvrstavati isto tako lako kao i naranče.

— Ja to ne vjerujem! — reče Bullard

— Nek' me grom pogodi tu gdje jesam! — reče stranac. — I stvar je zaista radila. Edison je iskušao analizator inteligencije na ljudima iz svoje trgovine, ne odajući im zbog čega to radi. Što je čovjek bio pametniji, bogami, to se igla više pomaknula udesno na skali male crne kutije. Dao sam mu da to iskuša na meni, i igla je ostala gdje je i bila. Samo je treperila. Ali koliko god da sam bio glup, dao sam tada svijetu svoj jedini doprinos. Kao što sam već rekao, otada nisam ni prstom maknuo.

— Što ste uradili? — upita Bullard željno.

— Rekao sam: »Gospodine Edison, iskušajmo to na psu.« I da ste samo mogli vidjeti predstavu koju je izveo onaj pas kad sam to rekao! Stari Sparkv je lajao i tulio i grebao po vratima, pokušavajući izaći. Kad je vidio da mislimo ozbiljno i da mu neće to uspjeti, zaletio se ravno na analizator inteligencije i izbio ga iz Edisonovih ruku. Međutim, pritisnuli smo ga u kut, i Edison ga je držao dok sam mu ja dodirnuo uši žicama. I vjerujete li vi to, igla je otklizala preko cijelog brojčanika. daleko iza male crvene oznake na skali!

— Pas ga je pokvario — reče Bullard.

»Edisone«, rekoh, »što je ova crvena oznaka?« »Mali moj«, reče Edison, »ona znači da je instrument slupan, jer ta crvena oznaka sam ja.«

— I ja bih rekao da je bio slupan — reče Bullard.

Stranac reče mrko:

— Ali nije bio slupan. Ne! Edison je provjerio cijelu stvar, i bila je u savršenom redu. A kad mi je Edison to rekao. Sparky se, u ludoj želji da izađe, izdao.

— Kako? — upita Bullard sumnjičavo.

— Doista smo ga držali zarobljenoga, shvaćate? Na vratima su bile tri brave: kuka, zasun i obična brava s okruglom ručicom. Taj se pas uspravio, podignuo kuku, gurnuo zasun u stranu, i tek kad mu je okrugla ručica bila u ustima Edison ga je zaustavio.

— Ma, ne! — reče Builara.

— Da! — stranac će svjetlucavih očiju. — I onda mi je Edison pokazao kakav je velik znanstvenik bio. Bio je voljan da se suoči s istinom ne mareći koliko ona može biti neugodna. »Tako!«, rekao je Edison Sparkyju. »Čovjekov najbolji prijatelj, ha? Glupa životinja, ha?« Taj je Sparkv bio sam oprez. Pravio se da ne čuje. Češkao se i grickao buhe i šetkarao naokolo režeći na štakorske rupe, sve samo da ne mora pogledati Edisonu u oči. »Jako zgodno, je li, Sparky?«, reče Edison. »Nek se drugi gnjave s nabavkom hrane, gradnjom skloništa i grijanjem, dok ti spavaš ispred vatre ili juriš za curama ili divljaš naokolo s dečkima. Nikakvi krediti, nikakva politika, nikakav rat, nikakav posao, nikakve brige. Samo mahni starim repom ili lizni ruku i riješio si se svake brige.« »Edisone«, rekoh, »zar mi hoćete reći da su psi pametniji od ljudi?« »Pametniji?«, reče Edison. »Reći

ću cijelome svijetu! I što sam ja radio cijele proklete godine? Robovao nastojanju da izradim žarulju, tako da se psi mogu zabavljati i noću!« »Gledajte. Edisone«, rekao je Sparky, »zašto ne... «

— Čekajte malo! — zagrmi Bullard

— Tišina! — prodere se stranac pobjedonosno. »Gledajte, Edisone«, rekao je Sparky, »zašto ne biste šutjeli o tome? Djelovalo je na svačije zadovoljstvo stotinama tisuća godina. Neka pospani psi leže. Vi samo zaboravite sve o tome, i ja ću vam reći što da upotrijebite kao žarnu nit za žarulju«.

— Besmislica! — reče Bullard, sav crven u licu.

Stranac se digne.

— Imate moju časnu riječ džentlmena. Taj me pas nagradio zbog šutnje informacijom o dionicama koja me načinila neovisno bogatim do kraja života. A posljednje riječi koje je Sparky ikad izgovorio bile su upućene Thomasu Edisonu: »Pokušajte s komadom pougljenjenog pamučnog konca«, rekao je. Poslije ga je rastrgala na komadiće gomila pasa što se skupila ispred vrata i prisluškivala.

Stranac skine podvezice i pruži iz Bullardovu psu.

— Mali dokaz poštovanja prema vašemu pretku koji je umro zbog pripovijedanja. Zbogom.

Zataknuo je knjigu pod ruku i odšetao.

Harry Harrison

Mothballed Space-Ship

Prevela Vesna Mahečić

Začahureni svemirski brod

— Prići ću samo malo bliže — reče Meta dotaknuvši kontrolnu dugmad piranskog zračnog broda.

— Ja ne bih da sam na tvom mjestu — rezignirano će Jason, svjestan da je za Piranca upozorenje na opasnost isto što i izazov.

— Nemojmo se plašiti dok smo još tako daleko — reče Kerk kao što je Jason predvidio, sagnuvši se prema promatračkom ekranu. — Velik je, to priznajem, dug najmanje tri kilometra, vjerojatno posljednji postojeći bojni brod. Međutim star je više od pet tisuća godina, a mi smo udaljeni preko dvjesta kilometara...

Sićušni, narančasti sjaj trepnu na udaljenom bojnom brodu i u istom se trenutku piranski brod snažno zatrese. Na kontrolnoj ploči bljesnuše crvena svjetla za uzbunu.

— Koliko si ono rekao da je star? — upita Jason nevino i zauzvrat primi plameni pogled sada nijemog Kerka. Meta okrenu brod u širokoj krivulji i provjeri kružni sistem upozorenja:

— Komora na kormilu teško oštećena, izbačene oklopne ćelije na tri područja. Bit će nužni popravci u O-G da bismo opet bili osposobljeni za spuštanje na planet.

— Vrlo dobro. Baš mi je drago da smo pogođeni — reče Jason dinAlt. — Odsad ćemo možda postupati malo opreznije kako bismo iz svega ovog izvukli živu glavu s obećanih pet stotina milijuna kredita. Uzmimo kurs prema komandantu flote i upitajmo za sve gadne detalje koje su nam zaboravili reći kad smo dogovarali ovaj posao prebačajnim svemirskim komuniciranjem.

• • •

Admiral Bukić, komandant Zemaljskih snaga, bijaše omanji čovjek koji se činio još manjim pred razbuktalom snagom piranske osobe, stišćući se još više u sebe, kada se Kerk, govoreći hladno, nagnuo preko njegova stola.

— Mi bismo mogli otići, a rimske će horde protutnjatl kroz cijeli sistem, što će biti i vaš konac.

— Ne, to se neće dogoditi. Mi imamo više mogućnosti. Možemo sagraditi flotu, kupiti brodove, ali to bi bio dugotrajan i mučan zadatak. Mnogo je lakše poslužiti se ovim carskim bojnim brodom.

— Lakše? — upita Jason, uzdignuvši jednu obrvu. — Koliko ih je već poginulo dok su pokušavali ući u njega?

— Pa, možda je »lako« pogrešan izraz. Postoje teškoće, izvjesni problemi... stradalo je četrdeset i sedam ljudi.

— Je li to razlog što ste poslali poruku na Felicity? — upita Jason

— Da, nema sumnje. Naša je industrija teških metala nabavljala robu na vašem planetu, čuli su za Pirance i kako je manje od stotinu vaših osvojilo jedan cijeli svijet. Stoga smo vama ponudili ovaj posao, da uđete u brod.

— Niste bili sasvim jasni što se tiče posade broda, koja nikom ne dopušta da se približi.

— Da, znate, to je srž našeg malog problema. Nikog nema na brodu... — Njegov osmijeh postade očigledno lažan kad se Piranac nagnu nad njim. — Molim vas dopustite da objasnim. Ovaj je planet spadao među najvažnije u starom Carstvu. Premda ima još najmanje jedanaest svjetova koji tvrde da su praoci čovječanstva, mi sa Zemlje smo najsigurniji da smo autentični potomci. Čini se da je ovaj bojni brod dovoljan dokaz. Po završetku Četvrtog rata galaktičke ekspanzije bio je ovdje začahuren, i tako je tu ostao jer sve dosad nije bio potreban.

Kerk nepovjerljivo frknu nosom:

— Ne vjerujem da je jedan začahureni brod bez posade, star pet milenija, mogao ubiti četrdeset i sedmero ljudi.

— Ali ja vjerujem — reče Jason. — A i ti ćeš, ako malo bolje razmisliš o svemu. Tri kilometra dug, gotovo nerazorivi brod, tjeran najvećim, ikad proizvedenim motorom — što isto tako znači da ima i najveće atomske generatore. Naravno, tu su i najjača artiljerijska oružja, najrazvijenija

defenzivna i ofenzivna oružja sa sekundarnim baterijama, paralelnim sigurnosnim strujnim krugom, bojnim komputerima — aha konačno se smeškate. Pirančev nebeski san — najrazornije oružje u jednom, ikad stvoreno. Kakav je to samo užitak ukrcati se na nešto takvo, ući u komandnu sobu, biti za njegovim komandama.

Kerk i Meta smješkali su se sretno, orošenih očiju, kimajući glavama u znak slaganja. Zatim im osmijesi izblijedjele kad je Jason nastavio:

— Međutim, taj je brod sada začahuren. Sve je zatvoreno i sačuvano za slučaj nužde — sve osim naravno strujne centrale i brodskog naoružanja. Uloga čahure je očito ta da kompjuter ostane na oprezu, i da brod zaštiti od meteorita i sličnih susreta u svemiru. Naročito od nekog, kome bi dodatni bojni brod dobrodošao. Nas je taj jedan pucanj samo opomenuo. Ne sumnjam u to da nas je isto tako mogao i raznijeti. Kad bi taj brod imao posadu i bio u defenzivi, ne bi se moglo ama baš ništa učiniti da mu se priđe blizu, još manje da se uđe u njega. Ali to nije u pitanju. Moramo nadmudriti kompjuter, stroj, i premda to nije lako, nije nemoguće. — Okrenuo se i nasmiješio admiralu Đukiću. — Preuzet ćemo posao, ali uz dvostruku cijenu. Bit će to bilijun kredita.

— Nemoguće! Svota je prevelika, budžet je neće odobriti...

— Rimske se horde približavaju, sklone su grabežu i razaranju. Da biste ih zaustavili, vi naručujete brodove iz brodogradilišta, planovi kasne, isporuke ne stižu na vrijeme, horde se spuštaju. Oni provaljuju vrata, upadaju u samu kancelariju, krv...

— Stanite! — admiral istisnu slabim glasom, lica blijeda kao kreda. Sobni komandant koji nikad nije vidio bitku — kao što je Jason i pretpostavio. — Ugovor je vaš, ali imate trideset dana na raspolaganju. Jednu minutu nakon toga i vi nećete dobiti ni jedan jedini kredit. Sporazumni?

Jason pogleda u Metu i Kerka, koji trenutačnom odlučnošću ratnika stvoriše odluku j istovremeno kimnuše potvrdno.

— Dogovoreno — reče on. — Ali bilijun čistoga. Potrebna nam je još pomoć vaše svemirske flote, materijali i još nešto ljudstva da nam pomogne. Vi ćete nam to osigurati.

— To bi moglo mnogo stajati — jeknu admiral Đukić, grickajući donju usnu. — Krv... — prošaputa Jason, a admiral, preznojavajući se od muke,

nevoljko pristane. — Već sam pripremio tekst ugovora. Kada možete početi?

— Već smo počeli. Rukujemo se u to ime, a potpisat ćemo poslije. — On zdušno zatrese admiralovu slabu ruku. — Pretpostavljam da nemate nikakvih uputa o tome kako se ulazi brod?

— Da smo ih imali, ne bismo vas pozvali. Pretražili smo arhive, ali ništa nismo našli. Sve što smo otkrili je snimljeno, a snimke možete dobiti, no neće vam mnogo pomoći.

— Zacijelo neće, ako je već poginulo četrdeset i sedam dobrovoljaca. Pet tisuća godina je mnogo vremena, a čak i najefikasnija birokracija gubi materijale u takvom vremenskom rasponu. A naravno, ono što se ne može začahuriti jesu upute kako otčahuriti brod. Ali mi ćemo već naći načina, Piranci nikad ne odustaju, nikad. Ako niste nam poslali snimke u naše odaje, moji drugovi i ja sada bismo se povukli da isplaniramo posao. Mi ćemo ga obaviti i prije roka.

— Kako? — upita Kerk čim su se vrata njihova apartmana zatvorila.

— Nemam pojma — prizna Jason smješkajući se sretno na njihove hladne prijekore. — Natočimo si sada piće i sjednimo da razmislimo. Ovo je posao što će možda biti okončan brutalnom silom, ali mora biti započet čovjekovom intelektualnom superiornošću nad strojem koji je sam izumio. Ako točiš, draga, ja sam za više, i to s ledom

— Posluži se sam — odsiječe Meta. — Ako nisi znao kako ćemo početi, zašto si preuzeo posao?

Čaše zazveketaše i jako piće zaklokota. Jason uzdahnu:

— Prihvatio sam jer je to prilika da namaknemo nešto gotovine, za kojom naš budžet upravo vapi. Ako se i ne uspijemo probiti u tu prokletu stvar, sve što bismo izgubili jest trideset dana našeg vremena. — On otpi, sjetivši se teško stečene nauke da je argumentirana rasprava s Pirancima čisti gubitak vremena i da ima i boljih načina da brzo riješi stvar. — Vi se valjda ne plašite onog broda?

Anđeoski se smješkao na njihove prijekore pune mržnje, na iznenadnu napetost čvrstih mišića, na cviljenje držača oružja dok su im pištolji kliznuli prema njihovim rukama, nastajući zatim ponovo iz vidokruga.

— Krenimo — reče Kerk. — Gubimo vrijeme, a računa se svaka sekunda. Što ćemo prvo?

— Preslušati snimke, pronaći sve što se dade o brodu poput ovoga, i zatim naći način kako da uđemo u taj brod.

— Ne mogu shvatiti što ćemo postići bacanjem stijena na taj brod — reče Meta. — Već nam je poznato da ih uništava, prije nego što mu se približe. To je gubljenje vremena. A sad još hoćete razbacivati i hranu, sva ta životinjska trupla...

— Meta, slatka, zaveži dok smjeram. Ima sistema u ovoj naoko ludosti. Ondje vani je komandni brod flote s radarima koji oduševljeno promatraju, bilježeći svaki ispaljeni hitac, latim koliko se meta približila prije no što je pogođena iz kakvog je oružja hitac ispaljen i tako dalje. Trideset drugih brodova baca različite komade u postojanoj struji prema bojnom brodu. To nije baš uobičajeno za začahureni brod i može dati vrlo zanimljive rezultate. Sada, uz bacanje kamena, lansirat ćemo prema cilju ove govedske polutke, a svaku ćemo uviti u dvadeset kilograma specijalne plastike. Lansirat ćemo ih na različitim putanjama i različitim brzinama i ako koja dospije do broda, znači da će čovjek odjeven u odijelo od iste plastike isto tako stići do broda. K tome, ako sve ovo nije preveliko opterećenje za brodski kompjuter, poveliki planetoid je već na putu smješten u orbitu što prolazi točno preko onog našeg začahurenog prijatelja. Kompjuter će ga ili morati odbaciti u svemir, što će značiti naglo pražnjenje energije — ili upaliti motore, ili možda nešto treće.

— Prva govedska polutka krenula — objavi Kerk iz kontrole — uzeo sam nekoliko odrezaka dok smo tovarili. Bit će nam za ručak. Sad nam je hladnjak pun. Samo najvrsniji odresci od obje polutke, možda po kilogram od svake, neće smetati pokusu.

— Postaješ varalica pod stare dane — reče Jason.

— Sve što znam naučio sam od tebe. Prva je gotova. On pokaza na sićušni plameni treptaj na ekranu. Na svakoj in vatrenog praha, plane kad je pogođena. Evo i druge. Om dospijevaju bliže od stijena, ali ne stižu na cilj.

Jason slegnu ramenima:

— Vratimo se u dnevnu sobu. Pojedimo odreske uz Vino. Ima još dva sata vremena prije no što stigne planetoid, a to bismo svakako željeli promatrati.

Očekivani su rezultati bili, blago rečeno od manjeg značenja. Milijuni tona čvrste stijene, smještene u kolizijsku orbitu uz veliku cijenu, na što ih je admiral Đukić rado podsjećao, veličanstveno su sjekli iz crnih dubina prostora. Radar bojnog broda je užurbano zujao, i čim je kompjuter izračunao putanju glavni se motor upalio nakratko, tako da je planetoid prohujao uz krmu broda i nastavio dalje u međuzvjezdani prostor.

— Vrlo dramatično — Meta će svojim ledenim glasom.

— Dobili smo jedan podatak! — Jason je bio u defenzivi. — Znamo da su motori još u redu i da ih se može pokrenuti trenutačnom naredbom.

— I od kakve nam je koristi taj podatak? — upita Kerk.

— Pa, nikad se ne zna, može nam zatrebati...

— Komunikacijska kontrola Pyrrusu jedan. Primate li me?

Jason se istog trena našao kod radija i uključio ga.

— Pyrrus jedan. Kakvu poruku šaljete?

— Primili smo signal s bojnog broda na valnoj dužinf 183,4. Poruka je sljedeća: »Nederuebla al navigacio centro. Kroniku ci tio sangon... «

— Ne razumijem ništa — reče Meta.

— To je esperanto, jezik starog Carstva. Brod je jednostavno poslao podatke o putanji navigacijskoj kontroli. Sada mu znamo i ime: »Nerazorivi«.

— Je li to važno?

— Je li važno! — Jason je cičao od radosti dok je namještao novu valnu dužinu u komunikacijskoj kontroli. — Kad jednom s nekim porazgovaraš, napol si prodao robu. Pitaj bilo kojeg trgovca. A sada molim potpunu tišinu dok ću ja vježbati svoj najbolji i najmilitantniji esperanto. Ispio je vino, očistio grlo i uključio radio.

— Zdravo »Nerazorivi«, ovdje Glavni štab flote. Objasni neovlaštenu promjenu putanje.

— Promjena putanje odobrena uputama 590-L da se izbjegne razaranje.

— Tvoja nova putanja je navigacijski rizik. Vrati se na staru putanju.

Prolazile su sekunde u tišini dok su promatrali ekran — zatim se pojavi purpurni sjaj raketnih motora i osvijetli bok broda.

— Uspio si! — Meta će sretno, stisnuvši Jasona zaljubljeno, i gotovo mu zdrobi prsni koš. — Prima naređenja od tebe. Naredi mu da nas pusti unutra.

— Ne vjerujem da će to ići tako lako, pusti da se okolišajući ukrcam na tu temu. — Ponovo je na esperantu govorio kompjuteru.

— Promjena putanje zadovoljava. Navedi razloge zbog nedavno pojačanog utroška energije.

— Tuš meteora. Svi meteori na kolizijskoj putanji uništeni.

— Javljeno je da su korištene baterije sekundarnih projektila. Je li izvještaj točan.

— Točan je.

— Mora da su smanjene rezerve municije. Poslat ćemo novu pošiljku.

— Pošiljka nepotrebna. Rezerve su pune.

— Dosta je odlučan za jednog kompjutera, zar ne? — reče Jason pokrivajući rukom mikrofon. — Poslužit ću se hijerarhijom, pa da vidimo kako će to djelovati.

— Glavni štab flote poništava procjenu da su rezerve pune. Opskrbni brod stići će u teretni odjel za sedamnaest sati. Potvrdite prijem.

— Potvrđeno. Opskrbni brod mora dati lozinku, prije nego što uđe u zonu od dvjesta kilometara.

— Primljeno, lozinka će biti poslana. Koja je tekuća lozinka?

Nije bilo trenutnog odgovora — i Jason podiže prekrižene palce dok se tišina produžila na skoro dvije sekunde.

— Niječno. Podatak nije moguće dati.

— Pripremi se za provjeru pamćenja lozinke za čahuru. To je radio-signal?

— Potvrdno

— To je izgovorena rečenica.

— Niječno.

— To je šifrirani signal.

— Potvrdno.

— Natoči mi piće — reče Jason s isključenim mikrofonom — Ova igra s pitanjima mogla bi potrajati.

I jest potrajala. No strpljivo čačkanje po toj temi iscijedilo je malo-pomalo nužne podatke. Jason isključi radio i pruži im išarani papir.

To je baš nešto. Šifrirana lozinka je desetocifreni broj. Ako javimo ispravan broj, sve aktivnosti čahure prestaju trenutno, a brod je pod našom kontrolom.

— I novac je naš — reče Meta. — Možemo li programirati naš kompjuter da šalje serije brojeva sve dok ne pogodi onaj pravi?

— Možemo — isto je i meni palo na pamet. »Nerazorivi« misli da mi provjeravamo komunikacije, pa mi je rekao da može primiti do sedamsto signala u sekundi za ponavljanje i verifikaciju. Naš će kompjuter očitati vraćeni signal i na svaki poslati potvrdan odgovor. Međutim, jasno je da će svi signali ići u mrežu za odabiranje i u slučaju da je poslana prava lozinka obrane čahure će biti....

— To je tako očigledan trik, da ni petogodišnjaka ne bi prevario — reče Kerk.

— Nikad nemoj potcijeniti glupost jednog kompjutera. Zaboravljaš da je to stroj bez i trunke maštovitosti. Daj da vidim hoće li nam to moći koristiti. — On je užurbano udarao po tipkama, zatim promrmljavši psovku, bijesno nogom udari nosač računara. — Beskorisno. Morali bismo puštati sve brojeve devete i desete potencije po sedam stotina u sekundi, da sve to obavimo potrebno nam je pet mjeseci.

— A nama preostaju samo tri tjedna.

— Hvala ti, Meta, no još znam čitati kalendar. Ipak, morat ćemo pokušati. Šaljite naizmjenično sve brojeve od jedan dalje i do 9.999.999.999 unatrag. Zatim ćemo tražiti od Odjela za šifre da nam daju sve svoje znakove, pa ćemo i njih također slati; jedan bi mogao i

odgovarati. Vjerojatnost je još pet prema jedan protiv nas, ali i to je bolje nego da nemamo nikakve mogućnosti. A mi ćemo raditi i dalje da vidimo što bi se još dalo učiniti.

Flota je poslala sitnog čovjeka po imenu Shrenkly, koji je donio i veliki kovčeg sa snimkama šifri. On je vodio Odjel za šifre, a oduševljeno je rješavao zagonetke i odgonetavao šifre. Ovo je bio velik izazov u njegovoj dugoj i neuglednoj karijeri, i on se dušom i tijelom bacio na posao.

— Divna prilika, divna. Ulazne i silazne serije neprestano izlaze. U međuvremenu stavljam na traku permutacije i supstitucije signala, koji će...

— To je izvrsno, samo nastavite — Jason će, smješkajući se oduševljeno i lupkajući ga po ramenu. — Poslije ću primiti vaš izvještaj, ali ovog trenutka moramo na sastanak. Kerk, Meta. vrijeme je da krenemo.

Kakav sastanak? — upita Meta dok ju je vukao kroz vrata

— Sastanak što sam ga izmislio, da se spasimo od one napasti — reče kad ju je konačno dobio u hodnik. — Pusti ga da radi svoj posao, a mi ćemo pokušati naći drugi put u brod.

— Ja mislim da je ono što on govori vrlo zanimljivo.

— Fino. Ti razgovaraj s njim. Samo ne dok sam ja u blizini. Hajde mućnimo malo glavom, možda se čega i dosjetimo

Dosjetili su se nekoliko stvari, ideja različitih po kvaliteti ali jednako neuspješnih. Bio je tu fijasko s minijaturnim robotima kada su polijetale sve manje i manje figure, no sve su bile raznesene, čak i ona najmanja, veličine kovanog novčića. Opsjednuti minijaturizacijom konstruirali su leteći uređaj, oko, ne veći od glave pribadače, što je za sobom vukao žicu tanku kao konac, istodobno i kontrolu i vod za napajanje ionima. No, i taj je uređaj stigao, svjetlucajući se, na 15 kilometara od »Nerazorivog«, a onda su ga otkrili svevideći senzori i lijepo ga jednim hicem raznijeli. Bilo je i drugih prijedloga i genijalnih planova, no nijedan nije funkcionirao u stvarnosti. Veliki je brod dostojanstveno plutao, očitavajući sedam stotina brojeva u sekundi i u slobodno vrjieme pretvarajući u finu prašinu svaki objekt što bi mu se približio. Svaki je pokušaj gutao vrijeme i dani su nestajali. Jason je počeo patiti od trajne glavobolje i slabo je spavao. Problem se činio nerješivim. Upravo je ubacivao u kompjuter podatke o udaljenostima razaranja kad Meta zaviri k njemu:

— Bit ću sa Shrenklyjem ako me zatrebaš — reče ona.

— Vijest i po.

— Poučio me je jučer u tablicama frekvencije, a danas će me uputiti u jednostavne, supstitucijske cifre.

— Baš uzbudljivo.

— Meni jest. Nikad u životu nisam pokušala takvo što. A to ima i nekog smisla. Mi šaljemo signale, i jedan od njih mogao bi biti onaj pravi. Time zacijelo postižemo više nego vi s vašim bacanjem stijena. A imamo još dva dana.

Ona izjuri, zalupivši vratima, a Jason sjedne smrvljen od umora, svjestan da je neuspjeh sasvim blizu. Točio si je veliku čašu Starog Gromotresa kad uđe Kerk.

— Još samo dva dana — reče Kerk.

— Hvala. Nisam znao dok mi nisi rekao. Znam da Piranac nikad ne odustaje, ali tiho sumnjam da smo obrali bostan.

— Još nismo potučeni. Još se možemo boriti.

— Pravi piranski odgovor — ali ovaj put ne vrijedi. Mi jednostavno ne možemo upasti tamo i dići sve u zrak.

— Zašto ne? Slaba oružja, kao i niskonaponske zrake se jednostavno odrazuju od nas. Potrebno je samo da izbjegnemo snažnije stvari i upadnemo unutra.

— To je sve! A imaš li imalo pojma kako da to izvedemo?

— Ne. Ali ti ćeš već smisliti nešto. Ali bi bilo dobro da se požuriš.

— Znam, dva dana. Čini se da je lakše umrijeti nego priznati da nisi uspio. Mi se odjenemo, letimo prema bojnom brodu iza pošiljke velikih stijena, koje razbija jaka artiljerija. Zatim kažemo neprijateljskoj diskriminacionoj mreži da mi nismo uopće naoružani svemirski letači, tek par mlaziranih pivskih bačava, koje mogu napucati i malokalibarskom pucaljkom. Ti se meci, naravno, odbijaju od nas poput grada, i mi se spuštamo, ulazimo unutra, uzimamo svoj bilijun kredita i zatim živimo sretno na vjeke vjekova.

— Baš tako nešto. Ja idem pripremiti odijela.

— Prije toga razmisli samo o jednoj sitnici u ovom poduzetnom planu. Kako ćemo reći toj mreži...

Jasonov se glas stiša usred rečenice, a oči mu se širom otvoriše — zatim lupi dosta snažne Kerka po ramenu, toliko se bio uzbudio, ali Piranac kao da to nije ni osjetio.

— Tako je, tako ćemo i učiniti! — Jason se hihoćući požurio prema nosaču kompjutera. Kerk je čekao strpljivo dok je Jason ubacivao podatke u kompjuter, mrmljajući iznad trake s informacijama. Na odgovor nisu čekali dugo.

— Evo ga! — Jason podignu smotak trake. — Plan napada — i da znaš da će funkcionirati. Stvar je u tome da se misli na to kako je taj kompjuter na onom bojnom brodu samo jedan veliki, glupi stroj za zbrajanje koji ne zna ništa nego brojati na prste, samo što to čini vrlo brzo. On uvijek radi na isti način, zato što je tako programiran. Dakle, evo što se događa. Zbog glavnih pogonskih cijevi, područje s najslabijom koncentracijom oružja je sama krma. U tom smjeru može biti okrenuto samo sto četrdeset oklopnih tornjeva. Vrijeme njihova okretanja je različito. To je vrijeme potrebno oklopnom tornju da rotira 180 stupnjeva po azimutu. Mali to obave za manje od sekunde, glavnim baterijama treba šest sekundi. Ovo je jedan faktor. Drugi su faktori opet koji ciljevi imaju takvu vrstu pažnje. Najbrže stijene su najprije uništene, čak i na većoj udaljenosti nego veće stijene ako se kreću sporije. Postoje i drugi faktori, kao što su učestalost pucanja, ugao depresije pušaka i tako dalje. Naš je komrjiuter sve to progutao i došao je s ovim!

— I što nam otkriva?

— Da je to izvedivo. Mi ćemo biti u središtu leteće ploče stijena usmjerenih prema stražnjoj strani »Nerazorivog«. Mora biti mnogo kamenja, dovoljno da se zaposli sve oružje koje može dosegnuti to mjesto. Naša odijela moraju biti upola manja od najmanje gromade. Svi ćemo se kretati istom brzinom, istim pravcem, tako da će nas vjerojatno dohvatiti malokalibarsko oružje. Zatim još jedan oblak stijena, samo velikih gromada, bit će usmjeren prema krmi broda, pod uglom od 90 stupnjeva, ali neće stići na graničnih dvjesta kilometara od broda prije nego što je teška artiljerija počela pucati po nama. Kompjuter će to registrirati i čim je naš val uništen, okrenut će teška oružja da se riješi velikih stijena. Čim ove

počnu pucati, mi ubrzavamo prema krmenim cijevima. U tom ćemo trenutku mi postati glavne mete, ali prije nego se teška artiljerija okrene, morali bismo bili unutar samih cijevi.

— To zvuči izvedivo. Koliki je vremenski razmak između trenutka kad stižemo do cijevi i najranijeg mogućeg trenutka da oružja ponovo opale?

— Mi izlazimo iz dometa vatre točno šest desetina sekunde prije nego što nas ona raznese.

— Više vremena nego što nam je potrebno. Hajdemo. Jason ga uhvati za ruku:

— Samo još nešto. Ja sam za to ako si ti. Ponijet ćemo opremu za rezanje i oružje. Kad se nađemo unutra, ne bi više smjelo biti problema. Ali nemojmo očekivati baš tortu na poklon. Nas dvojica idemo. Ali Meti nećemo ništa reći — ona ostaje ovdje.

— Troje ima više šansi nego dvoje da se probiju.

— A dvojica isto tako imaju više izgleda nego jedan. Ja ne idem. ako se ne složiš sa mnom.

— Dogovoreno. Ubaci plan u kompjuter.

Meta je imala pune ruke posla uz svoj novootkriveni interes za šifre i cifre; trenutak je bio idealan. Zemaljski brodovi bijahu odlično uvježbani u preciznom lansiranju stijena, što im je isto tako bilo neobično dosadno. Puštali su kompjutere da obavljaju glavni dio posla. Dok su trajale pripreme, Kerk i Jason su odjenuli bojna odijela, više oklope nego odijela, teška od metala i dodatnog oružja. Kerk je pričvrstio naročitu opremu što im je bila potrebna, dok je Jason napravio kratki spoj u indikatoru zračne komore, tako da Meta u kontrolnoj sobi ne opazi da su napustili brod. Šutke su kliznuli van.

Bez obzira na to koliko puta što radiš, kao i bez obzira koliko se na to pripremaš psihički, doživljaj slobodnog plutanja u prostoru nije nikakav užitak, Lako je izgubiti orijentaciju, jer imaš osjećaj da je svaka strana i gore i dolje — Jasonu bijaše više nego drago što je snjim ta gora od Piranca.

— Operacija je počela.

Glas je pucketao u slušalicama, a zatim su bili isuviše zaposleni da bi se

stigli baviti ičim drugim. Kompjuter ih je obavijestio da zid golemih stijena hita prema njima. Sami nisu mogli ništa vidjeti. Uputio ih je da se povuku u stranu. Zatim su stvari iznenada iskrsle kraj njih, plutajući i tonući odmah u tamu dok su se palili m1azni motori na njihovim svemirskim odijelima. Zatim, držeći se ponovo uputa oni ubrzaše do prvog pokretnog mjesta u prostoru i smjestiše se u praznu sredinu plutajućeg stjenovitog polja. Morali su se malo poigrati svojim mlažnjacima dok nisu postigli istu brzinu kao i gromade, zatim nestade napona i oni su plutali slobodno.

— Sjećaš li se uputa? — upita Jason.

— Savršeno.

— Ipak, dopusti da ih prijeđem još jednom, zbog mog morala, ako nemaš ništa protiv. — Bojni brod se sada mogao vidjeti daleko naprijed kao iver u prostoru. — Trudimo se da ni sa čime ne privučemo pažnju dok mu prilazimo. Oko nas će biti dosta gusto, no s naponom se nećemo poslužiti osim u krajnjoj nuždi. Pogađa nas samo malokalibarsko oružje — a to je najbolje što nam se može dogoditi, jer to znači da teža oružja pucaju na nešto drugo. U međuvremenu, nadolazi nov napad velikim, letećim stijenama nama s boka. Mi ih nećemo vidjeti, ali naš kompjuter hoće. Istovremeno, naš kompjuter ima na monitoru i bojni brod, i u trenutku kad teško oružje udara po drugom valu stijena, poslat će nam signal »naprijed«. Tada mi krećemo. Punom snagom raketa prema glavnoj pogonskoj cijevi. Kada naš radar na odijelu pokaže da smo od broda udaljeni jedanaest stotina metara, uključujemo retroaktivne motore maksimalno, jer smo preblizu dometu malokalibarskih pušaka. Vidimo se na kraju cijevi.

— Što ako kompjuter uključi motore da nas istjera van?

— Nastojao sam da ne mislim na to. Možemo se jedino nadati da nije programiran za tako kompleksnu akciju i da njegova logika neće naići na takav odgovor...

Prostor oko njih eksplodirao je parajući svjetlima. Njihovi su vizori na kacigama tamnjeli automatski, ali se još jasno vidjelo eksplozije, toliko su bile intenzivne. I tihe. Stijena u veličini kuće izgarala bi i isparila bešumno ni sto metara od Jasona, dok bi se on stisnuo u odijelu. Tiho se razaranje nastavljalo, ali je tišinu iznenada razbila zaglušuiuća eksplozija, a njegovo je odijelo vibriralo od udara.

Gađali su ga! Premda je to očekivao, čak i priželjkivao, treštanje je bilo

snažno i neobično bučno. Zatim je prestalo iznenada kao što je i počelo, i on nejasno začu slabi glas: »Naprijed«.

— Pali, Kerk, pali! — viknuo je pritisnuvši ručicu za puni pogon.

Odijelo ga snažno mlatnu i ošamuti, usporavajući mu prste dok je hvatao kontrolu intenziteta na kacigi, isključujući je. Trepnuo je zbog sjaja plamteće materije, jedva uočavajući krug brodske krme pred sobom, dok je otvor glavne cijevi buljio u njega nalik na crno oko. Rastao je naglo dok nije ispunio prostor pred njim, a iznenadno crveno svjetlo prije namještenog radara upozorilo ga da je prešao granicu od jedanaest stotina metara. Ovdje ga oružje nije moglo dosegnuti — no mogao se zabiti u brod i razbiti. Osjeti udar od punog zamaha retroaktivnih motora, koji ga je ponovo omamio i gotovo mu sasvim onemogućio kontrolu. Tamni se otvor rascvao pred njim i ispunio mu vidokrug zacrnjujući sve ostalo.

Bio je unutra, pritisak se smanjivao dok je mreža za spuštanje preuzimala upravljanje i usporila silazak. Je li i Kerk uspio? Zaustavio se, plutajući slobodno, kad nešto proleti mimo i okrznuvši se o njega s treskom se zaustavi na dnu cijevi.

— Kerk!

Jason zgrabi mlitavo tijelo koje se odbacilo nakon snažnog udarca, privuče ga i upali svjetla prema njemu.

— Kerk! — Bez odgovora. — Mrtav?

— Spustio sam... se brže no što sam namjeravao.

— Bogme i jesi. Ali tu smo. Krenimo na posao prije no što se kompjuter odluči da nas spali.

Pokrenuti ovom opasnošću, skinuše molekularnu rastavnu baklju, jedinu stvar što je mogla djelovati na masivne stijenke cijevi, i načiniše kružnu liniju na stijenki iznad samih uređaja za uštrcavanje. To je trajalo pune dvije minute. Dok su lagano rezali stijenku, svake su sekunde očekivali vatru u cijevi.

Vatre nije bilo. Krug je bio gotov i Kerk se nasloni ramenom na nj i upali mlazne motore. Metalni čep i Piranac trenutno nestade iz vida — a Jason zaroni unutra odmah za njima u golemu, sjajno osvijetljenu strojarnicu. Iznenada postade još svjetlije od bljeska svjetla iza njih. Jason

se okrenuo upravo na vrijeme da opazi kako nestaju plamenovi, što su suknuli iz otvora kroz koji su prošli. Bio je to završetak eksplozije u sitnom djeliću sekunde.

— Bistar kompjuter — reče on slabim glasom. — Doista bistar.

Kerk se nije obazirao na eksploziju. Već je bio u kontrolnoj sobi sa strane. Jason ga je slijedio — i susreo ga na samom izlazu s velikom kartom presvijenog metalnog okvira u ruci.

— Nacrt broda. Skinuo sam ga sa zida. Centralna kontrola je tamo. Idemo.

— U redu, u redu — mrmljao je Jason trudeći se da drži korak s Pirančevom valjajućom masom. To je Pirancima najbolje polazilo za rukom, i bilo je vrlo naporno držati korak s njima. — Roboti za popravke — reče kad su ušli u dugi hodnik. — Oni nam neće smetati...

Prije no što je dovršio rečenicu, dva robota uzdigoše svoje baklje za zavarivanje i krenuše u napad. Međutim još dok su se kretali, Kerkov pištolj opali dvaput i oni se raspadoše uz prasak.

— Dobar kompjuter — reče Kerk. — Sve okreće protiv nas. Budi oprezan i pokrivaj me s leđa.

Nije bilo vremena za razgovor. Često su mijenjali smjer jer je postalo očito da idu prema kontrolnoj prostoriji. Svaki stroj uz put pokušao je da ih ubije. Roboti-kućanice napali su ih metlama, TV ekrani su eksplodirali dok su prolazili uz njih, masivna vrata su im nastojala zatvoriti prolaz, podovi bi na dodir postajali elektrificirani. Bila je to bitka, ali u stvari jednostrana dok god su bili oprezni. Njihova su ih odijela štitila od napada manjeg oružja, izolirala od elektriciteta. A i Piranci su najbolji borci u cijeloj galaksiji. Na kraju su stigli do vrata s natpisom CENTRA KONTROLO, i Kerk ih bez okolišanja raznese i uplovi unutra. Svjetla bijahu uključena, soba i kontrole blistavo čiste.

— Uspjeli smo — reče Jason, skine kacigu i pomirisa hladan zrak.

James H. Schmitz

Caretaker

Prevela Jasenka Planinc

Zaštitnik

— Reci mu — nastavio je komandant Lowndes, javljajući se s velikog izviđačkog broda s druge strane svijeta — da ćemo planetu dati službeni naziv Hulmanov planet. Mislim da će mu biti drago.

Marder je oklijevao prije no što je odgovorio. Kroz okno izviđačkog broda promatrao je golemu sjenovitu dolinu, zelene, i ljubičaste močvare, vodene površine što su svjetlucale u tami. Veliki lanac šumovitih planina dizao se iza močvara, a sunce na zalasku upravo im je dodirivalo vrhove. Gotovo protiv volje skrenuo je pogled prema velikoj Hulmanovoj kući, što je odudarala od okolice, i zagledao se u gornji kat i krov koji su se odražavali u malom močvarnom jezeru.

— Ne, ne bi mu bilo drago — odgovorio je. — Boyce je to predložio kad smo danas prvi put posjetili Hulmana. On želi da planetu damo službeni naziv — C-r-e-s-g-y-t-h. Cresgyth. Tako nekako je zovu ovdašnji stanovnici.

— Dobro — složio se komandant Lowndes — ako on tako želi. — Zatim je zapitao Mardera da li želi nešto dodati svom izvještaju.

— Za sada ne — odgovorio je Marder. — Javit ću vam se ponovo kad upoznam njegovu ženu.

— Njegovu suprugu — oprezno ga ispravi Lowndes. — Drago mi je da ste baš vi i Boyce našli Hulmana. Obojica ste pouzdani, osobito vi, Marderu. Ne trebam posebno isticati da je Hulmanovo otkriće prvih, po svemu sudeći pravih ljudskih bića koja su ikada pronađena izvan Zemlje, izuzetno važno... — Zatim je nastavio isticati važnost te činjenice, iako je to svakome bilo očito. — Možda će se Boyce naći u iskušenju da brzo završi — kako da kažem — preliminarne diplomatske kontakte — dovršio je. — Vi ćete, naravno, u tome biti pažljivi?

— Vrlo pažljiv — obećao je Marder.

— Ni na jednom od dva kontinenta koja smo do sada istražili nismo pronašli tragove ljudskih stanovnika, sadašnjih ili nekadašnjih. Moguće je da su Hulmanovi poznanici jedini ostaci ljudskih bića na tom planetu. Ako prestrašimo to pleme, i ako se ono sakrije, možda nikada više nećemo uspostaviti vezu s njima, a u toku sljedećih stotinu godina ili manje mogu i izumrijeti.

— Da, razumijem.

— Dobro. A sada, što je s tim drugim stvorenjima? Što je Hulman rekao o njima?

— U toku ovih dvadeset godina koliko je već nasukan u toj dolini, susreo se s njima svega tri ili četiri puta — i to su bili dosta ratoborni susreti s njegove strane. Čini se da su ga nakon toga počeli izbjegavati. Isto tako — nastavio je Marder zamišljeno — čini se da on osjeća gotovo psihopatsku mržnju prema njima.

— Nikakvo čudo! — odgovorio je Lowndes prijekornim tonom, podsjećajući Mardera na to da je Hulman već četrdeset godina jedno od najvećih, legendarnih imena u istraživanju zvijezda — Deemov izviđač nas obavještava da je prije nekoliko sati skupio nekoliko uzoraka i da će ih donijeti. Opis se podudara s onim koji vam je dao Hulman: crvoliko, plavo tijelo s rukama, nogama i glavom. Čini se da izvan vode nose neku vrst odjeće, vjerojatno zato da sačuvaju vlagu u tijelu.

Marder je potvrdio da se to poklapa.

— Inače smo utvrdili da su nevjerojatno tajnoviti — nastavio je Lowndes. — Čini se da uz mora i najveća jezera postoji neka rudimentarna civilizacija: prvotno su to bila bića koja su živjela u vodi na zemlji i gradila nastambe u pećinama. No, sve pećine koje smo pregledali napuštene su već stoljećima, što ukazuje na to da se ta vrsta preselila u unutrašnjost zemlje. U morima i jezerima gotovo da nema života iznad razine planktona.

Marder je dodao da je Hulman tvrdio kako je došlo do nekakve planetarne katastrofe. Glad ie istjerala »zmije«, kako ih je Hulman zvao, iz velikih jezera i natjerala ih u močvarno zemljište u dolini i uz rijeke, pri čemu su zmije svojom postupnom seobom istiskivale ostatke tajanstvene ljudske vrste i tako polako smanjivale područje na kojem su živjeli ljudi. U toku prvih nekoliko godina nakon pada na ovaj planet Hulman je ubio šest

plavkastih, ervolikih stvorenja u ovom dijelu doline. Nakon toga ona su se prestala ovdje pojavljivati. Ali do sada nije uspio pomoći tim ljudskim bićima.

Kad je Lowndes prekinuo vezu, Marder je ostao sjediti u izviđaču bulјeći u golemu, sve mračniju dolinu sa zabrinutošću i zbunjenošću u očima. Hulman je ovdje proveo dvadeset i dvije godine nakon kvara na svom brodu, odvojen od ostatka čovječanstva velikim brojem svjetlosnih godina, crnim ponorima svemira, no u društvu žene što je pripadala drugoj vrsti koja izumire.

Hulman je o njoj govorio kao o svojoj supruzi, ne prkosno ali ponosno.

— Od samog sam je početka prozvao Celia, i njoj se to ime svidjelo.

Skrivena negdje u tamnim močvarama, žena koju je Hulman prozvao Celia promatrala je Hulmanovu veliku brvnaru sve dok nije prevladala svoj strah prema posjetiocima iz svemira.

— Pojavit će se u toku noći — nasmijao se Hulman. — Ostavljam joj otvorena vrata. Najprije ću s njom malo porazgovarati, ohrabriti je, a onda je možete upoznati. Međutim, do tada biste mogli pogledati njezinu sliku.

Prije mnogo godina, dok je još bio dječak, Marder je prvi put vidio Hulmanove rane crteže drugih svjetova i, poput bezbroj drugih ljudi prije i poslije njega, osjetio kako mu pri pogledu na Hulmanove slike svemirskog života buja i raste mašta.

Na pedesetak slika koje je toga dana vidio u Hulmanovoj kući, velik prostor svemira smanjio se na nešto na izgled mnogo običnije. Čini se da se Hulmanova mašta ograničila da bi se prilagodila fizičkim granicama doline za koju je bio prikovan. Pa ipak, Hulman je zadržao svoju karakterističnu izvanrednu preciznost kojom je prikazivao životne detalje, osobito u prikazu ljudskih bića koja je ovdje zatekao.

Bila su to divna stvorenja. No, te su slike u Marderu izazvale odbojnost, u kojoj je istovremeno prepoznao primjese straha. Na jednoj od slika, koja je prikazivala njegovu ženu Celiju, taj je dojam osobito dolazio do izražaja. Marder to nije mogao sebi objasniti. Čini se da Boyce uopće nije ništa zapažao, a u Hulmanovim riječima ili držanju nije bilo ničeg što bi pomoglo Marderu da shvati o čemu se radi.

Ulazeći u kuću, Marder se s vrata koja je Hulman ostavio otvorena više

nego uznemireno osvrnuo na močvaru. Nakon dvadeset godina Hulman bi trebao znati da li mu odatle prijeti opasnost. No, za došljaka koji se našao u nepoznatom svijetu »to« i »oni« bili su uvijek prisutni u nepoznatoj tami izvan kuće — bojazni su obično bile neosnovane, ali ponekad i nisu.

Marder se pomalo oporo nasmijao vlastitom strahu i onda ušao u kuću.

Našao je Hulmana i Boycea u podrumu ispod kuće. Podrum je bio dobro osvijetljen i imao poznate ohrabrujuće karakteristike: generator struje, spremište, čak i hidroponični vrt. Hulman i Boyce stajali su pored otvora dubokog zdenca sa svježom vodom, promjera oko šest metara, koji se nalazio na lijevoj strani glavnog podruma

— Na dubini od osamnaest metara temperatura je četiri stupnja Celzijusa — rekao je Hulman s razoružavajućim ponosom kuće-vlasnika. Hulman je bio visok čovjek, sada i prilično korpulentan, sa četvrtasto podstriženom smeđom bradom koja je otkrivala samo nekoliko sjedina. — Tu su mi ideju dali Celijini ljudi. Močvarna voda ovdje nije previše zdrava, no zdenac dopire do podzemne rijeke koja je čista kako se samo može poželjeti. — Ugledao je Mardera. — Ima li kakvih vijesti? — Odjednom mu se na licu pojavio izraz zabrinutosti.

— Čekat će tamo s brodom — odgovorio je Marder — tjedan dana a i više ako bude potrebno. U uspostavljanju veze s Krezgijcima moramo se držati vaših uputa.

— Dobro! — Hulman je očito osjetio olakšanje. — Ne možemo ništa dok ne dođe Celia — a onda ćemo morati biti vrlo taktični. No, siguran sam da neće trebati tjedan dana.

— Zašto nas se toliko plaše? — upitao je Boyce.

Na Hulmanovo se lice navukla sjena. — Nije to zbog vas — odgovorio je — već zbog mene. Zbog slike koju su stvorili o ljudima sa Zemlje.

Kad su se vratili gore u kuću i sjeli u udobnu dnevnu sobu. Hulman im je objasnio o čemu se radi. Dao je Boyceu i Marderu jednu sobu na gornjem katu, na drugom kraju malog hodnika, nasuprot njegovoj i Celijinoj sobi.

— Nikada nisam Celiju mnogo ispitivao o njezinu narodu — rekao je. — Postoji neki vrlo velik tabu zbog kojeg ona ne priča o njima. Kad sam je u početku pokušao prisiliti da mi ispriča neke pojedinosti, reagirala je kao

da sam zatražio nešto nedopušteno. No, znam da oni mrze nasilje, ludilo — sve što nije lijepo! A vidite .

Kad je njegov brod pao u dolinu, on je jedini preživio od četiri člana posade.

— Banning je poludio dva dana prije i ubio Nicholsa i Dawsona — objašnjavao je Hulman. I dok se sjećao toga događaja od prije dvadeset i dvije godine, lice mu je bilo ukočeno i nepomično. Zastao je. — Tada sam ja ubio Banninea prije no što potpuno uništi brod. — Pogledao je najprije jednog pa drugog. — Nisam imao izbora. No, Celijini ljudi to nikada nisu mogli shvatiti.

— A kako su saznali? — uznemireno je upitao Marder.

Hulman je slegnuo ramenima.

— Skoro mjesec dana nisam dolazio k svijesti, a šest mjeseci poslije toga bio sam potpuno slijep. Izvukli su me iz olupine i njegovali me, no čim sam se našao izvan opasnosti, napustili su me svi osim Celije. Ona i ja smo bili sami nekoliko tjedana prije no što mi se vratio vid. Kako su saznali? Oni su vam vrlo osjetljivi. Osim toga, našli su mrtva tijela u brodu. Povukli su se od mene — dodao je Hulman razvukavši lice u grimasu — čim mi više nije bila potrebna njihova pomoć.

— Znači, za sve ovo vrijeme — polako ga je upitao Marder — niste uspjeli steći njihovo povjerenje?

Hulman je za trenutak zurio u njega, očito razmišljajući o težini tih riječi — Nije riječ o povjerenju — odgovorio je. — To je stvar, ovaj, upravo vam to pokušavam objasniti! Nisam imao ništa protiv toga da budem sam s Celijom. — Iznenada se nacerio, gotovo dječački. — Ostali su živjeli u malom selu uz jezero, nekoliko kilometara dalje, u dolini iza močvara. Celia je tamo odlazila ali nikada nije nikoga dovela k meni. Mislio sam da je to jednostavno zato što sam stranac. Mislio sam da će s vremenom to prevladati. Činilo se da je Celia sretna sa mnom, tako da to i nije bio neki naročit problem.

Za trenutak je ušutio i namrštio se.

— Jednoga dana, kad se ona opet iskrala iz kuće, sjetio sam se da imam dalekozor koji sam ponio s broda, i odlučio da ga iskušam promatrajući njezino selo. Dogodilo se nešto vrlo neobično, nešto što nikada nisam

mogao potpuno objasniti. Za trenutak sam sve vidio jasno. Vidio sam djecu kako se igraju na platformama iznad vode i nekoliko odraslih kako stoje na vratima kuća. No, iznenada, slika je postala nejasna! — Hulman se kratko i resko nasmijao. — Možete li to zamisliti? Oni nisu željeli da ih promatram, pa su mi jednostavno potamnili sliku!

— Što? — Boyce se namrštio.

Marder je sjedio mirno, potpuno preneražen, osjećajući kako se u njemu ponovo pojavljuje onaj isti nemir.

Hulman se lukavo nasmijao.

— To je sve što vam mogu reći. Dalekozor je imao doseg šest kilometara i izvrsno je radio, no čim sam ga uperio prema selu, slika se zamutila. Nikada se prije nisam osjećao tako ponižen.

Boyce se s nelagodom nasmijao i pogledao Mardera. I on je osjećao strahopoštovanje prema Hulmanu, prema toj legendi koja je nekim čudom uskrsla iz crnog groba svemira. No, Marder je zaključio da i Boyce sluti da ovdje nešto nije u redu. Utoliko bolje! Sad će bar obojica reagirati ako dođe do neprilika.

— Moram priznati da me taj trik iznervirao — nastavio je Hulman — čim sam se pribrao od prvog iznenađenja. Sljedećeg sam dana rekao Celiji da idem u selo. Ona se nije usprotivila ali me je slijedila na određenoj udaljenosti, vjerojatno zato da pazi da se na putu do sela ne utopim. To je močvarno područje. Naposljetku uspeo sam se preko jedne uzvisine i našao se stotinjak metara od sela na čvrstom tlu. Gotovo u istom trenutku shvatio sam da su napustili selo. Obišao sam selo i našao još tinjajuća ognjišta. No, nitko nije ostao da me dočeka. Vratio sam se kući uvrijeđen i mrzovoljan — čak nisam htio razgovarati sa Celijom sve do sljedećeg jutra!

Nasmijao sam se.

— Brzo sam se ohladio. A onda sam se prihvatio posla da nam izgradim kuću, mnogo veću i bolju nego što je bilo koja kuća u selu. Time sam se bavio sljedećih nekoliko mjeseci. Cijelo to vrijeme ignorirao sam naše susjede isto onako kako su oni ignorirali mene.

Nasmiješio se svojim gostima pomalo posuđeno.

— Ali, znate, nisam mogao izdržati. U njima je bilo nešto tako

neobično sretno i miroljubivo, unatoč tome što su me izbjegavali. Bilo je dovoljno da ih jedanput dobro pogledam pa da se uvjerim da su to najljepši ljudi koje sam ikada vidio. Jednoga dana, kad je Celia otišla, ponovo sam se uputio prema selu — i opet mi se dogodilo ono što i prvi put. Tada sam odlučio da potražim manje izbirljive susjede.

— Popravio sam izviđačku letjelicu svoga broda tako da je mogla poletjeti i ponovo se spustiti. Računao sam da sam sačuvao dovoljno goriva za let od najmanje dvadeset i četiri sata. Celia me promatrala kako polijećem. Preletio sam visoko iznad sela i vidio ih tamo dolje. Opet su me ignorirali, kao i obično. Onda sam preletio gotovo osamdeset kilometara iznad doline prije no što sam naišao na prvu koloniju drugih bića — zmija!

Marder se sjetio nečega što je rekao Lowndes.

— Da li zmije žive u pećinama?

— Ne! — odgovorio je Hulman s gađenjem. — To je prevarilo i mene. Bilo je to naselje sojenica na malom jezeru, gotovo isto kao ovo ovdje. Spustio sam se na jezero, približio selu, uspeo na ljestve i ugledao ih.

Stresao se.

— One su samo stajale vrlo tiho i promatrale me s prozora i vrata. Najgore je bilo što su bile obučene u nekakvu odjeću, ali takvu koja nije u potpunosti skrivala tijelo. Ta lelujava, meka, plava tijela i izbuljene oči! Spustio sam se niz ljestve, držeći pušku u pripravnosti, u slučaju da me napadnu. No, nisu se uopće pomaknule...

Našao je još osam kolonija zmija u dolini, no ni traga još nekom plemenu lijepih humanoida. Tada je ponovo preletio dolinu, odletio u planine i gotovo sasvim potrošio gorivo. Pored planinskog jezera što se napajalo vodom iz ledenjaka nalazilo se malo naselje sojenica, sagrađeno na vodi. Stanovnici su opet bili zmije.

— U to vrijeme nisam znao što da mislim. Postojala je mogućnost da je moje selo istureno naselje ljudskih bića na teritoriju zmija. No, tada sam sumnjao, osjećao da je obrnuto. Da zmije nadiru na ljudsko područje. Tada sam se zakleo sam sebi da će bar dok ja budem živ ljudska bića zadržati ovaj dio doline, živeći u miru i sigurnosti.

— Kad sam se vratio, rekao sam Celiji — koja je stajala na mjestu na kojem sam je ostavio, kao da se uopće nije maknula: »Celija, moram

razgovarati s tvojim ljudima. Idi i reci im da ću ponovo doći sutra i da ne smiju pobjeći.« Dugo me je gledala bez riječi i onda se uputila prema selu. Vratila se kasno te noći, zagrlila me i rekla da su obećali da će me čekati.

— Sljedećeg jutra uputio sam se prema selu pun velikih planova. Zmije su živjele u raštrkanim naseljima. Stanovnici Celijina sela i ja mogli bismo uništiti jedno naselje za drugim sve dok ne očistimo sav okolni teren! To je bilo najprirodnije rješenje, zar ne? U to vrijeme nije mi bilo jasno koliko se Celijini ljudi zapravo razlikuju od nas!

— Što se dogodilo? — bojažljivo je upitao Bovce.

— Što se dogodilo? — ponovio je Hulman. — Ponovo sam se popeo preko te uzvisine i ugledao selo. Ovaj, put sam znao da će me čekati kod kuće! I tada, petnaestak metara od sebe, ugledao sam dvije zmije kako stoje u grmlju. Jedna je promatrala mene, a druga je gledala prema selu. Svaka je imala neku vrst samostrela preko ramena. Nitko ih iz sela nije mogao vidjeti...

Hulman je zastao i odmahnuo glavom.

— Prije no što su došle k sebi od iznenađenja, ubio sam ih. To je sve. — Ponovo je pogledao Boycea i Mardera. — Bio je to najlogičniji potez, zar ne?

Boyce je nesigurno kimnuo glavom. Marder je šutio.

Hulman se nagnuo naprijed.

— No, čini se da su stanovnici sela mislili drukčije! Kad sam završio sa zmijama, a jedna je od njih ispucala tri metka prije no što se umirila, selo je opet bilo prazno. Kad sam se vratio kući, bio sam strašno razočaran. Tada sam otkrio da je Celia otišla!

— Proveo sam tri strašna dana. No, ona se vratila. Istog jutra kad se vratila, otkrio sam da su preko noći odselili. Mislim da nisu stigli daleko, ne više od trideset kilometara, no nikada više nisam pokušao da ih posjetim.

— Ne razumijem — zbunjeno je zaustio Boyce.

— Ni ja nisam ništa razumio — prekinuo da je Hulman — prije no što je bilo prekasno! — Ponovo se resko nasmijao. Marder je u tom smijehu prepoznao neku vrstu postisnutog bijesa. — Oni ne ubijaju svoje

neprijatelje, previše su fini da bi učinili tako nešto! Zbog toga ih neprijatelji polako istrebljuju.

Trojica muškaraca ispitivački su gledala jedan drugog. Zatim je Marder polako upitao:

— Kapetane Hulmane, što želite da učinim u ovoj situaciji?

— Da ubijete zmije! — odgovorio je Hulman bez oklijevanja. — Što više možete! Ako se ljudska bića na ovom planetu ne žele braniti, morat ćemo ih braniti mi. Otkako sam ja ovdje, ovuda nije prošla nijedna skupina zmija. A nekoliko ih je pokušalo. — Oči su mu plamtjele od otvorene mržnje. — No, ja ne mogu ovdje čuvati stražu zauvijek. Vi i drugi ljudi s broda morate obaviti taj posao do kraja.

Iako je Boyce već nemirno spavao, Marder još nije sklopio oka. I on je bio nemiran. Za njega je to bio dovoljan razlog da ostane budan unatoč naporima i uzbuđenjima koje je doživio toga dana. U sobu je dopiralo žalosno tiho dovikivanje kao glas daleke ptice. Tu se zvukovi nisu bitno razlikovali od zvukova na mnogim drugim planetima koje je poznavao, i kao na svakom novom i nepoznatom planetu doimali su se prijeteći, što je uglavnom bio produkt mašte.

No, glavni uzrok Marderovu nemiru bio je sam Hulman.

Istraživačevo lice, oštri, ljutiti glas, njegova monomanična odanost neobičnim humanoidima — sve je to Marderu neprestano prolazilo mozgom. Nijedna od stvari koje je Hulman učinio prije, u kojima je uzbudio maštu Zemljana i potakao ih na naporno istraživanje svemira, nije se mogla mjeriti s ovim posljednjim slučajnim dostignućem: njegovim susretom s prvim ljudskim bićima koja su Zemljani ikada sreli u svemiru. Ljudi su gledali sa Zemlje kao djeca što zure u veliku, mračnu i opasnu sobu. Ustanovili su da je svemir rijetko naseljen inteligentnim oblicima života, oblicima života koji su nekad jezivi, nekad jednostavno neobični, nekad lijepi na svoj čudni, neshvatljivi način. Ali nikada dovoljno slični čovjeku da bi bili prihvatljivi!

Marder je potpuno shvaćao Hulmanovu goruću želju da zaštiti izumiruće ostatke jedne ljudske vrste, pa makar protiv njezine volje. Nije ni najmanje sumnjao da će Boyce i ostali udovoljiti njegovoj želji. Ovdje je bio dokaz da se ljudska vrsta može spontano pojaviti u svim galaksijama, da svemir nije mračna soba, nego soba zauvijek osvijetljena vatrom

ljudskog roda.

Morali su sačuvati taj dokaz...

Začudo, iako je Boyce spavao, a Marder bio budan, Boyce je prvi osjetio nekakvo kretanje u kući. Marder je čuo Boycea kako diše i nemirno se okreće. Zatim se probudio, umirio, osluškujući i čekajući. Lagano se nasmiješio tim poznatim znacima, toj napetoj koncentriranosti, tom nijemom ispitivanju nepoznatog svijeta oko njih: »Što je to? Tko se to kreće?« Na mnogim drugim neobičnim, tamnim planetima Marder je bio među Zemljanima koji su se budili postavljajući sebi to pitanje. A i on je sebi postavljao isto to pitanje...

U tom je trenutku i on postao svjestan kretanja u kući iza zidova. Postupno se to kretanje pretvorilo u polagane teške korake po sagu. U tom je trenutku zamislio Hulmana kako izlazi iz sobe da bi pogledao niz stepenice, i ta ga je slika umirila. Osjetio je da se i Boyce opustio.

Obojica su šutjeli. Nakon nekog vremena Hulman se vratio u svoju sobu, hodajući pažljivo da ne uznemiri goste. U kući je zavladala tišina. Ubrzo nakon toga Boyce je ponovo zaspao. Marder se pokušavao sjetiti o čemu je razmišljao prije tog prekida. No, nije se mogao sjetiti ničega. U njega je nadirao umor poput valova duhovne tame koji je gušio ostatke nemira. Protiv volje Marder se prepustio snu.

Činilo mu se da je pucanj koji ga je probudio odjeknuo gotovo tik do njegove glave.

Začas se našao u sredini sobe, držeći pušku u jednoj i svjetiljku u drugoj ruci. Vidio je Boyceova široka leđa na izlazu u tamni hodnik. Tada je začuo Boyceov uzvik:

— Hulman! Ubili su Hulmana!

Marder je ostao nepokretan stotinku sekunde, zadržan smiješnim oklijevanjem čovjeka koji ne želi izići neodjeven iz sobe u nepoznatoj kući. Zatim je požurio za Boyceom. Kad se sjurio niz široke stepenice u prizemlje Hulmanove kuće, iznenada se nečega sjetio: sjetio se pušaka koje je Hulman, odvojen od standardnih izvora energije izradio za sebe i koje im je pokazao te večeri. Pucanj koji ga je probudio bio je iz jedne od Hulmanovih pušaka.

Kad je došao u prizemlje, za trenutak je izgubio iz vida Boyceovu

svjetiljku i neodlučno je zastao sve dok nije začuo slijeva Boyceov prigušeni glas. Sjetio se ulaza u podrum. Kad je stigao do vrata, začuo je Boyceov ljutiti glas i ugledao bljesak ružičastog svjetla. Boyce je počeo pucati iz svoje puške, što znači da se sukobio s napadačima. Sada će stvar morati brzo okončati jer termoionski sprej nije zamišljen kao oružje za borbu u zatvorenom prostoru!

Marder je dojurio u podrum za nekoliko sekundi.

Okvir od plamenih jezika, postojan, neprobojan i bešuman, vidio se na zidu oko velikog zdenca. Plameni su im jezici onemogućili dalje napredovanje. Pretpostavljali su da je plameni zid zarobio i njihove protivnike.

Boyce, obučen u hlače od pidžame, okrenuo je svoje bijesom izobličeno lice prema Marderu.

— Jedan od njih sakrio se tamo iza ugla. Ne može izići. Nosio je Hulmana!

— Gdje je Hulman?

— Tamo prijeko — mrtav!

Marder je zaškiljio prema odsjaju vatre. Nešto tamno ležalo je uza zid zdenca. To je sve što je uspio razaznati.

— Jesi li siguran da je mrtav? — Glas mu je namjerno bio pribran.

— Naravno! — odgovorio je Boyce. Ruka kojom je držao pušku zadrhtala je. — Kad sam ispalio jedan metak u napadača, ispustio ga je i tada sam vidio da su mu prostrijelili glavu njegovom vlastitom puškom.

— Ovi iz sela? — oprezno ga je upitao Marder.

— Ne. Nešto — te zmije kojih se plaši — neke životinje. Zamakla je za ugao prije no što sam je jasno vidio.

Zastao je. Marder ga je brzo pogledao. Boyce je bio šokiran, a ostalo im je samo nekoliko minuta prije no što vatra zahvati zidove i onemogući im povlačenje prema gore i iz kuće. Marder osobno ne bi osjećao nikakvu grižnju savjesti da ostavi Hulmanovo tijelo i tijela njegovih protivnika da zajedno izgore u vatri — s time da poslije pokušaju ustanoviti zašto je Hulman ubijen baš te noći — no plašio se da bi se Boyce tome usprotivio.

Onda su začuli neki glas iz prolaza iza zdenca.

— Vi koji ste bili njegovi prijatelji — upitao ih je taj glas — hoćete li me saslušati?

Marder je osjetio kako mu se ježi koža.

— Tko je to? — povikao je.

— Zvao me je svojom ženom.

Boyce se naglo trgnuo, no Marder mu je dao znak da bude miran. Bio je to topao, ženstven glas, pomalo žalostan. Nije im bilo teško da u sebi povezu taj glas sa slikom Hulmanove žene.

— Zašto ste ga ubili?

Zavladao je tajac.

— Mislila sam da je vama sve jasno — odgovorio je glas. — Vaši bi liječnici rekli da je bio lud dvadeset godina, po vašem računanju vremena. Oni bi ga prisilili da opet postane »normalan«. Ne bih mogla podnijeti da ga podvrgnu takvom mučenju.

Marder se zaprepastio.

— Kakvom mučenju?

— Zar ste vi budale. **On** je bio budala, pa ipak, voljela sam ga. Nije vidio ništa osim vanjštine. Tako da je ovdje, među nama, vidio one oblike koje je mogao podnijeti. U trenucima kad bi postao »normalan« i kad bi zaista vidio kakvi smo, onda bi ubijao. Zar ste svi vi takvi?

Boyce se zabuljio u Mardera.

— O čemu to priča? — prošaptao je promuklo. — Je li zmija s njom?

— Idi gore, Boyce! Pričekaj me vani!

— Ti ćeš ubiti zmiju?

— Da, ubit ću zmiju.

Boyce se popeo uz stepenice i nestao.

— Kuća gori ali još ima vremena — rekao je Marder glasu. — Da li

postoji neki način da se spasiš?

— Mogu otići rijekom koja Veče ispod zdenca — odgovorio je glas — ako me ne ubiješ.

— Neću te ubiti.

— Mogu li uzeti njegovo tijelo?

Marder je oklijevao.

— Možeš.

— Hoćete li svi vi otići svojim brodom? Ja sam ga voljela, no moji su ljudi to smatrali čudnim, gotovo nepodnošljivim. Oni su također glupi, ali ne tako kao vi. Oni su vidjeli što je njemu na umu i ništa osim toga, pa su ga se plašili. No, sada je mrtav, a tvoji ljudi i moji nemaju ništa zajedničko. Previše smo različiti. Hoćete li otići?

Marder je obliznuo usne.

— Otići ćemo — odgovorio je. Sada mu je sve bilo jasne i bilo mu je drago što je Boycea poslao gore. — A što si ti vidjela osim onog što je bilo u njegovu mozgu?

— Hrabar duh, pa ipak strašno preplašen — polako je odgovorio glas. — Skupio je hrabrosti da putuje sve dalje u tamu, koje se zapravo plašio. Zbog toga sam ga voljela! — Glas je zašutio. — Idem — nastavila je — ali mislim da je bolje da me ne gledaš.

Marder nije namjeravao odvratiti pogled, no u posljednjem trenutku, kad je opazio kretanje u uglu hodnika, okrenuo je glavu. Vidio je samo brzu zmijoliku sjenu kako prolazi kraj zida, zastaje, naginje se, kako se ponovo diže s teretom na svojim leđima, nastavlja puzati i nestaje.

Zurio je u prazan zid sve dok nije začuo kako je nešto pljusnulo u vodu u zdencu ispod njega.

Brod se polako udaljavao od planeta, kad se komandant Lowndes pridružio Marderu na promatračkom mjestu.

— Boyce će se oporaviti — rekao je neraspoloženo. — On je samo djelomično pogodio istinu i taj će mu djelić biti izbrisan iz pamćenja. — Zamišljeno je promatrao Mardera. — Da si ti u potpunosti vidio ta

stvorenja, morali bismo te podvrći istoj terapiji Uzorci koje smo uzeli djeluju prilično odurno.

Marder je slegnuo ramenima, Lowndes je sjeo na rub stola.

— Selektivna histerična sljepoća koja je trajala dvadeset i dvije godine — pomiješana s njegovim specifičnim umjetničkim halucinacijama! Zaista bih želio da se to nije dogodilo Hulmanu.

— Nije to trajalo cijelo vrijeme — polako je rekao Marder. — A svaki put kad ih je vidio onakve kakvi jesu, ubijao ih je...

— A tko ne bi? Meni se čak čini — nastavio je Lowndes — da bih najradije potpuno ostavio ovo istraživanje svemira. Zauvijek!

Ta je izjava najvjerodostojnije izražavala Lowndesove osjećaje.

— Kakav ćete izvještaj podnijeti? — upitao je Marder.

— Da je Hulman ovdje umro, u miru, oko godinu dana prije no što smo ga našli i ostavio dnevnik koji odiše hrabrošću i entuzijazmom za istraživanje svemira. Imat ćemo dovoljno vremena da sastavimo dnevnik. To bi trebalo biti prihvatljivo objašnjenje za sve. Marderu — obratio mu se iznenada pokazavši rukom prema promatračnici — da li zaista vjerujete da ovdje negdje postoje — ovaj, ljudi? Bilo gdje?

Marder je pogledao kroz otvor u golemi crni beskraj posut zvjezdama.

— Nadam se — odgovorio je.

— Mislite li da ćemo ih ikada naći?

— Ne znam — zamišljeno je odgovorio Marder. — Oni nikada nisu našli nas.

Vera Ivosić-Santo

Daždevnjaci

Mislim da sam stvar prvi put opazio početkom proljeća.

Vjerojatno je to bilo za nekog subotnjeg kupanja, ili neke večeri pred ogledalom u svojoj podstanarskoj sobi. Ne sjećam se više. Tada je to bio beznačajan mali lišaj koji bi bio zaboravljen čim bi obukao košulju.

U lipnju sam uspio dati samo četiri ispita, i čekala me je naporna jesen, ali to me nije omelo da se mirne savjesti predam blagodatima ljeta. U blizini moga sela nalazile su se stare šljunčare. Sad je tu bila voda, duboka i bistra, koja nam je zamjenjivala i more i jezero. Pokreti su mi od plivanja postali gipki, koža preplanula, samo mi se na trbuhu još vidjela jedva zamjetljiva, bijela mrlja veličine dlana. Činilo se da je sad lišaj nešto veći, pretpostavljao sam da je to od sunca, i obećao sam sebi da ću čim dođem u blizinu neke ljekarne zamoliti da mi daju nekakvu mast.

Vratio sam se u grad. Po stubištima me pratio miris ukiseljenog povrća, po hodnicima fakulteta lupkale su potpetice brucoškinja, stanodavka je opet povisila stanarinu, a ispitni rokovi nadvijali su se nad vedrim jesenjim nebom.

Onoga dana kad je konačno postalo jasno da lišaj više nije lišaj, sjećam se sasvim jasno. Bila je subota. Stajao sam sa smotkom rublja kraj prozora i čekao da čujem puštanje vode iz kupaonice. Uđoh u kupaonicu, odložih rublje i počeh se skidati. Mislim da u prvom trenutku nisam ni shvatio što se zbilo. Na mjestu gdje se do jučer nalazio beznačajan lišaj, tkivo je bilo ružičasto i podbulo, kao da sam se polio vrelom vodom. Spustih ruku i oprezno prijeđoh prstima po koži. Nije me boljelo, izgledalo je kao da je neki šaljivdžija bojama i plastelinom dočarao ožiljak.

Sljedećeg trenutka već sam se oblačio. S vješalice u hodniku dohvatio kaput i sjurih stubištem u prizemlje. Ali čak i tada, sjećam se dobro, moje uzbuđenje činilo mi se nekako lažnim, duboko u sebi bio sam posve miran.

Na ulici se gotovo sudarih s Liskom, blijedim, kratko ošišanim mladićem koji je stanovao preko puta.

— Pazi kud ideš — reče on. — Razbit ćeš glavu.

— Ne osjećam se dobro — promrmljah. — žurim u Hitnu.

— Hoćeš da te otpratim? — sumnjičavo me je gledao kroz naočale.

— Ne, hvala — rekoh zaobilazeći ga. — Sam ću.

Osjećao sam njegov pogled dok sam brzao prema tramvaju.

• • •

— Ne trebate se plašiti — uvjeravao me je mlad liječnik u Hitnoj pomoći. — Imate običnu alergiju. Dobit ćete uputnicu — brzo je nešto našvrljao na formularu. — Specijalist će vam odrediti terapiju — reče pružajući mi papir.

Napola umiren vratih se u Končarevu. U stanu je bila tišina. Teta Mitre je zacijelo bila negdje na kavi. Uđoh u svoju sobu, i legavši na kauč ponovo otkopčam košulju. Nisam osjećao nikakav svrbež ili neugodnost, zapravo ništa nisam osjećao. Pomjerih se na tvrdom, neudobnom kauču. Krajičkom oka mi se učini da mrlja na krajevima polako, jedva vidljivo pulsira. Ugurah majicu u hlače i povukoh košulju. Možda bih trebao posjetiti i psihijatra?

• • •

Specijalist je s osmijehom saslušao moju priču o neobičnom lišaju i savjetujući mi koju hranu da izbjegavam, prepisao mi je velike tablete kalcija i nekakvu mast, imena joj se više ne sjećam.

Svakidašnjica me opet povuče u svoju maticu. Izgubio sam listopadski rok i sad sam se na svaki način pokušavao proglasiti bolesnim, kako bih nekako upao u izvanredni rok u studenome. Upoznao sam nekog tipa na partiji karata kod Bože, jednog od onih proćelavih studenata koji nikad ne diplomiraju, a koji mi je mogao jeftino namjestiti neki posao u knjižari. Sjedoh i napisah oismo kući:

»Dragi tata, hitno su mi potrebne one devize što si ih nabavio ljetos. Imam u planu jedan posao, stalan posao. Sve ću ti objasniti kad dođem kući. Ako još niste kupili onu ledenicu...«

Naravno da sve to ne opravdava moj čudnovati nemar prema mrlji koja

je svakodnevno mijenjala ne samo veličinu već i boju. Iako je bilo očito da se u mom tijelu zbiva nešto neobično, i dalje sam uporno upotrebljavao nekorisne lijekove: tablete kalcija što su me tjerale na povraćanje, i mast što je mirisala na riblje ulje. Danas znam da je to bila igra skrivača sa samim sobom, samo još jedna predstava, nužna jer tada još nisam bio spreman da se suočim s istinom.

Jednoga popodneva dok sam pokušavao učiti, posve slučajno načuh razgovor iz dnevne sobe.

— Kažu da je u pitanju neka venerična bolest — reče brzi ženski glas.

— I to u bojama — doda teta Mitre zgražajući se. — Takvo što još nisam čula!

— Pripazite na onog svog studenta... muško vam je vrag.

Nakon nekoliko dana teta Mitre me zaustavi na vratima.

— Slušaj, sine — reče — oni iz Medicinskog centra organiziraju idućeg tjedna obavezan pregled u Mjesnoj zajednici. Ti nisi na popisu stanara, pa sam te ja spomenula kad su popisivali. U utorak u 9 sati, ne zaboravi.

Uđoh zamišljen u sobu pokušavajući povezati onaj razgovor što sam načuo prije nekoliko dana i ovaj pregled. Prvi put nakon posjeta liječniku postadoh zabrinut. Ali ne kako bi se očekivalo, zbog sumnje u neku opaku bolest, već zbog mogućnosti da mi propadne ispitni rok do kojeg sam tako teško došao. Ako teta Mitre nasluti da se sa mnom dešava nešto neprilično za pristojnog podstanara; pa bilo to držanje mačke ili neka egzotična bolest, letjet ću van. I to sad kad treba da zapnem s učenjem, ne želim li da mi propadne stipendija.

Nemirno sam šetao po tankom sagu pokušavajući pronaći rješenje. Pogled mi padne na kuću preko puta, lijepu i prostranu, ali sivu kao što su sve kuće nikle uz pločnike velikih gradova. Na jednu granu prašnjavog, crnog bora što je rastao uza sami zid padalo je mutno svjetlo.

Izvukoh kaput ispod gomile stvari na stolici i oblačeći ga u hodniku napustih stan.

Hladni zrak osine mi obraze. Nebo oblačno i mračno pritiskalo je krovove. Zavukoh ruke u džepove i pretrčah ulicu.

— Slušaj — rekoh Lisku čim mi je otvorio vrata — stara mi je dala

nogu. Mogu li sutra ostaviti ovdje neke stvari i nekoliko dana prespavati dok se ne snađem?

— Ako možeš spavati pored pisaćeg stroja... — zbunjeno je u ruci okretao olovku. Spazih da mu je vesta na rukavu poderana.

Nije me ni pitao zašto sam dobio otkaz. Takav je bio Lisko, uvijek malo u oblacima.

Sutradan strpah nešto stvari i knjige u svoje dvije putne torbe. Stanodavki rekoh da mi je ocu loše i da moram hitno kući. Kao dobra duša pokazala je dužno razumijevanje i dala mi komad orahnjače na put. Pojedoh je dok sam prelazio ulicu. Kad opasnost prođe, moći ću se vratiti. Znao sam da Lisko jutrom nije doma, pa mi neće biti teško da ga uvjerim kako tražim stan. Zapravo pripremat ću ispite i truditi se da što manje izlazim kako me ne bi vidjela stanodavka. Bio sam posve zadovoljan svojom domišljatošću.

Liskova soba bila je mala i neuredna. Nalazila se u produžetku stepenica na prostoru koji je vjerojatno bio predviđen za ostavu. Trpao sam stvari na jednu policu dok je Lisko prostirao posteljinu na madrac koji je odnekud dovukao.

— Meni ne smeta — odgovori on. — Nikad ne znam, kad će naići tetka — doda malo poslije kao da se izvinjava.

Znao sam da kuća pripada njegovoj tetki koja živi vani i da se Lisko brine o održavanju. Ali nisam znao da se boji tetke i da mu je ustupila najmanju sobu u kući.

Smjestih se na svome madracu nastojeći ne ometati Liska u poslu. Znao sam da se bavi pisanjem, povremeno je objavljivao kratke SF priče u nekom časopisu, ali ovdje u susjedstvu nitko ga nije shvaćao ozbiljno. Važio je pomalo kao čudak, rijetko se s kim družio. Znao sam da ima djevojku, ali rijetko sam ih viđao zajedno.

Večer prođe u prevrtanju na madracu i Liskovim šutljivim bavljenjem knjigama. Nije imao čak ni televiziju.

Ujutro ostadoh sam. Lisko nije imao stalan posao, ali je radio povremeno nešto honorarno. Pretpostavljao sam da mu pomažu roditelji.

Pokušavao sam da učim, ali bez uspjeha. Dražio me miris starih stvari

što je izlazio iz namještaja, skupljenog na tko zna kojem tavanu. Bilo je tu mnogo knjiga poslaganih bez nekog reda u širokom ormaru bez vratnica, jedan kauč s izblijedjelim zelenim presvlakama i pisaći stol pokriven papirima. Dohvatih jedan s hrpe pokušavajući dokučiti što piše.

»Male, uzastopne promjene genotipa koje se događaju kroz slijed više generacija, u jednom trenutku izbijaju na fenotipu tek rođenih i odraslih potomaka. Da li je, nasuprot teoriji, moguće da se to zbiva kod odraslih osoba? Ako je tako da li se to događa zbog specifičnog uzroka mutacije?«

Vjerojatno se radilo o bilješci za neku priču. Okrenuh papir tražeći objašnjenje. Bio je prazan.

Izidoh iz sobe i prođoh praznom kućom. Prostorije su bile prašne i zapuštene. Sjetih se da sam jednom vidio njegovu tetku u izdanju »kako mali Perica zamišlja damu«: u dugačkom krznenom kaputu, sa čupavim pekinezerom u naručju. Pitao sam se čemu joj služi ova kuća. Vjerojatno je to samo bio način da utroši novac bez znanja poreznika.

Lisko nije dolazio cijeli dan. Predvečer odoh k Boži nadajući se da ću ondje zateći onog momka što mi je obećao posao.

Popeh se zapuštenim stepenicama i pozvonili na vratima stana što je pripao Boži poslije rastave roditelja. On otvori vrata škiljeći krmeljivim očima, a onda brzo zatvori vrata za sobom i iskorači u hodnik.

— Imaš neko tajno društvo, silniče? — upitah razočarano. Vjerovao sam da je s nekom djevojkom.

— Tajno, da ne može biti tajnije — zareži on. — Za tebe i ostalu sličnu bratiju. Gubi se odavde, prokleti semaforu!

— Jesi li poludio? — upitah povlačeći se prema stepenicama.

— Briši! Jesi li čuo? Briši!

Iza mene bučno se zalupiše vrata.

Šunjao sam se ulicama kao nepravedno prebijen pas. Taj majmun mora da se napio. Ili možda misli da je moja lova pretanka za njegovo društvo? Ujelo me za srce što jedan Božo možda misli da je bolji od mene.

Iz Liskove sobe dopiralo je svjetlo. Postadoh još jadniji misleći na dosadnu večer koja me čeka.

— Treba mi neko piće — rekoh Lisku svrata.

Gledao me bez riječi dok sam skidao kaput.

— Nemaš baš ništa? — upitah beznadno. Mogao sam znati da on ne pije.

On izvuče bocu votke Wiborove iz ormara, a onda ponovo zavuče ruku u ladicu.

— Pogledaj se — reče pružajući mi malo, vojničko ogledalce

Trenutak sam zaprepašteno šutio.

— Nisam znao da je već na licu — promrmljah tupo. Lice mi je žestoko pulsiralo u crvenim tonovima. Mrlja se gubila, pa opet pojavljivala u divljem ritmu. Još nikad nisam bio vidio tako nešto.

— Kako se osjećaš? — upita Lisko. Bio mi je okrenut leđima. Pretpostavljao sam da me ne želi gledati.

— Ne znam — rekoh iskreno. — Nosim tu stvar već mjesecima i ona je svakim danom sve veća i sve gora. Ali ***znam*** da nisam bolestan. Znam. Što je najčudnije — rekoh — najčešće potpuno zaboravim da se sa mnom nešto zbiva.

— Gdje si bio večeras?

Ispričah mu ukratko svoj susret s Bozom.

— Da li si bio ljut?

— Ne bih rekao. Prije jadan. Mislio sam da me izbacuje Iz društva zbog love.

— A ipak si reagirao kao da si ljut. Siguran sam. Vidio sam već nekoliko boja, ali ova... Crveno... — on se odjednom ušeta po sobi. — Izgleda da je reakcija automatska... podešava se prema situaciji bez obzira na prave emocije. Pogledaj se sad — reče on naglo se zaustavljajući preda mnom.

Dohvatih opet ogledalce. Lice mi je sad imalo žućkasto-bijelu, gotovo normalnu boju. Ali na krajevima zapazio sam da lagano pulsira.

— Mehanizam još nije savršen. Reakcija traje predugo, čini se da zasad

najbolje reagira u kriznim situacijama. — Gledao me zamišljeno. — Izgledao si prilično strašno.

— Mogu li ostati kod tebe? — upitah ono što me sad jedino zanimalo. — Sad kad znaš...

— Naravno da možeš — on ponovo sjedne i privuče sebi neki papir.

Legoh na madrac i okrenuh se prema zidu. Situacija mi je izmicala kontroli i bio sam toga previše svjestan da bi mi bilo svejedno. Uloge su se mijenjale. On je čini se znao što je sa mnom. Zašto ga nisam pitao? Možda nisam ni htio znati. Sklopih oči. Bio sam umoran.

Spavao sam nemirno stalno se okrećući na madracu. Svjetlo u sobi gorjelo je duboko u noć. Lisko je sjedio za pisaćim strojem i tipkao. Negdje pred jutro zaspah. Sanjao sam da sam semafor na usamljenom seoskom raskršću. Bio sam umoran.

Probudiše me glasovi. Lisko je s nekim razgovarao

— Tko ti je ovaj? — šištao je neki ženski glas.

— Probudit ćeš ga. Objasnit ću ti vani.

— Ali on je jedan od onih...

— Znam.

Ženski glas se povisi.

— A znaš li da bi trebao biti u stacionaru?

— Oh, i to su već uveli? Uskoro će ih biti toliko da neće stati ni u kakav stacionar.

— Javili su jučer na televiziji. Možda je opasno, možda je neka zaraza...

Čuo se šum oblačenja kaputa.

— A možda i nije. Hajde zakasnit ćemo — činilo se da je gura van.

Vrata se polako zatvoriše. Skočih iz kreveta i pogledah van zaklanjajući se iza zavjese. To je bila djevojka koju sam i prije viđao s Liskom, crnokosa i zgodna, možda malo punačka. Nosila je predebelu smeđu bundu.

Zavukoh se ponovo pod pokrivač i navukoh ga preko glave

• • •

Cijeli sljedeći mjesec padala je siva i neugodna kiša, klopotala je danonoćno limenim olukom na uglu kuće. Ponekad mi se činilo da će voda prodrijeti u našu sobu i iznijeti me na svojim pokretnim leđima na ulicu.

Lisko je smatrao da će biti najpametnije da jedno vrijeme ne izlazim. Nismo spominjali stacionar. Moji se strahovi pritajiše u monotoniji svakodnevnog ležanja na madracu i gledanja u mutno zimsko nebo. Nekako mi se sve to vrijeme stopilo tako da i ne pamtim pojedinačne dane. Tek nekoliko događaja što su mi se značajnije usjekli u sjećanje.

Jedino dobro koje je proisteklo iz tog zatočeništva bilo je upoznavanje s Renatom. Uskoro nakon onog razgovora kojem sam bio svjedok počela je često dolaziti. Pretpostavljao sam da ju je Lisko uvjerio u mogućnost mutacije i da se prestala bojati zaraze. Izbjegavala je da spominje moje stanje iako me nekoliko puta pokušavala zainteresirati za neke tekstove u novinama. Kad je uočila da se osjećam nelagodno, prestala ih je donositi.

Najčešće smo sjedili na kauču i zabavljali se tihim ćeretanjem. Lisko bi sjedio za stolom baveći se knjigama. Rijetko se uključivao u razgovor. Sjećam se da sam mislio kako je nepravedno zapostavlja.

Naša ugodna popodneva trajala su sve do dana kad su se ona i Lisko posvadili. Pričali smo o nekoj koještariji, mislim o stanu Renatine babe; nadala se da će joj poslije njezine smrti pripasti. Bilo je riječi o vremenu koje je morala provesti s bakom kako bi sve bilo po zakonu. Činilo se da nas Lisko ne sluša, ali u jednom trenutku on bijesno skoči.

— Dosta! — vikne on na Renatu. — Slušam vas i slušam. Same prljavštine! Što ne prikratiš već jednom muke i babi i sebi! Čiča Dostojevski ti je dao recept!

Gledao sam začuđeno u jednog sasvim novog Liska.

— Ti si lud — reče mu Renata širom otvorenih očiju. — Te tvoje teorije sasvim su ti pomutile mozak.

— Moje teorije! Svakim časom ih dokazujete. Da li prođe dan, a da nekog ne prevarimo, izigramo... onako malo zajebemo. Ili se bar trudimo da to učinimo. A sutradan na kavi ispovijedamo mirne savjesti poštenje.

Došli smo do toga da nam se život sastoji od pretvaranja. Ima li išta normalnije nego da nam priroda pomogne u tome? Izgledamo onako kako živimo! — sve je više padao u vatru. — Neke se životinje mijenjaju prema okolini, mi ćemo prema situaciji! Zar to nije dokaz?!

— Pokušavaš nas uvjeriti u nešto u što ni sam ne vjeruješ — reče mirno Renata. — Želiš zle ljude jer ih sam mrziš. Nikad se nisi uspio nigdje uklopiti. Svaki srednjoškolac zna da uzroci mutacija nisu u psihologiji.

Lisko joj okrene leđa i duboko natuče ruke u džepove farmerica.

— Vrijeme je da odem — reče Renata oblačeći bundu.

Otpratih je do izlaznih vrata.

— Malo je napet — pokušah ga opravdati. — Mnogo radi u posljednje vrijeme. Osim toga — rekoh gledajući u stranu — imao je pravo. Boje se zaista mijenjaju prema situaciji.

— On svaku mrvicu istine umota u svoje fantazije. — Ah, sad mi to više nije ni važno — mahne rukom. — Zašto bi jedno osrednje piskaralo znalo više od svih svjetskih znanstvenika? — doda ogorčeno.

— A što kažu oni?

— Govori se o nekim nekontroliranim zračenjima, ne zna se još sasvim točno. Ali sigurno je da uzroke ne traže u Bibliji.

Ona načini nekoliko koraka, a onda se okrene. Navlačila je rukavice.

— Nemoj još da izlaziš — reče. — Ljudima treba vremena da se naviknu.

Vratih se u sobu. Lisko je nervozno pušio cigaretu.

— Bio si nepristojan prema Renati — rekoh iako to nije bila moja stvar.

— Možda zato što se bojim — odgovori on tiho.

Sutradan počeh ponovo da čitam novine koje je donosio Lisko. Sad se već otvoreno govorilo o mutantima. Sjetih se onog komadića papira što sam ga bio našao na Liskovu pisaćem stolu. Ako ništa drugo bar je u tome imao pravo od samog početka. Našao sam nekoliko članaka o novom jeziku boja; o uzrocima se još nagađalo, spominjale su se različite teorije, od zagađivanja atmosfere do kozmičkog zračenja. Ali nigdje nije pisalo što

će se dalje događati s mutantima.

Jednu večer začujemo preko puta ulice viku. Digoh se i pogledah kroz prozor. Nekoliko je ljudi stajalo na pločniku i uzbuđeno nešto govorilo. U mojoj bivšoj sobi bio je mrak. Kočnice autobusa zacvilješe na stajalištu. Sitne kapi kiše kovitlale su se pred farovima. Nekoliko putnika pridruži se ljudima pred ulazom.

— Što rade? — upitah.

Lisko se naginjao iza mojih leda.

— Mora da su nekog našli, nekog tko nije požurio u stacionar. Budale — reče poslije nekoliko trenutaka — vjerojatno ih već polovina svaku večer bulji u vlastiti pupak.

Trenutak smo bez riječi gledali kroz mokar prozor u tamne uskomešane prilike. Staklo se maglilo.

— Pozvat ću policiju — reče Lisko.

Stacionar. Da li ću i ja ostatak života provesti u getu za obilježene?

Lisko se vrati u sobu, dohvati neki strip s gomile i počne čitati. Već nekoliko dana nije ništa pisao.

— Osjećam se kao crnac u autobusu punom bijelaca — rekoh tupo.

— Možda sam ja taj koji bi trebao da brine — odgovori on ne dižući glavu.

Ništa mu ne odgovorih. Gledao sam kako se sitne kišne kapi pretvaraju u krupne vlažne pahulje. Ulica je blistala pod prigušenim svjetlom. Grad je bio kao stakleni dvorac.

Na prvi zvuk sirene gomila se razbježa. Neki hitro nestadoše u ulazima, drugi zabrzaju preko ulice. Na pločniku ostade da leži nešto tamno i nepomično.

Dani su prolazili tužno i monotono. Renata nije dolazila nakon one svađe s Liskom. Čekali smo Novu godinu sami, osluškujući bučno i raspojasano veselje s ulice. Gledali smo kroz prozor ugažen snijeg i rakete što su parale noćno nebo. Kao da je vrijeme poklada, neko veselo društvo s maskama prođe pjevajući i galameći. Tek kad su došli pod uličnu svjetiljku

vidjeh da skaču oko ražnja s pečenim prasetom koje je netko držao visoko u zraku. Otkidali su meso rukama i jeli ga.

Odmakoh se s nelagodom od prozora. Ni sam ne znam zašto su me podsjetili na zgodu koja se nedavno zbila pred ulazom.

— Nikad nisam vidio da se nose maske za Novu godinu — rekoh Lisku. Spremao je punč na malom rešou.

— Od sada pa zauvijek — reče on kreveljeći se. — Život pod maskama, dragi moj, mora da je vrlo zabavan. Ali mislim da će biti i onih koji to neće nikad saznati iz prve ruke.

Nervirale su me ovakve njegove primjedbe kojih je sad svakim danom bivalo sve više. Činilo se kao da stalno citira sam sebe. Okrenuh se ponovo prozoru, ali ulica je sad bila prazna. Čulo se samo udaljeno pucanje petardi. Popih Liskov punč, a onda još pola litre ruma. — U deset sati već sam spavao.

• • •

Nekoliko dana poslije Nove godine utrči Renata u sobu mašući novinama. Skočih na noge veseo što je opet vidim.

— Slobodno kretanje mutantima — vikne ona prije nego što sam uspio bilo što reći. — Kažu da se radi o neslućenom genetskom napretku. Promjene su već opažene na trećini svjetskog stanovništva!

— Mogli bi te zaposliti da izvikuješ naslove u »Vjesniku« — reče Lisko s gađenjem.

Renata se nije obazirala na njega.

— Kažu da je to proces, i za izvjesno vrijeme mogli bismo svi biti zahvaćeni promjenama. Evo ti, pročitaj — reče ona uzbuđeno.

— A što kad si mi ti već sve rekla — rekoh zatomljujući lupanje srca.

— Slušaj, hajdemo večeras u kino.

— U kino? — ponovih s nevjericom dok sam gutao kratak članak na naslovnoj strani.

— Hajde spremaj se — reče Renata skidajući moj kaput s vješalice.

— Ne znam — rekoh oklijevajući.

— Čekat ću te pred vratima — reče dodajući mi kaput. Trenutak sam krzmajući se gledao Liska, ali on nije dizao glavu. Obukoh kaput pa iziđoh za njom.

Vani je bilo hladno. Čak se i svjetlo ulične svjetiljke doimalo zamrznuto u nepomičnom zraku. Led je pucketao pod nesigurnim koracima rijetkih prolaznika. Hodao sam gotovo ošamućen svježim zrakom. Renata me je čvrsto držala pod ruku. Godila mi je ova nova intimnost na koju sam se tek trebao navići.

Osjetih se nelagodno tek pred bijelim licem blagajnika u kinu. Gledao sam njezine brze prste dok je otkidala karte i vraćala mi sitniš. Nijednom nije podigla pogled.

U mraku male, zagušljive dvorane opet sam bio sretan. Renata sad nije imala rukavice. Stiskao sam joj prste pokušavajući ih ugrijati. Ona se tiho smijala. Ruke su joj nježno svjetlucale. Lagao bih kad bih rekao da sam bio iznenađen. Mislim da sam znao da će tako biti još od našeg prvog susreta u Liskovoj sobi.

Te iste večeri dok sam se spremao na spavanje, spazih neobičan ružičasti odsjaj na prozoru.

— Što je to? — upitah Liska koji je gledao van.

— Čini se da gori stacionar — reče on tiho. — ***Vaš*** stacionar. Izgleda da netko još slavi Novu godinu — reče s lažnom veselošću.

Ta večer označila je kraj mojega zatočeništva i bila je jedna od posljednjih koje sam proveo s Liskom.

• • •

Liska sam vidio samo još jednom. U međuvremenu uspio sam dobiti neki privremeni posao, diplomirao sam, premjestio se na bolje radno mjesto i vjenčao se s Renatom. Imali smo stan, auto i dvoje djece. Škola im je zadavala prilično problema, ali tješili smo se mišlju da lijepo pulsiraju. Svi skupa uspješno smo plovili mirnim vodama srednjeg staleža.

Evolucija je pomicala kazaljke svoga sata naprijed, ali u ljudskom svijetu malo se toga zaista promijenilo. Iako se u početku činilo da će

mehanizam pojavljivanja boja biti jednak u svih, uskoro se vidjelo da nije tako. Neki su raspolagali pravim obiljem nijansi, drugi tek osnovnim tonovima. Stacionari nisu ukinuti: postojao je mali broj onih koje promjena nikad nije zahvatila. Tako su pojmovi bogatstva i siromaštva dobili još jedno značenje.

Jednog dana zalutah s nekom delegacijom u Gradski stacionar. Bilo mi je dosadno dok su u sali držali govor, pa iziđoh da malo prošetam. Poslije nekoliko minuta spazih da sam zašao u hodnik sa spavaonicama. Koraci su mi neugodno odzvanjali po uglačanim pločicama. Bio sam već gotovo prešao sobu kad opazih da je netko na jednom krevetu. Zastadoh radoznalo gledajući čovjeka koji nije htio prisustvovati proslavi. Naravno, bio je to Lisko. Nešto malo stariji i mršaviji, ali sada nekako ljepši, možda zato što je nestalo onih crta gorčine kojih sam se sjećao iz naših posljednjih dana. Nije me opazio. Gledao je kroza zid, kao da je od stakla, smiješeći se u nekom svom nestvarnom svijetu. Bilo je neobično vidjeti smiješak poslije toliko vremena. Govor boja pobijedio je smijeh i suze, oni su obitavali još samo ovdje po stacionarima.

Pođoh dalje na vršcima prstiju. Jedno sam u životu naučio: ne budite nikada spavače. Tako mi je lijepo dok sanjaju.

Gradimir J. Moskovljević

Igra i grad

»Da staneš, uzaludno je! Da stigneš, i cilj, uzaludno je! Zato nastavi igru bez prestanka!«

(Isklesano u bareljefu na glavnim vratima Grada, slovima stare azbuke.)

U izmaglici, odenut oreolom treperave paučine, nazirao se Grad. Bleštao je kao odbačen disk sred sive pustinje. Uokolo, do vidika, pružala se ravna pustoš.

Kada sam prišao bliže, video sam da je to zatvoren, ogroman, džinovskom raku sličan megalit. Hrapave površine zidova štrčale su put neba, iz daljine pod suncem sjajni dragulji, ovde oči u oči sa njima, samo grubo otesano stenje, sive preteće boje.

Bilo je tiho oko grada, i mrtvo.

Ipak, ušao sam unutra. Naprosto, nisam imao kamo, bilo je to jedino utočište.

Trenutni osećaj, neki prethodni detalj sećanja, bez izvora, prenuo me i zastao sam na ulazu. Robot-stražar podigao je ruku, lica androidnog, osmehnut, sa nekom nežnom ironijom u gestu, izrazu. Pogledao sam natrag ka samotnoj pustinji i ovlažio jezikom suve usne. Kolena su mi klecala od iscrpljenosti, niz lice kapao hladan znoj. Iskra električne opomene iz same podsvesti zasjala je i ugasla.

»Samo napred«, ohrabri me stražar, »grad je otvoren za sve emigrante, a pročuo se kao oaza za prognane i napuštene. Unutra je česma sa vodom i hrana, tuš i laka odeća. Dobrodošli ste, uveravam vas najponiznije.«

Te lagodne reči, mada su se doimale kao kušnja, jer ko to moli kada poklanja, delovale su na moje izmučeno telo. A kada stražar otvori kapiju, iza njegovih leđa se ozari perspektiva nove svetlosti i boje se rasuše kao reka. Opazih duge avenije u zelenom, palme i cedrove u grozdovima i posvuda, kao u bašti gejzira, skup vodoskoka. Osetih miris vode i požudno ispružih ruke. Ušao sam unutra kao omađijan, mrmljajući reći zahvalnosti.

Kada sam se napio vode, sprao ledenim mlazom prljavštinu i umor sa sebe, navukoh tuniku od tankog lana i obuh sandale od kože koja mi se učini lakom kao pero.

Oko mene bila je otvorena samoposluga; bicikli i motocikli, automobili i rolšue, konji, čeze i fijakeri, ali i obaveštenje da je najbolje pešačiti i tako upoznati Grad. Meni je, međutim, pešačenja bilo dosta, pa zato uzeh sportski mlažnjak, sličan torpedu. U izobilju se ponašaj kao kralj, setio sam se stare izreke, jer skromnost je osobina siromašnih.

Ušao sam u reku vozila neobuzdano, kao da sanjam; tako mi je daleko sada bila pustinja i surovi hod po njoj.

Približavao sam se semaforu iza kojega se nazirao kvadratni skver u čijem centru je blistala silueta utemeljivača Grada. Statua kao da lebdi nadmoćno, a neki osmeh Sfinge na njenom širokom licu čini je sveprisutnom. Od spomenika, koji je očito centar Grada, zrakasto se širi lepeza pravih, širokih bulevara. Po dubini, na svim stranama, nedogledno u izmaglici, pomaljaju se viši nivoi Grada. Činilo se kao da su uvučeni u tunel neba, gde kao zračni prolaz spajaju dva sveta — gornji i donji.

Levo i desno na trotoarima grupice pešaka, isuviše, čini mi se, smernih, bojažljivih. Drže se za ruke kao deca(a bilo je i dece među njima) i na njihovim licima titra neki tajanstveni osmeh iščekivanja. Iako su tu, pored mene, izgledaju kao da se nalaze sa druge strane prisutnosti, kao pseudorealne figure psihoholograma.

Bio sam putnik koji je došao u novi svet, putnik iz daljina koje su razdvojile i vreme. Možda zato sanjarim i sve mi se to pričinjava. Tamo odakle sam došao ostala je pustoš postatomskog rata, ruševine, bolesti, patnja i smrt. Gradovi više nisu postojali, priroda je bila na umoru. Ovde, u ovom svetu, bilo je sve drugojačije, raskošno i živo, obećana biblijska zemlja između jave i sna. Ako sanjam, zaista, san je isuviše stvaran.

Pešački prelaz bio je obeležen pepeljastom, jedva vidljivom bojom; bile su to više polusenke imaginarnih šara koje zavaravaju. I pešaci kao da su bili obučeni u odeću boje vazduha, tako da ih je rasejani vozač lako mogao zanemariti i previdеti u sivim isparenjima koja su se sferasto širila iz izduvnih cevi automobila. Nekada je londonski smog (u davna vremena prošlog ciklusa) stvarao takve iluzije, priviđenja odenuta maglom. Ovde, a iznad nas je blistalo sunce i nebo je bilo čisto, prstenasta prašina privida stapala je u jedno predmete i ljude. U okolnom raju ova zamračena senka

kao nejasna zagonetka, podseti me na moj stari svet i slutnje.

Protrljao sam oči. Nešto je izmicalo mom uvidu, a unutrašnji otpor se povećao. Sada je to postao nemir, neizvestan strah, umesto ranijeg ugodnog nespokojstva.

Na semaforu zasja zeleno, sasvim upadljivo, titravim ali intenzivnim bleskom. Refleksno sam dodirnuo papučicu za gas i kola hitro krenuše napred.

Iz mrtvog ugla, slučajno i kasno, opazih da se istovremeno i na pešačkoj strani upalilo zeleno svetio, i da nekoliko mališana, oslobođenih za tren od starijih, naglo skreću na kolovoz. Panično pomislih da je to klopka, iako je bilo očito da je takva pomisao apsurdna.

Jedno dete, pošto se istrglo iz majčinih ruku (a ona, opazih to na njenom licu, kao da je već sumnjala, njen pokret je bio očajan, ali istovremeno i pomiren, predavajući, kao da je to znala unapred) potrča na drugu stranu, meni u susret. Linija njegovog trka stapala se sa mojom. Mogao sam u magnovenju da zamislim časak i mesto našeg susreta. Video sam njegove oči (boje nekadašnjeg drugog neba, boje sećanja) i shvatio najednom da se one neumitno ovde spajaju sa tmurnom prašinom vazduha, da blede i rastačući se nestaju.

»Stani!«, jeknu nešto u meni. »Stani!«, prostruja kao eho vrisak majke, kojoj su sada ruke bile prazne, nemoćno ispružene, a pogled do bola usredsređen ka meni.

Ali ja tu nisam mogao ništa.

Detinje lice mi se približavalo postojanom brzinom kao da hrli neizostavno u zagrljaj mom hučnom čudovištu. Moja desna noga poče lagano da se pomera, lagano kao u snu, podižući se sa papučice za gas, gde stade, a zatim usporeno krenu na dugi put ka kočnici. Plave oči se vrtoglavo uvećaše u iznenadnom nepoverenju. Moje vreme se začas zaustavilo, njegovo se ubrzalo. U njegovom pogledu kao da je eksplodiralo nevino pitanje: »Zašto? Kome ja da verujem? Ja više neću verovati nikome«.

I prasak, trenutan i nestvaran. Na vetrobranskom staklu ostade otisak, krupna mrlja, a telo se, oslobođeno težine, otisnu u luku ka desnom semaforu, gde lupi svom snagom. Dečak je bio mrtav kada tamo zlokobno zasja crveno svetio za pešake.

Ja sam već prešao pešački prelaz i pogled mi se magnetskom snagom prikova za retrovizor; tamo se širio crveni oblak, neobično blistav, sav u ružičastom.

Tada majka mahnu rukom, neki čudan stav iznenadnog neinteresovanja, kao da prelazi preko sitnice koja je posebno ne pogađa. Reče za mnom, glasno ali smireno: »Ništa! Ja ću već dobiti drugu bebu!« Njeno lice sada je bilo tako obično i nehajno; ni traga ranije strepnje, ni bola.

Onda me iz nedoumice, strašne nespretnosti onog čiji je automobil krvav, tu u prisustvu mladog leša, trže metalan glas, pun autoriteta ali i ironije: »Prolaz slobodan, strance! Čestitamo na spretnosti! Srećan ulazak u Grad!«

Apsurdnost ove situacije raspršila je sama okolina, jer se ništa nije promenilo. Uobičajeno su išla vozila oko mene i sa strane su se pešaci nezainteresovano kretali svojim putem. Niko nije zastao, niko nije prišao smrskanom telu kraj semafora.

Upitao sam se smeteno; šta da radim, ima li smisla da se vratim, ili da idem, kamo da idem?

Automobili su mi nalikovali na gladne životinje koje tumaraju uokolo tražeći plen. Ljudi-senke su promicali kao nezaštićene kreature, nesvesni da svakog trena mogu biti uništeni. Trčkarali su od ugla do ugla, od trotoara do trotoara, slični unezverenim mravima. A ja, da li sam samo zver, silan i preodređen da ubijem, ili i mene vreba opasnost, skora i neizostavna smrt? Hoću li preživjeti (šta je planirala surova Budućnost Grada?), ili ću i sam, već idućeg časka, završiti smrskan u limu i staklu čudovišta koje vozim?

Dok sam oprezno kretao napred, iz vazduha, kao bačena niotkuda, slete rolna papira na prednje staklo, prekrivajući ga potpuno. Naglo sam zakočio, a neka jeza mi prođe telom.

Vozači iza mene zatrubiše. Nisam išao brzo i zato (verovatno) nisu hteli da rizikuju običan sudar. Šta bi značilo oštetiti samo sopstvene farove uz veliki rizik da to posle iskoristi neko drugi? Možda su pomislili da je to neka moja zlehuda varka da ih navučem da nalete iz razloga koji je samo meni poznat. Nevoljno su me zaobilazili i nastavljali svoj suludi put. Čitava lavina razjarenih ljudi (sa povijenim, dugim brkovima, strelastih pogleda, tako da im se oči od fanatičnog bleska nisu mogle viđeti, bradati, skrivenih fizionomija, ljudi simboli, sa naočarima tamnim i sa debelim okvirima, tako

da su izgledali nevidljivo, ljudi maske) u farsičnom trku ka smrti.

A evo što sam pročitao na papiru koji je zagonetno pao sa neba:

GRADSKA POVELJA

— Samilost je rizik za sopstvenu nesigurnost.

— Vera je naivnost, a ova glupost: Glupost je zločin.

— Mehanizam kockanja karakterišu hrabrost, spretnost, prevara i rizik. Igra je ravnopravna za sve i svršetak igre isti je za sve. Razlika je u trajanju. Prema tome, smisao i sve vrednosti oličavaju se u trajanju.

— Emocije potkopavaju nesigurnost Grada. Laž, sumnja i blefiranje osobine su na kojima se zasniva struktura Grada.

— Postojiš da bi bio nesiguran. Sigurnost je apsurd.

— Budućnost je obmana koja obećava!

— Očekujemo vas iza svake krivine, u tami ili sa suncem, iza leđa ili sa strane. Budite spremni i iznenadite nas, ne časite, jer sigurnost je već smrt!

Shvatio sam; to je bila alternativa ratu, tamo u našoj iščezloj civilizaciji. Momci koji su sastavili ovu povelju i nisu bili varalice u običajenom smislu reci. Oni su igrali otvoreno, a paradoks pravila koja su uspostavili, mada očigledan, bio je neizmenjiv.

Verovatnoća da završim kao žrtva iznenađenja uvećavala se svakim trenom. Trebalo je što pre zaustaviti vozilo i pronaći neki zaklon, gde bih u miru mogao da razmotrim svoj položaj i izglede.

Međutim, kada sam se približio parkiralištu, samo čudo je izvuklo srećan broj za mene. Spasla me urođena površnost i nepoznavanje saobraćajnih znakova. Samo što sam zastao ispred crvene oznake sa krugom i strelicom pitajući se da li je to zabrana ili odobrenje parkiranja, kada se prostor ispred neprimetno pomače. Gela desna strana kolovoza iznenada iščeze, da bi se, očito razočarano, jer nisam stao na nju, kao ajkula koja promaši plen, hitro vratila i bezazleno postavila na ranije mesto. »Prokleti đavoli!«, zarežah, dok sam se ledio od straha pri pomisli šta bi bilo sa mnom da sam bolje poznavao saobraćajna pravila. Rulet se ovoga puta okrenuo u prazno, ali su se i moji izgledi da i dalje nepogrešivo reagujem proporcionalno smanjivali.

Nisam bio siguran da li ovde vredi negativna logika ili je reč o slučaju, mada (a očito se radilo o razumnoj lutriji) svaka veštačka tvorevina, izum uma, mora imati u osnovi neki sistem. Da li je to apsolutna sumnja u sve ili krajnja agresivnost i instinktivno reagovanje, intuicija?

Oprezno sam ostavio otkočena, kola i polako ih otisnuo napred. Ona prođoše opasno mesto i zaustaviše se nešto dalje. Ništa se nije dogodilo.

»Gle«, iznenadi me glas iza leđa, »vi ste to znali!«

Kada sam se okrenuo, videh policajca sa uperenim revolverom, čija se cev još pušila. On je maločas nekoga, pomislih u panici, odgovorih smeteno, ali začudo i drsko: »Ne, uostalom, zašto da bilo kome verujem? Ko ste Vi?«

»Ah, da«, reče on tiše, skoro pomirljivo, shvatio sam. »Izvinite!« I ode žurno, osvrćući se, u strahu da ga ne pratim.

»Koješta, ovo je ludi Grad!«, rekoh poluglasno.

»Visok stepen ludosti razvija maštu. Paradoksi su pravilo, a logičan red izuzetak, koji će s vremenom nestati. Budite dobrodošli!«

Bila je to reklama na zgradi preko puta parkirališta. Nisam je primetio ranije, pa zaključih da um Grada prati svaki događaj. Bilo je jasno da Grad može sve, ali da iz nekog nedokučivog razloga pojedincu ostavlja privid slobode, zapravo slobodu da sam pogreši i sebi tako donese i presudu.

Pogledah na suprotni trotoar, gde se omanja grupica ljudi povlačila ispred onog policajca. On pripuca u njih i urliknu: »Zašto se ne smejete, tragične budale? Nije li ovo dan osmeha!?« Oni jauknuše kratko (neki su bili pogođeni i previjali su se na asfaltu) a zatim zapevaše u složnom horu: »Strogost je vrlina, kao i laž, neka je hvala Gradu!«

Da li je ta obmana, ta groteskna scena, kada se sećanje na pročitano meša sa zbiljom, luda mašta nestašne Alise, ili trans izazvan prethodnom radijacijom, početak neizostavnog ludila?

Pesma se pojača. Oni tamo udružiše glasove do vriska: »Mi smo te stvorili, o, sudbino, i predajemo ti se, ushićeni!«

Manijačan ritual potraja sve do časa kada jedan automobilist, koji je pokušao da parkira na mom nesuđenom mestu, neoprezno nalete. Asfaltna ploča nestade pod njim i auto se, uz riku motora, surva u očas stvoreni

bezdan. Ploča se nevino povuče nazad, masa zagraja oduševljeno. Skakali su uvis, širili ruke i skičali od zadovoljstva. Ukočen i raspamećen, namah shvatih da ću im postati sumnjiv zbog toga, pa i sam povikah nešto nerazumljivo i utrčah u prvu bočnu uličicu, gde, neznano kako, asfalt ožive i kao gipka, pokretna traka ponese me u skrivenu neizvesnost.

Posle nekog vremena traka stade. Našao sam se u nekoj radnji, uslovno, možda na sajmu neobičnih stvari, jer prostor je bio zatvoren, ali je veštim opsenama iza sebe izvlačio nova viđenja kao privid.

Opazio sam pred sobom blagi deo pučine, u perspektivi, žalo i violetni bljesak zalazećeg sunca, sve u neizmernoj minijaturi, iako je utisak zavaravao čula i činio normalno velikim male stvari. Izgledalo je da parče mora i plaže stoji u rafu, da talasi zapljuskuju okolne police, da izmaglice potiču od isparenja velike vode. Da li su to oživele moje nade, u transu projektovane misli o priželjkivanom smiraju u letnjem predvečerju, izvan svih zala velikog rata i haosa ovoga Grada?

I zaista, redom sa mojim željama, stvarali su se razni predmeti; ponuda je bila beskonačna. Cene su bile psihološke; zavodljive (emitovale su nadražaje, čineći realnu predstavu Osvojoj simboličnosti i nevažnosti, kao da ih prodavač stidljivo pokazuje, jer bi bilo nepristojno i za kupca uvredljivo kada bi se roba prodavala besplatno. Nežno treperavi nizovi holografskih tela-boja, široka skala muzike koja čulno asocira raskoš i čežnju, stapali su se u mojoj svesti u misao da je sve to tu izloženo zbog mene.

Zahvatilo me zanosno odušeljenje i najednom ugledah ostrvo u vazduhu, da bi istovremeno, neosetno, a stvarno, vazduh postao splet širokih talasa, živi trag spokojnog mora. Video sam tamo nežno lice, mladu đevojku kako graciozno pliva ka obali, izlazi meni u susret, oblivena belom penom i naga, kako se proteže. Bila je to ona žena kraj semafora. Bez sive odeće izgledala je drugojačije, mnogo mlađe i raskalašeno. Gledao sam je i shvatih da se moja pohota, morbidno, uvećava sa sećanjem na događaj kad sam joj naneo bol. Da li se ovde otelotvoruje sva nastranost mog bića ili su bol i strast, patnja i radost, smernost i raskalašenost, neraskidivo povezani i bliski kao ljubavnici? Nije li i smrt čežnja utoliko jača ukoliko je život intenzivniji u svom apsurdu? Zna li to, i da li je tim rukovođen Grad.

Pošao sam ka njoj, a pod po kojem sam koračao sada je bio peščan. Namah, kratko, zatitra otrovni znak cene (bila je to smrt!), ali to više nije dolazilo do moje svesti. Pružila je ruke, oči su joj bile zatvorene, u zanosu,

sa vlažnog tela se podizala fina para, maleni vijugavi oblačci ispunjeni elektricitetom, kada — a moglo je da bude kasno, već sam je dodirnuo — kada se desi izuzetak.

Ostrvo se prepolovi i iščeze, a holoslika izgubi dimenzionalnost i poče da se raspada. Preda mnom se ukaza prazan zid, tmuran do ogoljenosti, a u rukama, kriknuo sam odbacujući to, videh njenu glavu i oči, sada otvorene i neizostavno mrtve.

Kroz paperje hololjuspi mogao sam u magnovenju da nazrem da je neko istovremeno povukao ženu sa druge strane, iz svog ugla prava kupca. Ženina noga je još neko vreme lebdela u vazduhu. Dva istovremena zahvata su se potrla i privid je nestao, kao da se ništa nije desilo.

Premda mnom je stajao čovek, bled i prestravljen. Očigledno, bio je prepadnut kao i ja.

»Videste li ovo?«, prošapta u neverici.

»Da!«, odgovorio sam mehanički, glas mi je bio jadan i drhtav.

»Ovo još niko nije izbegao otkad Grad postoji«, nastavi smeteno, »to je bila dvostruka premija!«

»Izađimo odavde«, rekoh mu nestrpljivo. Uhvatila me vražja nelagodnost, nisam se usuđivao da skrenem pogled u stranu iz straha da opet ne vidim delove one žene. »Postoji li ovde izlaz?«

On klimnu glavom i brzim korakom pođe napred. Pošao sam za njim, očekujući neko pogubno iznenađenje. Živci su mi bili napeti, osećao sam vrelinu u grudima, to mučno iščekivanje opasnosti postalo je nesnosno, gore i od pomisli na smrt, pa ipak je u meni narastala, iako bedna i preplašena, žudnja za životom. Tako sam shvatio zašto ovi ljudi u Gradu, iako ih klanica očekuje svakog časa, žive, traju, i to utoliko intenzivnije i grozničavije ukoliko vremena imaju manje.

Provlačili smo se između rafova sa varljivim reklamama i više nas nije zavaravao plavetni luk neba na tavanici, niti žubor bistrog potoka pod nogama.

»Pravilo je«, reče mi čovjek usput, »da u mišolovku uletite sami. Agresija nije dozvoljena, jer su dovoljni stalni izazovi koji izmamljuju grešku.«

Počeo sam nešto i da shvatam. Moja nepredvidiva nespretnost uspešno se suprostavila gvozdenoj logici igre. Pomislio sam i na prikaz one devojke, očitu iluziju koju je stvorio kod nas neki promišljen, zao mozak. Bilo je groteske u tom činu, i isuviše, a da se ne posumnja u mogući viši smisao, samo — koji smisao?

Onda, povlačeći se još dugo po radnji, natrapasmo na ogledalo-zid. Kada smo se okrenuli, bili smo opet na početku.

»Išli smo u krug«, rekoh suvo, »ovo je lavirint.«

»Postavili su nam zamku!«, prošišta čovek.

»Zamku?«

»Da. Sada su oni lovci.«

»Lovci?«

»Gone nas dok ne pogrešimo, ako oni ne pogreše. Ali, izgleda da su u nedoumici, jer vreme više ne radi za njih. Treba samo izdržati, dok kompjuter ne oglasi naš malopređašnji uspeh.«

»Oni! Kompjuter! Zar to nije isto?« Ponovo nisam ništa razumeo.

»Oni su kao i mi, stanovnici Grada. Kompjuter je Grad, ali i više od toga, svi mi. On je zbir naših misli i volja, intelektualni prosek čovečanstva. On je pravedan, jer nema ličnih razloga da bude pristrasan.«

»Ja mislim:, rekoh jetko, »da je sve to neko ludilo, te vaše skaredne, besmislene igre!«

»Da«, reče on ravnodušno, »ali je tako jedino moguće. Istorija pamti vremena kada se vodio dvostruki život, vreme predrasuda, kada su ljudi vešto skrivali svoje porive, kada je podsvesno bilo zabranjeno, a svesni moral bio farisejski. I tada, čovek nije mogao bez smrti, samo su onda vladali nepravedni zakoni jačeg. Dijalektički krug, koji je tražio uvek konačno sravnjenje, nije svojom logikom izdržavao pred dvostrukojm prirodom čoveka. Zato je nastao opšti haos i završni rat. Takvo čovečanstvo nije izdržalo, ono je sada mrtvo! A mi, mi ipak trajemo!«

»O čemu vi to...?« On me prekide, odmahnuvši rukom:

»Usredsredite se. Ovde je nekorisno apstraktno razmišljanje. Ne

zaboravite; igra neprestano traje!«

Stvarno, bio je to savršeni privid rešenja. Setio sam se sa nostalgijom svojih nekadašnjih tlapnji o apsurdu. Kako bi mi sada bilo dobrodošlo jedno sumorno stanje ništavila! Ili rov u ratu, gde pored mene leže moji istomišljenici sa uperenim laserima u neprijatelja, gde mi je jasna i sigurna samo jedna misao: pobediti ili umreti.

»Kako vas do sada nisu ulovili?«, upitah ga.

»Imao sam sreće, ali faktor verovatnoće se smanjio. Grad već smatra da sam izuzetak u dobicima, naprosto logičko-matematički paradoks. Ovde žive samo mladi ljudi, a ja sam već u godinama. Zato su me posebno ucenili (a to je čast). Ko me ulovi, taj će dobiti dvostruki zgoditak.«

Baš dobro, pomislih, ja sam tu, iako sporedna, ipak vrlo sigurna meta.

»Zašto vas to toliko brine?«, upita me. Oćutao sam.

»Vi ste od onih koji u životu ne vide ništa lepše od ove borbe, ili kako je izgleda vi zovete, igre?!«, rekoh mu, ali po izrazu njegovog lica zaključih da me nije razumeo. Oni su bili neka nova deca koja se igraju života i, kao i deca kada se igraju lopova i žandarma, ne postavljaju sebi pitanje — zašto? A već sutradan igru počinju iznova, bezazleno i prirodno, kao da je baš to, sama igra, i jedini smisao života.

»Pravilo je«, reče čovek, »da igraš u međuvremenu, pre je pobeda, a posle je smrt.«

»Ko odlučuje o pobedi?«, upitah ga.

»Kompjuter-Grad. Dokaz su izveštaji onih koji prežive i njihovi se iskazi rangiraju od jedan do deset. Kada svedok postane žrtva, onda je njegov iskaz najjači. Ona žena je efektno mrtva i mi smo dobili ocenu deset. Ta ocena nam daje pravo na pauzu u kojoj mi postajemo lovci.

»Šta, ona žena, to je bilo živo stvorenje?« ,

»Da, kao vi ili ja. U Gradu je sve stvarno!«

Stresao sam se u sebi pri pomisli na krvavu scenu kojoj sam prisustvovao.

»Učinak smrti je uvek isti«, reče čovek kao da mi je pročitao misli,

»način je nevažan.«

Pomislio sam, a bio je to svakako ostatak starog načina razmišljanja ljudi, pravedan Grad je prema svima u igri objektivan, jer ne navija ni za koga, ali — da li je on pristrasan prema samoj igri, svojoj igri? Da li će se on pridržavati pravila ako njegova igra bude dovedena u pitanje? Tu dilemu nisam pomenuo svom saputniku.

Bilo je potrebno da nađemo izlaz. On je možda tu negde, preda mnom, iza ili sa strane, ali svakako postoji. Treba tražiti i izložiti se opasnosti da budeš ulovljen, ukoliko i sam nekoga ne uloviš. Okretali smo se u uzaludnim pokušajima, ali izgledalo je da smo u ćorsokaku.

Iznenada sam primetio da čovek čudno motri na mene. Iskrivio bi glavu kao mungos koji očekuje da zmija neoprezno isturi vrat. Da li je on to shvatio, ili je znao, da neko od nas dvojice treba da bude žrtva, a neko lovac? Igra će tako dobiti novi krug, a njeno širenje postaće beskonačno.

Pokušavao sam da mu priđem otpozadi, stalno misleći na njegov potiljak, na mesto iza uha, gde je najslabiji. Najednom on stade i reče: »Želiš da me ubijaš?! Onda skratimo to, jer ja nemam mogućnosti, pošto ti znaš, a mlađi si i jači. Moje je trajanje ionako prošlo. Kreni onda. Zbogom!« I on isturi vrat kao žrtveno jagnje!

Izašao sam i bio je divan dan. Simetrične spirale svetlosti plivale su nad Gradom. Sloboda je bila bliska i tako strašna.

Ustuknuo sam naglo natrag. U dnu svetlosti opazio sam senku kako se lagano prikrada.

Ja sam čovek, razmišljao sam, i opraštajući život građaninu, pokvario sam kodeks igre. Grad će morati da spašava igru, moraće da bude pristrasan. A jednom načeta igra, jednom načeti principi pravednosti, nikada više neće biti isti. Grad će biti suočen sa unutrašnjom polarizacijom, dok ću ja, sa iskustvom svog starog ratničkog naroda, umeti da se obračunam sa neprijateljem.

Ali izgleda da sam nešto zaboravio. Sejući zlo, posejao sam i sebe. Tamo, u senci, neko kao ja, lukav i spretan, maše mi rukom. I dok sam to shvatio, dok sam znatiželjno piljio u njega, iznenađen sličnošću, iz njegove ruke izlete bomba. Bilo je kasno da odskočim ili da bilo šta učinim, jer ona mi je bila već nad glavom. Mogao sam tako da razmišljam o smrti i pre samog čina i znao sam, ne bez šašavog ponosa, da je još jednom vaskrsnulo

staro zlo čovečanstva — rat.

Radmilo Anđelković

Približavanje

Visoko podignutih i raširenih ruku kretao se čovek pravo prema Simonovom skloništu. Povremeno bi povijao ruke ispred sebe, kao da potiskuje neku prepreku. Neupućeni bi se zacelo zapetljali u religiozne pretpostavke, ali je Simon pouzdano znao da je čovek u poslednjoj fazi karba, i da je počelo slepilo, s beskrajno udaljenom žižom sažete beline dnevnog svetla, koja poput laserskog noža prodire u mozak razarajući sivu masu.

Pokušao je da ga upozori sa nekoliko hitaca, koji su se muklo zarili pred njegove noge u zagrejani asfalt iz čijih je pukotina bujala trava. Čovek nije reagovao i kako je već bio prešao granicu koja se smatrala opasnom, položaj puščane cevi se promeni, usmeravajući se prema telu. Iako je dobro znao da je svako oklevanje opasno, uz lagan uzdah, još nedovoljno naviknut na ovu vrstu samoodbrane, Simon povuče obarač. Pogođeni čovek je padao lagano, kao da su mu još podignute ruke pronalazile neki nevidljivi oslonac. Graške znoja izbiše po Simonovom čelu dok je posmatrao scenu umiranja koja je trajala predugo.

»Sezona smrti rano je počela ove godine«, promrmljao je sebi u bradu, već odviknut od glasnog govora: Pokupio je svoj prtljag, i zaobišavši mrtvo telo u širokom luku, uputio se prema jugu. Dok je prolazio kraj poslednjih kuća grada, koji to više nije bio, misli su mu zaostale uz čoveka koga je usmrtio. Ubeđivao je sebe da on sam nije nimalo doprineo njegovom umiranju, jer se prema stanju u kome ste nalazio moglo da zaključi da je bio na kraju. Oduzeo mu je, možda, samo nekoliko minuta agonije, jer je karb bio nemilosrdan na svom pohodu.

Simonu je bio cilj da se dočepa Stare Reke, gde su se uspešno ušančile najbogatije porodice Južnog Balkana, koristeći se prirodnim preprekama na visovima Ograždena i Belasice, po kojima su krstarili njihovi Slobodni strelci. Računao je da može da dobije posao kao jedan od tih strelaca, jer žrtava uvek ima na obe strane. Istini za volju, izvesnost preživljavanja nije bila veća nego u opustošenim predelima, zbog samoubilačkih nasrtaja malih skupina poluludih i izgladnelih ljudi u potrazi za mestom koje bi ih zaštitilo. U pravilu su u sebi nosili karb, i Strelci su se s njima obračunavali

bez milosti, ne prihvatajući nikakav kontakt. Postojala je mogućnost, s obzirom na to da dolazi sam, pogodan za proveru da nije zaražen, da se dokopa sigurne postaje, sa ženom u njoj, kao i sa hranom koja se redovno dopremala iz plodne Doline.

Karb... Bila je to zaraza, ali ne i bolest izazvana nekim prirodnim, živim uzročnikom. Pravi carski rez čovečanstva, pokolj koji je odneo najviše žrtava čim se pojavio. Tada su ga smatrali pošašću, prolaznom epidemijom što će prohujati slično kugi iz davnih vekova, obuzdana i svedena na najmanju meru jednim zahvatom svemoćne nauke. Savremene mitomane ubrzo je zahvatila panika. Karb je bio najdosledniji baš u onih koji su želeli da ga prouče.

Poznati su bili jedino simptomi napada karba, zabeleženi još kada je radoznalost mogla da potisne nagon za samoodržanjem. Pošto bi prodro u organizam, pripremao se nedeljama da se vidljivo ispolji. Posle se sve odigravalo orgijastičkim tempom; za samo nekoliko sati neobjašnjivih napora da se izgovori previše za premalo vremena, što se svodilo na nesuvislo mrmljanje. Na kraju, opšte suženje svesti i vidnog polja u blještavu tačku u kojoj se gasio život. Simona je zbunila činjenica da o karbu toliko mnogo zna.

Fototropna stakla na njegovoj kacigi naglo su se zamračila, te se nagonski baci na tlo i poluslep, pipajući oko sebe, odbaulja u najbliži zaklon. Tako mu je život bio ugrožen, zadovoljno je mumlao dok je oprezno posmatrao ivicu šume kroz stakla, koja su ponovo postala providna. Laserska puška sa dovoljnom energetskom rezervom mogla se nalaziti samo u rukama Slobodnog strelca. Simon nije ni pomislio da uzme sličnu iz napuštenog vojnog magacina. Bile su bezvredne bez uređaja za napajanje. Lagano se pomerio u svom zaklonu, i vodeći računa da ne izloži ni jedan deo svog tela, priključio crevo cedila na kacigu, podesivši zvučnu membranu na maksimum:

— Ja sam prijatelj!

Odgovor nije očekivao. Strelac je začelo obaveštavao susedne položaje jda se na njegovom terenu pojavio uljez. Neko ko bi želeo samo da prodre u Dolinu imao je u ovom trenutku jednu jedinu šansu. Simon je bio strpljiv. Neočekivano ponašanje često je dokaz iskrenih namera.

— Nemam prijatelje. — Glas iz šume potvrdio je njegove pretpostavke: sada su se još najmanje tri strelca približavala njegovom zaklonu.

— Nije ni važno. Želim posao strelca!

— Nema posla! — Bilo je očigledno da odugovlačenje više nije potrebno, jer je odgovor stigao mnogo brže.

Sve se odigravalo onako kako je Simon dugo planirao. Najvažnije je bilo što je strelca prisilio na razgovor. Kada počne razgovor, onda oružje ćuti. Nadajući se da će to ćutanje trajati dovoljno dugo, napravio je pauzu kako bi ga sigurno čuli i ostali strelci:

— Ako nema slobodnih mesta, spreman sam da upraznim jedno. Možda i više njih, ali svakako najpre tvoje.

Izazov je bio jasan. Novi snop iz laserske puške siknu pržeći stenu ispred Simona. U zamračenim staklima jasno se ocrtao pokazujući mrlju magme na kamenu i svoj početak u šumi. Sasuo je nekoliko metaka u tom pravcu i kao odgovor začulo se glasno jecanje.

Sledećih nekoliko trenutaka pravolinijske munje šarale su po okolnom kamenju iz najmanje četiriju pravaca. Simon je ostao nepokretan i uputio samo jedan hitac u žbunje, odakle je paljba bila najžešća. Začuo se još jedan jauk:

— Do đavola, i mene je pogodio!

— Prekinite paljbu! — odjeknuo je zapovednički glas i sve utihnu. — Janis, brzopleta stoko, ulovio te je jer prečesto pucaš. Zacelo ima fototropna stakla. Ehej, momče, dobra ti je ta stara puška s olovnim zrnima!

Simon nije ništa odgovorio. Glas je mogao da bude izdajnik, posebno kada nekoliko pari ušiju napregnuto iščekuje. Zamenio je šaržer u najvećoj tišini i čekao.

— Što se mene tiče, mesto si osigurao! — glas je sada dopro sa druge strane. Vođa strelaca oprezno je promenio svoje mesto. — Janis i Dim će ti ga dobrovoljno ustupiti na duže vreme. Ha-ha... Ipak, moraćeš da sačekaš saglasnost iz Doline. Ne treba da te upozoravam da za to vreme ostaneš miran.

— Čekaću — odgovori lakonski i utonu u razmišljanje.

Ubijanje je ružna navika kao i pušenje; od prvog može čoveku i da se smuči, ali posle počne i da prija. Karb ga je prisilio prvi put da puca u živu metu, a sada se već gotovo ponosio sobom. Opet, karb... Neuništivi

molekul, koji se oslobodio iz recepture jednog pesticida poteklog od civilizacije Aterana za koje nije ustanovljeno odakle tačno šalju svoje poruke. Jednostavno, radio-antena za osluškivanje svemira je jednoga dana zabeležila signale, za koje se nije moglo reći da potiču od prirodnih zračenja. U neredu zabeleženih znakova zapetljali su se i najčuveniji kriptolozi. Šta to behu kriptolozi?... Ah, da... da...

— Hej, momče!

Trgnuo se i kriptoračunarsko odeljenje postepeno se pretopi u kameni obronak uokviren borovom šumom, čije su prilaze pouzdano čuvale bodljikave kleke. Čovek ga je dozivao; vođa strelaca imao je vesti za njega.

— Administrator Vangelis je dao saglasnost. Zbog mogućnosti da si ipak zaražen karbom, ostaćeš u punoj izolaciji mesec dana. Za to vreme održavaćeš ovaj položaj. Mi ćemo se sada povući, a za pola sata po tebe će doći Kula, da te povede vašoj kući. Dim ti je ostavio u nasledstvo i svoju žensku! Ha-ha-ha...

Kada se žena konačno pojavila na ivici šume, odsutni Simon bio je spreman da ponovo upotrebi pušku. Bila je odevena u izolacijsku odeću, ali je na glavi imala najobičniju zaštitnu masku. Bila mu je smešna ta neefikasna mera opreza. Sterni molekul karba se ne apsorbuje u aktivnom sloju cedila... Smeten ovim zaključkom, kao i nekim drugim koji su mu tog dana proleteli kroz glavu, razmišljao je otkuda mu samo ti podaci?

S naporom je odlučio da krene ka ženi; strah od karba ispoljavao se kao odbojnost istih polova magneta. Osećao je da mu noge u teškim čizmama za sobom ostavljaju sluzave tragove puža. Već je dobro razaznavao njene crne kovrče, kada se bez glasa srušila na zemlju i u grču počela da trza nogama. Njen strah izazvao je epileptičan šok. Osetio je neku vrst zahvalnosti, što mu je na taj način ostavila dovoljno vremena da se pribere. Nepomično je čekao da prođe napad.

Iscrpljena, podizala se oslonjena na vrhove prstiju ruku, a maska na licu, okrenuta pravo ka njemu, podsećala je na glavu bogomoljke koja se sprema za napad! Čudnovato je kako se predavanje sudbini i hrabrost jednostavno dodiruju u spoljnom izrazu. Da je mogao da joj vidi oči, možda bi utisak bio drugačiji.

— Neću ti prilaziti! — doviknuo joj je. — Pratiću te na ovom odstojanju.

Umorno je kimnula glavom, okrenula se i nestala u šumi.

Iznenadio se zgradom koja je ubuduće trebala da mu bude dom. Očekivao je tek nešto više od kolibe, a našao se pred trospratnom kućom, na ivici brane malog veštačkoe jezera. Bila je to centrala za navodnjavanje na jezeru Vodoča, koje je potpuno smetnuo sa uma. Kroz glavu su mu prošle nikada naučene lekcije o ovom mestu, gde je nekada davno jedan kralj naredio da se poraženim neprijateljskim vojnicima vade oči. Svakom stotom da se ostavi samo jedno, da ima ko da ih odvede...

U zgradi se upalilo svetio i na jednom prozoru trećeg sprata pojavila se Kula.

— Strelče! — pozvala ga je.

— Simon, samo Simon... — predstavio se.

— Ja sam Kula — prihvatila je. — Tvoje prostorije su odmah u prizemlju. Upalila sam sva svetla da se lakše snađeš. Ne moraš da štediš struju, ovaj generator snabdeva čitavu Dolinu. Ja ću za sad ostati ovde gore.

Ušao je u zgradu i zaista lako pronašao svoj novi stan. Pored spavaće sobe u kojoj je još neodređeno bio prisutan bivši vlasnik, nalazila se još jedna soba, za koju je shvatio da će još neko vreme biti prazna, dok se Kula ne uveri da nije zaražen. Pitao se da li na trećem spratu postoji bilo kakav ležaj i odluči da joj već sutra prenese nešto stvari. Odlučno se oduprevši umoru, ode u kupatilo da se okupa. Pre nego što se predao snu, pogleda uperenog u tavanicu, morao je da sasluša Sevasta, svog novog vođu, koji mu je telefonom izdiktirao raspored straže na Graničnoj liniji.

Signali s Atera dešifrovani su uz natčovečanske napore. Stotine hiljada matrica dalo je besmislene rezultate, pre nego što su iz računara počele da izlaze suvisle rečenice. Dogodilo se to tek pošto su vojni kriptolozi preuzeli stvar u svoje ruke, iako je Armija i pre bila finansijer čitavog projekta. Možda su podaci imali i drugu namenu, ali su u pravilu dobivali vojni karakter. Karb je sigurno proglašen nezainteresiranim pre nego što je velikodušno dozvoljeno da se koristi kao pesticid. Ka Ateru, bar u pravcu gde se pretpostavljalo da se nalazi, emitovana je serija signala sa tehničkim informacijama sa planeta Zemlje...

Ali, diferencijalne jednačine imaju više rešenja...

Sledeće dve nedelje protekle su mirno. Izveštavali su ga o povremenim

sukobima, ali sam nikada nije morao da učestvuje u borbi. Samo se jednom, na njegovom pravcu, pojavio usamljenik sa željom da stupi među strelce. Ubio ga je bezobzirno, ne riskirajući da upadne u grešku svog prethodnika. Sa Kulom, koja se držala na pristojnom odstojanju, uglavnom se dovikivao, najčešće izmenjujući samo nekoliko rečenica. Noćni telefonski razgovori bili su nešto drugo.

— Pričaj mi, Simone — molila je poluglasno.

Zvala je uvek noću kad usamljenost odagna sve strahove, i kad tišina postane jedini prijatelj. Tada nedostaje bolno i praiskonska vatra i pećina sa zbijenim ljudskim telesima, sa zadahom znoja i polutrulih otpadaka po uglovima. Noć postaje gusta i prijatno opipljiva od priča o lovu, o skupljanju plodova, i korenja. Noću se i ljubav lakše spoznaje i dokazuje.

— Posmatrao sam te dok si se kupala u jezeru.

— Znam.

— Lepa si. Sviđa mi se tvoje čvrsto dečačko telo. Ne mogu da razumijem zašto su nekada meke obline i bespomoćnost bile merilo lepote. Takve lepotice odneo je karb u prvom naletu.

— Još smo bespomoćne. Inače bih se borila zajedno sa tobom, Simone. A tek da vidiš one u Dolini. Videla sam ih jednom s obronka. Još su slabije od onih, koje si imao prilike da vidiš u gradu. Od straha postale su prozirne. Nijedna ne bi podnela susret s tobom.

— Volim tvoj glas.

— Hoćeš li da dođem?

— Nemoj, Kula...

Nije više smeo da razgovara sa njom ove noći. Razlozi kojima ju je odbijao bili su sve manje prihvatljivi, a želja za njom slamala je poslednje unutrašnje otpore. Spustio je lagano slušalicu i vratio se svojim mislima. Nešto je bilo pogrešno u toj priči o karbu. Zašto bi neko iz dubine svemira imao potrebu da uputi neznanima informacije o razarajućim oružjima, da razbije Pandorinu kutiju na svetu na koji nikada ne može da stigne? Da li je moguće da smo pogrešno razumeli poruku? Možda je neko sa Zemlje lansirao svoje sulude projekte kao poruke iz svemira?... Karb se nikako nije u to uklapao.

U rano jutro, Kula ga je videla na obali jezera, kako odsutno šara prutom po površini vode.

— Simone — pozvala ga je.

Nije opazio da je prisutna. Zaneto je nešto mrmljao i strah prasnu u njoj u mnoštvo iskri.

— Simoneeeee!

Podigao je glavu i blago se osmehnuo:

— Nije još, Kula... — Zatim, kao da se nalazi u školi, na predavanju, poče da govori: — Strah ti je rekao istinu; karb je u pitanju i ne prilazi mi. Hoću samo da znaš da se ne bojim. Važno je da sam na vreme shvatio šta se zapravo dogodilo. Vidiš, još kada sam dolazio, karb je bio u meni. Pričao sam ti o čoveku koga sam ubio u gradu; pustio sam ga da mi se previše približi. U početku nisam obraćao pažnju, što mi se misli stalno vraćaju na karb, što izvodim zaključke koji nisu svojstveni mome obrazovanju. Nekada sam bio lektor. Smešno, zar ne?

Kulin stav je ponovo odražavao hrabrost bespomoćne životinje, ali sada su svetli odblesci u njenim nezaklonjenim očima govorili o privrženosti i dubokom prijateljstvu.

— Sve je bilo pogrešno u tumačenju poruke iz svemira, čak je i karb samo delimično stvaran. Kriptolozi su propustili da pronađu pravo rešenje za sadržinu signala. Znaš, karb u mome mozgu sada vibrira kao sterni molekul na enzimskim valencama i beskonačno povećava moj misaoni potencijal. Sve što sam ikada pročitao kao lektor složilo se u jedinstvenu sliku poslednjih nedelja. Kada sam sinoć prekinuo naš razgovor, ušao sam u punu fazu. Celu noć sam računao i našao drugo rešenje... Oni... sbl... mnem... ptfrsn...

Nije se ni pomakla kad mu se govor pretvorio u nesuvislo mrmljanje. Ostala je na mestu, jer nije želela da povredi njegovu veru u sposobnost da joj saopšti svoju viziju.

Negde u svetu, koji je sada bio samo njegov, Simon je nastavio:

— Aterani se ne nalaze daleko u svemiru. Deli nas samo dimenziona membrana, koju treba da pređemo uz pomoć karba. Sve ostalo je samo privid, neverovatno poistovećivanje dveju mogućnosti. Ono što smo mi

razumeli kao kodeks razaranja i uništenja, kao tehničko uputstvo za sredstva masakra i pokolja, bila je poruka prijateljstva, informacija o humanim odnosima, o prirodi, o mogućnosti susreta. I baš na tom mestu nesretno su se poklopila dva rešenja, pa su nam generali velikodušno ustupili karb sa varijantom koja je za nas prejaka. Ako postoji ikakva šansa moram da prođem kroz membranu, koja se nalazi svuda oko nas. Ponekad je i vidimo kao blago titranje zagrejanog vazduha, i zatražim da isprave ono što se dogodilo. Zbog vas koji ostajete, zbog onog čoveka u gradu, kome sam ipak ja oduzeo život...

Ispustio je prut iz ruke i krenuo ka nevidljivoj prepreci. Počeo je da je potiskuje sa obe ruke, široko podignute uvis. Ugibala se pred njim i on vide svoj lik, kao da se nalazi iza samog sebe. Odjednom, lik je počeo da se udaljava od njega. Dok mu se vidno polje sužavalo, već jako umanjen Simonov obris zablještao je pretvarajući se u tačku, i on kroz poderanu membranu ulete u belinu...

Dok su joj se niz lice kotrljale suze, Kula je posmatrala Simonovo telo, koje je lagano padalo, suprotstavljajući se gravitaciji, kao da još ima neki nevidljivi oslonac.

Za SIRIUS...

• I u mjesecu travnju, kao i u prethodnim mjesecima, stiglo je dosta priča. Na žalost, između njih pedeset najviše ih je koji ne zadovoljavaju osnovne ZAHTJEVE SIRIUSA. Samo su dvije priče prihvatljive za objavljivanje, što ne znači da su i one osobito kvalitetne, već su jednostavno bez većih zamjerki i čitljive su. Jednoj se i drugoj može zamjeriti što se kraj ranije naslućuje. To su BADEL. SF-krimić, koji će se zbog dobra stila i naracije sa zadovoljstvom čitati, dok je HERIJAS SF-sportska priča.

...nije za SIRIUS

• SVJETLOST je dobra, a bila bi još bolja uz mala dotjerivanja, ovako je neobjavljiva; treba izbaciti dva pasusa (treća strana, labava vam je astronomija) koja govore o planetu, a posljednja dva su suvišna, prave smutnju, i modificirati razlog napuštanja planeta. DO NOT DISTURB je zanimljiva priča i bila bi prihvatljiva ovakva da se niste upustili u izmišljanje biologije. Taj nesuvisli dio pojednostavnite ili zamijenite nečim drugim razumljivijim i evolucijski shvatljivijim razlogom. ŠUMA s crnom satirom nije za odbacivanje ako i smislite svježiji i duhovitijl kraj. JEDAN DAN S LOVCEM je prerazvučen, skratite prve tri kartice. ČOVJEK KOJI JE VJEROVAO priča je zabavna, ali bez efektna završetka, jer se završni štos ne razlikuje od sličnih u toku pričanja; smislite nešto!

• MARIJA za nju je velika šteta što je tema suviše poznata i korištena, jer je priča pisana znalački, kvalitetno i s puno atmosfere. MONSTRUOZNI MILIJARDER nema velikih grešaka, ali nema ni dovoljno kvaliteta, kao i PORUKA, koja je preduga za onakav vic. SMRT 08 pomalo konfuzna, iako ima dobre opise akcija, ali je nepoznavanje nekih osnovnih stvari neoprostivo (crna rupa koja ostaje u Zemlji), što vrijedi i za priču NJAM, koja obiluje glupostima iz astronomije i astrofizike ZEMALJSKI PROBLEM koristi se već dugo poznatim vicem kao i ODLUKA, dok je vic NASTAVKA objavljen prije nekoliko godina u SIRIUSU. OGLEDALO je priča s vrlo sumnjivim naučnim osnovama, a BUDALE NE PUTUJU SVEMIROM stigle su na pogrešnu adresu.

• PREKASNO SHVAĆENI vrlo su pismeni, šteta što je to bajka, a ne SF. PRINC S MARSA kako tako, ali literarna razina nikako. IZ DRUGOG UGLA je poznata tema i ne spada u SF, zato je IZ TREĆEG UGLA tema

dobra, ali usporedba radnji (s utakmicom) deplasirana. RAZMISLI se doima kao da je prepričano duže djelo s mnogo nejasnoća (nerazjašnjeno zašto protagonist čini samoubojstvo, a postao je besmrtan). NARCIS: pismenost vam je na mnopo većem stupnju od znanstvene logičnosti. (Trebali ste dobrano objasniti kako da na cijelom planetu postoji samo jedna jedina životinjska vrsta i od te vrste u svakom trenutku po jedan primjerak, a i ponašanje astronauta je budalasto!) KAKO SU NASTALI LJUDI greškom izvanzemaljna tako je stara tema, ali vaša ideja, s pilulama inteligencije koje u majmuna izazivaju fizičke promjene, nešto je novo što niste dovoljno objasnili. KOGAAR je priča za djecu kojoj manjka nekoliko kartica; zašto, kad i djeca vole kraj sa zaokruženom idejom? MOJ POKVARENI... je poznata tema, doduše duhovito obrađena, ali bez većih kvaliteta da bi se našla na strankama SIRIUSA.

• ŽELJA je vaša ponovljena verzija priče, ali i ovakva je neprihvatljiva: ideja vam je odlična, ali je besmisleno insistiranje da ginekolog neće ženi u tančine objasniti što je čeka dok nosi Homo Superiora, a nije ni jasno da li se stvarno radi o Superioru. Ovako dobru ideju bilo bi bolje obraditi u priči s drugim motivima i konfliktima. AŠRA također u novoj verziji nije bolja, radnja je neujednačena, s nepotrebnim odlomcima i pod naslovima, pa djeluje ispremiješano s dosta nejasnoća i bez odgovora. MASOVNI UBOJICA, POGREŠKA, DANAS TATU... sve tri pokazuju besmislenost svake priče u kojoj se javlja vremeplov koji omogućuje zatvaranje u krug uzročno-posljedičnih veza. a što je osnovna pogreška svakog autora. DIREKTAN TV-PRENOS više je nadrealističan nego SF i nedovoljno kvalitetan. VJEŽBA NA ASTRI, neuspješno prerađena verzija i pretanka za SIRIUS, isto vrijedi za. EMISARA, a BELEŽNICI su loš vic. LUTALICA čiji je glavni lik Yeti kao degenerirani potomak izvanzemljana poznata je tema, a ovdje je još i banalno obrađena s pomanjkanjem osnovnog znanja iz SF Da je SIRIUS list za diecu koja vole vidio-igre. SCORE bi bio za objavljivanje, SVE CARI GASTRONOMIJE, naivno i s mnogo nelogičnosti, a FOSILI, iako su zabavni, bez kvalitete su i s nejasnim krajem. TRIPTIH: prva priča ni u ponovljenoj verziji nije ništa bolja, druga ima do bar vic koji pokapa slaba naracija, dok je treća sasvim nerazumljiva. ADAM je u ponekim epizodama vrlo loše smišljen i nepovezan, a kraj mu je besmislen, dok PRISLUŠKIVANJE nije novo niti dobro.

• POSLJEDNJA ZORA je na rubu SF, i nekvalitetna po ideji i pismenosti slično je s BAJKOM 8. MEMOARI ZABORAVNOG SVEMIRSKOG LETAČA; nije dovoljno samo u naslovu staviti svemirski

da bi priča bila SF, to vrijedi i za priču SAFARl, koja svemirske riječi ima u tekstu. DOGAĐAJ je također upućen na pogrešnu adresu, što se može reći i za VELIKI KRUG, jer je to čista fantastika. ČEKAJUĆI KLODOA šteta što nije SF, jer je priča vrlo simpatična. IZVAN KONTROLE: autoru je možda jasno što je htio reći, ali nama nije.

A. H.

SF-video

Divovski pustinjski crvi u akciji

Pustinjski planet

Frank Herbert je još 1903. godine napisao prvu knjigu o pustinjskom planetu Dune, na kojem snage uma svladavaju nasilje. Producenti su dugo smatrali da to standardno djelo SF-literature nije prikladno za film, sve dok poznati producent Dino de Laurentiis, koji je nakon nekoliko financijski vrlo uspješnih ostvarenja (»King Kong«. »Bounty«), nije odlučio da režiju tog filma povjeri Davidu Lynchu. Taj mladi redatelj već je stekao ugled svojim tmurnim ali vrlo zapaženim horror-filmovima »Eraserhead« i »Čovjek-slon«. Također je pun tmurna ugođaja Lynchov »Pustinjski planet«, koji se nedavno pojavio i na video-kasetama. Na pješčanom planetu Dune mladi princ Atreides bori se protiv uzurpatora koji je nasiljem prigrabio vlast, svrgne silnika i planetu vraća čovječnost.

Max von Südow u ulozi doktora Kynesa

Lynch u scenografiji voli tajanstvene lijevke, cijevi i tunele. Ovaj put takvo je zadovoljstvo pronašao u divovskim pustinjskim crvima, koji mogu u svoju utrobu usisati i flotu svemirskih letjelica. U ovom filmu ima scena koje se ne zaboravljaju, a divovske crve, koji gutaju gomile statista, zapamtit će pogotovu Dino de Laurentiis, njemu su posebni efekti progutali milijune dolara.

Režija: David Lynch Glumci: Kyle McLahlan, Jügen Prochnow, Jose Ferrer, Max von Südow

Ocjena kasete: odličan

Festivali

Imagific 85

Jorge Lluesma, direktor madridskog SF-festivala, bio je filmski pregalac koji se sav posvetio tom radu. Kao idejni i praktični tvorac ovog festivala vodio se dvjema osnovnim postavkama: spriječiti prevlast američkog SF-filma te podvesti podžanr i one filmove koji po klasičnim teoretskim podjelama u nj ne spadaju. U tom kontekstu treba shvatiti, i ime festivala (slobodno prevedeno, govori se o filmovima imaginacije«) Zahvaljujući

svojoj golemoj energiji, taj naoko mirni i staloženi čovjek uspio je u pet godina madridskl SF-festival pretvoriti u najznačajniju manifestaciju te vrste u svijetu. Ne štedeći sebe ni trenutka, uspio je u svojoj namjeri, ali je to platio najvećom cijenom. Početkom ove godine, u jeku priprema za festival, preminuo je od infarkta. Njegova smrt nije gubitak samo za festival u Madridu. Iz filmskih krugova otišao je čovjek čije je vrijeme tek dolazilo.

Druga ključna osoba festivala, Rita Sonlleva, inače Lluesmina supruga, iz sasvim razumljivih razloga nije ove godine mogla dati uobičajeni doprinos organizaciji festivala.

To su osnovni razlozi određene zbunjenosti koja je bila uočljiva na ovogodišnjem festivalu. Lluesmini nasljednici (pretpostavljam iz želje da poštuju ideje svog učitelja, a bez dovoljno osjećaja za mjeru) nisu posegnuli za najpoznatijim naslovima iz Američke produkcije. Tako na festivalu nisu viđeni hitovi prošlogodišnje i ovogodišnje proizvodnje, čime se sasvim sigurno izgubilo na atraktivnosti, odnosno, što je još važnije posjetioci nisu mogli dobiti potpun uvid u trenutna kretanja u žanru. Međutim, vidjelo se mnogo filmova koji su izvan žanra ili na njegovim marginama. U raznim sekcijama prikazano je devedesetak filmova. Već ta brojka svjedoči da se pretjeralo, jer je trebalo gledati deset filmova na dan (umjesto četiri), a posebno je smetalo to što bar trećina tog programa nije imala što tražiti na festivalu.

Zanimljivi filmovi

Ako izostavimo nagrađene radove, ostaje malo filmova što su privukli pažnju. Tu svakako spada »2010.« Petera Hyamsa, koja je ujedno i najveće razočaranje. Znalo se da Hyams nema snage da nadmaši Kubricka. znalo se da je Clarkeov drugi roman slab, no ipak je bilo nade da će iz svega nešto ispasti. Na svu sreću, domaćini su film prikazali u informativnoj sekciji i tako izbjegli sve komplikacije. U toj sekciji vrijedi spomenuti britanski film »Brazil« režisera T. Gilliama i novozelandski »Utu«.

U ostalim sekcijama, osim službene, prikazano je mnogo filmova, no velika većina ne prelazi prosjek, a kako ih dosta nema previše veze sa žanrom, teško je posebno izdvojiti neke od njih. Britanski film režisera P. Watkinsa »The War Game«, te dva američka dugometražna crtica, »Hey Good Lookin« i »Warriors of the Wind«, solidna su ostvarenja, od kojih prvi govori o nuklearnom ratu, drugi je tipičan predstavnik rock SF-animacije. a treći je još jedna, ali ovaj put solidna kopija »Heavy Metala«.

Nagrade

Nagrade na ovom festivalu najčešće stižu u prave ruke. Tako je bilo i ove godine. Najboljim filmom festivala proglašen je novozelandski film »Vigil«, režisera Vincenta Warda. Neobična priča, vrlo dobra kamera i gluma, začinjena prekrasnom prirodom, sasvim su zasluženo privukli pažnju i publike i žirija.

Amerikanac Joel Coen zadovoljno je napustio Madrid. Njegov film »Blood Simple« odnio je tri nagrade: nagradu žirija kritike, nagradu grada Madrida i nagradu za glazbu. To je u biti kriminalistička priča, koja povremeno atmosferom podsjeća na slavni »Blow-up«.

Britanac Steve Barron okitio se nagradom za najbolju režiju. Njegov »Electric Dreams« simpatična je priča o kompjutoru koji, odstupivši od početnog programa (stvaranje melodije koja će natjerati žene da se zaljube u programera), poput kakvog električnog Cyranoa »zakuha« stvar do kraja.

Poljski Francuz Andrzej Zulawski snima uglavnom šokantne filmove, pune mračne simbolike. Ni posljednji, »L'Amour Braque«. ne razlikuje se od prijašnjih, no Zulawski je majstor da iz glumica izvuče maksimum. Sophie Marceau sasvim je zasluženo proglašena najboljom glumicom.

Nepomućen ugled

Jugoslaveni na ovom festivalu uživaju poseban ugled. Prošlih godina Dušan Vukotić je odnio gotovo sve nagrade. Lani je Madrižane oduševio Zimonić. Naši su predstavnici redovito u žiriju (ove godine predsjednik mu je bio naš poznati producent Tom Michelli). Špicu festivala prvo je radio Vukotić. a sad je novu napravio Zimonić. Muzičku obradu špice dao je naš kompozitor Igor Savin (špica je inače prema ocjeni i gostiju i domaćina, odlična), a i nagrade nas ne mimoilaze. Pažljivu čitaocu prethodnih redaka nije promaknuto da se nigdje ne spominje najbolja muška uloga. Tu je nagradu ponio Nikola Simić za odličnu rolu u filmu »Davitelj protiv đavitelja« Slobodana Šijana. Žiri se ni trenutka nije dvoumio.

Još dva naša filma prikazana su na festivalu. To su »Balkan express« Branka Baletića i »Balkanski špijun« Božidara Nikolića. Iako je očito da ti filmovi nisu ni u kakvoj vezi sa žanrom (tu se dobro vidi problem granica žanra), publika ih je odlično primila, pa se tako reći na mala vrata uspjelo španjolskoj publici dati kompletniji uvid u našu trenutnu filmsku produkciju.

Moglo bi se reći da je ove godine madridski festival donekle razočarao sve koji ga dobro poznaju i vole. Sasvim je sigurno da je smrt Jorgoa Lluemsa bila razlog svih lutanja i propusta na koje inače, barem u Madridu, nismo bili navikli. Ostaje nada da će do slijedeće godine sve ipak doći na svoje mjesto, jer je to za dobrobit i festivala i žanra.

Boris MARINI

Vijesti

• Dvadeseta godišnja podjela nagrada koje dodjeljuje Američko udruženje SF-pisaca — Nebula održana je 4. svibnja u hotelu Warwick u New Yorku. Prošlogodišnji su dobitnici, kako nalaže običaj, predali nagrade ovogodišnjim slavljenicima. Mladom kanadskom piscu američkog porijekla Willjamu Gibsonu (pobjegao da ne služi vojsku) pripala je nagrada za najbolji roman objavljen prošle godine.

To je »Neuromancer«, roman o kompjuterskom kriminalcu, kojem su zbog starih grijeha uništili živčani sustav kako bi ga onemogućili da se izravno, putem neurona, priključuje na kompjuter. Radnja se odvija u japanskom podzemlju, gdje glavnog junaka liječe i vrbuju za industrijsku špijunažu u velikom stilu, Gibsonov roman, prepun akcije i nevjerojatno maštovit, kritičari uspoređuju s ranim radovima Alfreda Beetera. Tridesetšestogodišnji pisac kaže: »Ne bih bio oduševljen da se moram družiti s tipovima o kojima pišem«.

Drugu Nebulu u karijeri pokupio je John Varley, čovjek koji već jedanaest godina piše kvalitetne pripovijetke i romane. Nagrađena novela zove se »Press Enter« i također se bavi kompjuterskom tematikom, ali iz posve drugog aspekta. U ovoj potresnoj priči Varley je još jednom dokazao da je pisac istančanih osjetila i jasna, upečatljiva izraza.

Nebulu je dobila i jedna od rijetkih crnkinja među SF-piscima, Octavia Butler. za priču »Bloodchild«, a nagrada za najbolju kratku priču pripala je Gardneru Dozoisu, inače uredniku jedne od tri zbirke »Najbolje priče godine«, koji će tako ove godine moći u nju uvrstiti i svoju s naslovom »Morning child«.

• Jedan od najpoznatijih američkih pisaca znanstvene fantastike, Theodore Sturgeon, umro je 8. svibnja. Nakon punih 46 godina zaustavio se pisaći stroj čovjeka koji nam je dao bezbroj prekrasnih pripovijedaka i premalo romana, od kojih je najljepši onaj iz daleke 1954 godine — »Više

nego ljudski«.

Rođen 26. veljače1918.. u New Yorku pod imenom Edward Hamilton Waldo, Ted Sturgeon je napisao oko 175 priča, od kojih su mnoge zapamćene kao najbolje američke pripovijetke, bez obzira na žanrovska opredjeljenja. »To što je Sturgeon pisao znanstvenu fantastiku samo je divna koincidencija«, izjavip je Samuel R. Delany. Svoju posljednju priču Sturgeon je napisao za zbirku Harlana Ellisona »Medea: Harlanov svijet«. U povodu Sturgeonove smrti Ellison je zabilježio: »Njegov će sjaj uvijek ostati podsjetnikom da ovaj siromašni žanr, satkan od snova i zabluda, može ipak biti književnost.«

• Nove knjige ! ! ! Posljednji roman Frederika Pohla »Crna zvijezda izlazi« govori o tajanstvenom svemirskom brodu s izvanzemljanima koji traže da se sretnu s predsjednikom SAD. Međutim, u dvadeseti prvom stoljeću, o kojem piše Pohl, nema predsjednika, a nema ni Amerike! I Larry Niven je u posljednjoj od svojih kolaboracija s Jerryjem Pournellom posegnuo za izvanzemaljcima koji napadaju Zemlju. Oni su malo drugačiji od popularnog E. T. -ja; naime, nalikuju slonovima! Isaac Asimov je najavio još četiri romana kojima kani povezati sve svoje romane i pripovijetke o robotima i Zadudžbini. To su upravo završen roman »Roboti i Carstvo«, te »Zadužbina i Zemlja« u pripremi je »Preludij Zadužbini«, koji je u planu zajedno s još jednim bezimenim romanom što ga možemo očekivati idućih godina. Asimov kaže da mu je njegov izdavač ponudio svotu koju nije mogao odbiti.

• Robert Heinlein prodao je svoju najnoviju knjigu »Mačak koji je hodao kroz zidove: komedija ponašanja« za više od milijun dolara. Knjiga ima oko četiri stotine stranica, a naslovnu stranu radi Michael Whelan. Radnja romana događa se na Mjesecu, u istom miljeu kao i roman »Luna je nemilosrdna ljubavnica«. Navodno se pojavljuje i omiljeni Heinleinov lik Lazarus Long. Na pitanje zašto daje te smiješne podnaslove svojim romanima Heinlein je odgovorio: »Koristim se njima u šekspirijanskom stilu: komedija treba zabaviti, tragedija donijeti katarzu. Možda se drugi ne slažu, ali ja smatram svoja djela komedijama.«

• Izdavačka kuća DAW (inače inicijali Donalda A. Wollheima) nakon pedeset milijuna džepnih izdanja znanstvene fantastike napokon je odlučila da ih počne tvrdo ukoričavati. Prva knjiga u novom programu ove izuzetne izdavačke kuće (po tome što je jedina u Americi koja izdaje samo SF i ništa drugo) biti će »Anđeo s mačem« C. J. Cherryh, najpopularnije američke

spisateljice znanstvene fantastike.